

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Kristiina Praakli

ÕPS, EMPS JA ENIVEI. SLÄNGI KÄSITLEMINE II JA III KOOLIASTME
EESTI KEELE ÕPIKUTES JA TÖÖRAAMATUTES

Magistritöö

prof Birute Klaas-Lang ja prof Virve-Anneli Vihman

TARTU 2025

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kristiina Praakli

Lühikokkuvõte

Magistritöö käsitleb slängi kui keelenähtust eesti õppekeele üldhariduskoolide II ja III kooliastme (5.–9. klass) eesti keele õpikute ja tööraamatute õpitekstides. Uurimismaterjaliks on 23 õpiteksti, mis pärinevad neljalt kirjastuselt (Valgus, Kännimees, Avita ja Maurus).

Uurimisprobleem tõukub keele varieerumise ja noortekeele diskussioonidest avalikus ruumis ja koolikeskkonnas. Uurimuse põhiküsimus on, mida mõistetakse slängi all eesti keele õppematerjalides. Õpikute ja tööraamatute slängikäsitlused avardavad ja täiendavad seniseid arutelusid, näidates, kuidas slängi kui teismelistega seostatavat keelelist ressursi käsitletakse neile suunatud õppekirjanduses. Varasemalt ei ole slängi sellest vaateveerust eesti keeleteaduses uuritud.

Uurimismeetodina rakendatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi induktiivse lähenemisega. Õpitekstide sisuanalüüsi tulemusel kujunes kaheksa põhikategooriat, mis selgitavad slängi kui keelelist nähtust: slängi mõiste ja määratlemine, kasutaja, kasutamine, suhe teiste keelevariantidega, struktuur, funktsioonid, vastuolulisus ning olukohasus suhtluses. Töös analüüsitakse õpikutest ja tööraamatutest pärit temaatilisi tekstikatkeid.

1980. aastate eesti keele õpikutes kasutatakse teismeliste keelekasutusele viitamisel termineid õpilaskeel, erikeel ja argoo. Termin släng jõuab valimis vaatluse all olevatesse õppematerjalidesse 1994. aastal. Analüüsitud tekstides määratletakse slängi vabas suhtluses kasutatava erikeele või leksikaalse vahendina. Släng tähistab suhtlusvõrgustike ja sotsiaalsete rühmade argikeelset sõnavara, mille kasutus sõltub suhtlusolukorra sotsiaalsetest ja kontekstuaalsetest tingimustest ning eeldab kõneleja teadlikkust keeleliste valikute suhtlusesse sobivusest. Släng positioneerib, kaasab ja eristab kõnelejat, ilmestab ja tõhustab suhtlust ning pakub ökonoomsemat väljendust. Slängi kasutamine on kohane sotsiaalselt positsioonilt võrdsete kõnelejate vahel, kuid ebasobiv olukordades, kus suhtluspartnerite rollid on hierarhiliselt määratletud.

Võtmesõnad: keele varieerumine, släng, õpikud ja tööraamatud, õpitekstid, eesti keel

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	7
1.1 Uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused.....	8
1.2 Õpikud ja õpitekstid.....	9
1.3 Metoodilised lähtekohad ja materjal.....	10
1.4 Õpikute varasemad uurimused.....	11
1.5 Uurimuse ülesehitus.....	11
2. Varieerumine, släng ja noortekeel	13
2.1 Släng keele variatiivsuse tähistajana.....	13
2.2 Släng kui leksikaalne ja sotsiaalne nähtus	15
2.3 Släng eesti keeleteaduses	16
2.4 Släng ja noortekeel.....	18
2.5 Noortekeel õppekavades	20
2.6 Põhimõisted.....	22
3. Valim ja meetod.....	23
3.1 Valimi koostamine	23
3.1.1 Eeltöö õppevara keskkonnas Opiq.....	23
3.1.2 Kirjastuste valik	23
3.1.3 Õpikute, tööraamatute ja õpitekstide valimine	24
3.1.4 Valim.....	24
3.2 Analüüsimeetod	25
3.2.1 Kvalitatiivne sisuanalüüs	25
3.2.2 Kodeerimine ja kategooriate loomine	26
4. Slängi tähendus õpitekstides	29
4.1 Enne slängi: kirjastuse Valgus õpikud.....	30
4.2 Slängi defineerimine õpikute ja tööraamatute mõistesõnastikes	35

4.3 Slängi käsitlemine õpikute ja tööraamatute õpitekstides	37
4.3.1 Kirjastuse Künnamees õpitekstid	37
4.3.2 Kirjastuse Avita õpitekstid.....	39
4.3.3 Kirjastuse Maurus õpitekstid	40
4.4 Slängi suhe teiste keelevariantidega	41
4.4.1 Kirjastuse Künnamees õpitekstid	42
4.4.2 Kirjastuse Avita õpitekstid.....	43
4.4.3 Kirjastuse Maurus õpitekstid	45
4.5 Vahekokkuvõte: slängi tähendus õpitekstides	47
5. Slängiks nimetatud keelendid	49
5.1 Slängiks nimetatud keelendite esitlusviisid	49
5.2 Slängiks nimetatud keelendite struktuur ja tähendus.....	53
5.2.1 Sõnalooimeviisid ja päritoluallikad	55
5.2.2 Teemavaldkonnad.....	56
5.2.3 Funktsioonid	57
5.3 Vahekokkuvõte: slängiks nimetatud keelendid	58
6. Slängi olukohasus suhtluses.....	60
6.1 Släng kui vastuoluline nähtus	61
6.2 Slängi kohane kasutus.....	62
6.3 Slängi mittekohane kasutus.....	64
6.4 Vahekokkuvõte: slängi olukohasus suhtluses.....	70
Arutelu	71
Kokkuvõte.....	79
Kirjandus.....	82
Presentation of Slang in Estonian Language Textbooks. Summary in English.....	94
Lisa 1. Õpikute ja tööraamatute loetelu	97
Lisa 2. Õpitekstide loetelu	98

Lisa 3. Definiitsioonide loetelu.....	100
Lisa 4. Õpitekstide paiknemine õpikutes ja tööraamatutes.....	101

1. Sissejuhatus

Viimastel aastatel olen eesti õppekeelega üldhariduskoolides eri teadusprojektide, õpetajakoolituse praktikaainete või muude sündmuste raames pidanud II ja III kooliastme õpilastele kümneid ainetunde keele varieerumise ja teismeliste keelekasutuse teemadel. Kui arutleme 12–16-aastastega nende suhtlusviiside ja keeleliste vahendite üle, triivivad vestlused varem või hiljem slängi juurde – õpilaste arvates iseloomustab just see nende keelekasutust või vähemalt mingit osa sellest, või väljendavad nad arvamust, et „teised“ (õpetajad, lapsevanemad, avalikkus) seda slängiks peavad. Säärased arutelud jäid meelde: teismeliste keeleliselt mitmekesised suhtluspraktikad hõlmavadki erisuguseid funktsioone täitvaid keelevariante (sh võõrkeeli), registreid (nt kõnekeel, koolikeel, tšätikeel), leksikaalseid ja suhtluspragmaatilisi ressursse, kuid kuidas suhestuvad nende suhtluspraktikad slängiks nimetatud keelenähtusega, mis on üldse släng või slängi osa selles? Tavaarusaamades näikse släng olevat igasugune kirjakeelest eristuv spontaanne suuline argikeel. Sarnast arusaama kohtab koolikeskkonnas: nii õpilased kui õpetajad kipuvad teismeliste suhtluspraktikaid üldistavalt „slängiks“, õpilased ka „slängideks“ nimetama, selleks peetavaid keelelisi elemente lähemalt siiski määratlemata.

Keel on sotsiaalne nähtus, sestap on varieerumine igale elavale keelele olemuslik tunnusjoon. Keeltes kõneldakse, tšätitakse ja kirjutatakse lugematutel eri viisidel, mida suunavad suhtlusmodaalsused, kontekst, olukord ja osalejad, mingil määral ka kõnelejaga seotud sotsiaalsed tunnused nagu vanus, päritolu, haridustase jt (Ferguson 1994). Keelelist varieerumist võib mõista ka ühiskonna rekonstruktsioonina keeles (nt Labov 1972, 2001), ning teismelised kui teistest kõnelejarühmadest vanuseliselt ja hariduslikult eristuvad keelekasutajad markeerivad, vahendavad ja taastoodavad seda enda keeleliste valikute ja suhtlusviisidega kõige silmatorkavamalt (Praagli 2022; Vihman jt 2022).

Teismeliste keelekasutust on iseloomustatud märksõnadega *dünaamiline* ja *innovatiivne* (Vihman jt 2022). Nende all mõistetakse noorte sõnavara ja suhtlusviiside kiiret muutumist, keeleliste trendidega kaasaskäimist, uute väljendusvahendite loomist ja omaksvõttu (Eckert 1997: 1; Tagliamonte 2016: iv). Keeleliste vahendite mitmekesisus ja uuenduslikkus avaldub kõige selgemini leksikas: teismelised loovad uut sõnavara neid kõnetavatel ja neile relevantsetel teemadel (nt kool, suhted, meelelahutus jt), ning selleks kasutavate keeleliste vahendite pagas ja tehniline võttestik on rikkalik (vt Praagli 2022; varasemast Loog 1991; Tender 1994; Viikberg 1997). Sama mitmekesine ja dünaamiline on mõistestik, millega teismeliste keelelist eneseväljendust kirjeldatakse. Eesti uurimistraditsioonis on selle tähistamiseks kasutatud mitmesuguseid mõisteid nagu *õpilaste erikeel* (nt Saareste 1926),

žargoon (nt Rätsep 1976), *argoo* (nt Roosileht & Laulik 1979), *släng* (nt Ariste 1980; Loog 1991; Tender 1994), *teismeliste keel* (nt Vihman jt 2022) ja *noortekeel* (nt Praakli 2022).

1.1 Uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused

Eesti keele ainetundidest saadud kogemused ja mõtteaines aitasid tasapisi sõnastada magistritöö uurimisprobleemi. Koolitundides kõneldu, kuid eeskätt nn slängidiskussioonide põhjal hakkas uurimistöö suunda määrama küsimus: millest räägitakse II ja III kooliastme eesti keele õpikutes ja tööraamatutes mõiste *släng* all ja kuidas see suhestub teismeliste keelekasutusega? Keele varieerumist tähistavatest mõistetest on slängi tähendusväli üks mitmekihilisemaid ja selle määratlemise keerukust mainitakse väljakutsena pea kõigis valdkonna uurimustes (nt Lappalainen 2004: 135–136 ja sealsed viited), sh teismeliste keeleliste valikute ja vahendite mõtestamisel (nt Androutsopoulos 2000; Kallström & Lindberg 2011). Slängi määratlemise keerukus tuleneb asjaolust, et iga leksikaalse elemendi tähendus kujuneb suhtluses oma rühma või võrgustike liikmetega ega pruugi olla sellest väljaspool olijatele mõistetav. Sellest tulenevalt ei saa slängi olemust ega selle kasutajate tähendusloomet käsitleda lahus kõnelejate sotsiaalsest kuuluvusest ja neile omastest suhtluspraktikatest.

Uurimuse eesmärk on tõlgendada, kuidas slängi kui keelenähtust käsitletakse eesti keele õpikute ja tööraamatute õpitekstides. Keskendun sellele, mida mõistavad eesti keele õpikute ja tööraamatute autorid slängi all, millest slängiga seoses kõneldakse ja kuidas seda nähtust käsitletakse. Täpsemalt otsin vastust kolmele põhiküsimusele, mis keskenduvad slängi tähendusele, struktuurile ja olukohasele kasutusele:

1. Mida mõistetakse õpitekstides mõiste *släng* all?
2. Mida nimetatakse õpitekstides slängikeelenditeks?
3. Kuidas selgitatakse slängi olukohast kasutust õpitekstides?

Uurimuse relevantsus seisneb keele varieerumise laiemas tõlgendamises õppekirjanduse näitel. Kõige lihtsam (ja ühtlasi ebapiisav) vastus oleks, et uurimuses valitud vaateveerust pole slängi varasemalt õpitekstide (ka *kooliainetekstid*) näitel käsitletud: puudub teadmine, kuidas teismelistega seostatavat keelenähtust käsitletakse ja mis jääb tähelepanuta. Keele variatiivsuse käsitlemine ei piirdu kunagi üksnes mõne konkreetse keelejoone, kogukonna või paikkondliku keelekuju uurimisega, vaid hõlmab ka küsimust, kuidas tekstid vahendavad ja „tõlgivad“ õpilastele neid ümbritsevat ühiskonda. Ka slängi ja laiemalt keele varieerumise puhul on mitmed kaasuvad või „peidetud“ teemad tekstides rohkem või vähem esil, nt viited eri kõnelejarühmadele, soostereotüübid või soolisus keeles. Sestap pole ka slängi puhul tegu

üksnes keelenähtuse kirjeldamisega, vaid selles peitub sügavam ühiskondlik diskursus, mis peegeldab näiteks ootusi olukohasele keelekasutusele ja suhtlusviisakusele.

Usun, et analüüsi tulemused avavad uusi vaatenurki keele varieerumise käsitlemisel õpitemkstides. Töö võiks olla kasulik teavitus- ja abimaterjal õppekirjanduse väljaandjatele, koostajatele ja koolidele. Eesti keele aineõpetuse seisukohalt on tulemused relevantssed ka õppekavade arendamise kontekstis.

Töö ei taotle slängi defineerimist, vaid keskendub sellele, kuidas slängi mõtestatakse ja teismelistele õpitemkstide kaudu vahendatakse. Olgu ka rõhutatud, et uurimus ei tegele õpitemksti kui žanri küsimustega, ei analüüsi temkstide ülesehitust ja eakohasust, keeleliste vahendite valikut või temkstide muid mõõdetavaid tunnuseid. Samuti ei lasu uurimuse rõhuasetus slängi kui termini analüüsil. Fookuses on slängiks nimetatud nähtus, selle tähendus ja käsitlemine temkstides.

1.2 Õpikud ja õpitemkstid

Õpikud on põhikooli õppe- ja kasvatustöös keskne platvorm, mille kaudu toimub ainesisu edastamine (diskussioonidest nt Raudla 2025). Õpikute sisuteemad lähtuvad põhikooli riiklikus õppekavas (PRÕK 2023) sätestatud õppe- ja kasvatusesmärkidest, üldpädevustest (vt PRÕK 2023 § 4) ning valdkonnapädevustest (vt PRÕK 2023, lisa 1: ainevaldkond *Keel ja kirjandus*). Üldpädevuste all loetletud suhtluspädevuse kujundamisega (vt PRÕK 2023 § 4, suhtluspädevus) taotletakse olukohaste keele- ja stiilivahendite valikut, õigekeelsust ja väljendusrikast keelt; keele- ja kirjandusõpetusega (vt PRÕK 2023, lisa 1, 1.1 valdkonnapädevus) arendatakse keeleteadlikkust, suulist ja kirjalikku tekstiloomet ning asjakohast väljendusoskust. Laiemas mõttes kujundatakse sellega õpilaste teadmisi ja pädevusi keelest kui sotsiaalsest nähtusest, sh keele mitmekesisusest, väljendus- ja tekstiloomete viisidest, olukohasest keelekasutusest, normidest ja normatiivsusest keeles. Samas pole õpitemkstid pelgalt aineteadmiste vahendajad, vaid ka tähenduste, hoiakute ja väärtuste kujundajad, sealhulgas suhtumises eri väljendusviisidesse ja keelevariantidesse.

Õpikute koostamist ja välja andmist reguleerib Eestis kolm dokumenti: „Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus“ (PGS) kui üldharidussüsteemi korralduslike aluste relevantseim õiguslik dokument, „Põhikooli riiklik õppekava“ (PRÕK) kui põhiharidusstandardi alus ning Haridus- ja Teadusministeeriumi määrus „Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduse retsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miinimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti“ (Riigi Teataja 2016).

Õpikud on hariduslikel ja õppemetoodilistel eesmärkidel loodud teabetekstid, mille peamised žanrilised omadused on informatiivsus ja didaktilisus, samuti teadmiste kujunemisele suunatud struktureeritud ja süsteemne lähenemine õpikute ülesehituses (Kasik 2007: 43–52; vt ka Puksand & Kerge 2011; Aruvee 2023). Nende keskseks osaks on *õpitekstid* – vormilt, struktuurilt ja eesmärgilt teaduspõhised proosavormis teabetekstid (Puksand & Kerge 2011). Käesolevas töös kasutan õpiteksti mõistega sünonüümselt ka terminit *kooliainetekstid* (Aruvee 2023). Enamasti paiknevad need peatüki või õpiteema alguses ning täidavad kesksel rollil uue teema tutvustamisel ja selgitamisel.

1.3 Metoodilised lähtekohad ja materjal

Kuna uurimuse fookus on suunatud sellele, mida slängi all õpitekstides mõeldakse, tuli leida tööriistad, mis võimaldaksid tekstidesse üksikasjalikult sisse vaadata, andmeid süsteemiliselt analüüsida ja tõlgendada. Sestap valisin uurimiseesmärkide täitmiseks kvalitatiivse sisuanalüüsi induktiivse lähenemisviisiga (vt Krippendorff 2004; Kalmus jt 2015; Jokinen jt 2024; Kalmus 2024). Meetodit käsitlen lähemalt 3. peatükis.

Analüüsi aluseks on 23 ajavahemikul 1981–2023 ilmunud õpiteksti, milles käsitletakse mõistet *släng*, selle kasutajaid ja kasutusolukordi ning nimetatakse keelendeid, mida autorid slängiks peavad. Tekstid on valitud neljalt kirjastuselt (Valgus, Künnimees, Avita ja Maurus). Materjali käsitlen pikemalt 3. peatükis.

1981. aasta on valitud ajaliseks lähtepunktiks mitmel põhjusel: kehtima hakanud uus põhikooli riiklik õppekava tõi eelmisega võrreldes kaasa mitmeid muudatusi emakeeleõpetuse lähtekohtades ja sisuteemades. Keele varieerumise käsitlemise osas tähendas see suuremat tähelepanu eri suhtlusmodaalsustele ja suhtluse tähendusele laiemalt. Ka teismeliste keelekasutuse süsteemsem käsitlemine jõuab õpikutesse sel perioodil.

II ja III kooliastme valiku taga on kaks põhjust: esiteks, selles vanuses noored on keeleliselt kõige aktiivsemas arengu- ja suhtlusfaasis, kus omandatakse ja rakendatakse uusi keelelisi väljendusviise, suheldakse intensiivselt eakaaslastega ja tekivad oma sõprusvõrgustikud. Teiseks, keele varieerumise temaatika on kõige põhjalikumalt vaatluse all just nendes kooliastmetes, tavaliselt 5., 7. ja 9. klassis.

1.4 Õpikute varasemad uurimused

Õpikute sisuteemade uurimine on viimastel aastakümnetel palju tähelepanu pälvinud, mis on ühiskondlike muutuste tuules ka mõistetav: õpitekstid on haridussüsteemis esmane kanal või platvorm, milles muutused, ideoloogiad ja väärtushinnangud peegelduvad (vt Kalmus 1999, 2000; Mikk 1999; Kalamees-Ruubel 2014; Naber 2015).

Õpitekste on võimalik uurida mitmest lähtepunktist, sõltuvalt uurimiseesmärgist ja teoreetilisest raamistikust, kasutades nii teksti- ja diskursusanalüüsi kui ka statistilisi andmeanalüüsi meetodeid. Viimaste aastakümnete uuringutes on näiteks vaatluse all olnud õpitekstide lingvistilised tunnused (Puksand ja Kerge 2011), struktuur (st keelsus, sõnavara, süntaks; nt Puksand & Kerge 2011; Lepajõe jt 2013; Koppel 2019), terminid (Puksand 2004), õpitekstide keerukus ja kohandamine (nt Kitsnik 2019; Koppel 2019). Tähelepanu on pööratud ka žanriküsimustele ja tekstikasutustavadele (nt Aruvee 2023) ja sisuteemadele (nt Kalmus 1999; Mikk 1999 jt).

Kvalitatiivse sisuanalüüsi abil on uuritud, *millest* mingi nähtuse või probleemi puhul õpitekstides räägitakse; kriitilise diskursusanalüüsi puhul aga seda, *kuidas* räägitakse. Neid lähenemisviise on rakendatud näiteks aabitsate ning inimese- ja ühiskonnaõpetuse õpikute analüüsis, kus on uuritud soolist representatsiooni, väärtuskasvatuse küsimusi ning ideoloogilisi käsitlusi ajalookontekstis (nt Kalmus 1999, 2000; Mikk 1999 ja sealsed artiklid; Aavik 2010; Naber 2015; Papp 2019). Eesti keele ainevaldkonna õppekirjandusest on kvalitatiivse sisuanalüüsi mõttes enim tähelepanu pälvinud aabitsad, mille puhul on käsitletud sisuteemasid ja õpimeetodeid (nt Põldvee 2022), väärtusi (Kalmus 1999; Lääne 2020), tegelaste nimesid (Niitra 2006), murdeaabitsate puhul keskkonnakujutust (Tüür 2022).

Enamiku uuringute puhul on metodoloogiliseks suunanäitajaks Veronika Kalmuse uurimused. Ka siinse magistritöö eeskujudena mainitagu just Kalmuse, aga ka Lauri Naberi (2005) ja Kadri Tüüri (2022) uurimusi, mis on pakkunud inspiratsiooni ja empiirilisi lähtepunkte tekstide analüüsimiseks. Siinse magistritöö vaateveerust varasemad uurimused eesti keeleteaduses puuduvad.

1.5 Uurimuse ülesehitus

Magistritöö koosneb sissejuhatusest, teoreetilisest ja analüüsi-osast. Sissejuhatuses selgitan töö tausta, eesmärgi ja uurimisküsimusi. Teooriapeatükis (2.) käsitlen slängi kui keelenähtust keele varieerumise kontekstis. Metodoloogia peatükis (3.) kirjeldan materjali ja meetodi valikut ning andmeanalüüsi protseduuri. Sellele järgneb kolm analüüsipeatükki: esimeses

käsitlen, mida mõistetakse õpitekstides slängi all (4.); teises vaatlen, milliseid keelelisi elemente on õpitekstides slängiks nimetatud (5.); kolmandas uurin slängi (olu)kohasuse käsitlemist õpitekstides (6.). Järgnevad arutelu ja kokkuvõte, kasutatud kirjanduse loetelu, lisad (1–4) ja ingliskeelne resüme. Töö kuulub sotsiolingvistika valdkonda.

2. Varieerumine, släng ja noortekeel

2.1 Släng keele variatiivsuse tähistajana

Keele varieerumine on igale elavale keelele loomuomane nähtus, mis kõige selgemini avaldubki erinevate keelevariantide ja keeleliste ressursside paljususes ja mitmekesisuses, võimaldades kõnelejal teha erinevaid keelelisi valikuid ja kohandada keelekasutust vastavalt suhtlusolukorrale ja -eesmärkidele. Kõneleja keeleline repertuaar (ingl *linguistic repertoire*; nt Gumperz 1964) ehk kõnelejal kasutada olev keeleliste vahendite kogum pakub talle selleks mitmesuguseid vahendeid alates suulisest ja kirjutatud keelest kuni eri keelevariantide, registrite ja stiilideni (vt nt Ferguson 1994: 15–30; Bijvoet & Fraurud 2011: 5–7; vt ka Praakli & Mandel 2025: 265–266). Keeleliste ressursside valikut mõjutavad mitmed tegurid: kontekst, suhtlusolukord ja -tegevused, kõnelejaga seotud sotsiodemograafilised tunnused (nt vanus, sugu, päritolu, paikkond), enesemääratlus, hoiakud, ideoloogiad, suhtlusvõrgustikud ja kognitiivne suutlikkus (nt Milroy 1982; Ferguson 1994; Lappalainen 2004; vt ka Pilvik, Plado & Lindström 2021). Kõige vahetumalt ja dünaamilisemalt tõuseb keele varieeruvus esile just spontaanse suhtluse väljendusviisides ja -vahendites, sealhulgas slängiks nimetatava nähtuse puhul.

Sotsiolingvistikas on varieerumise tõlgendamisel mitmeid eri lähenemisviisiga uurimissuundi, mida ühendab arusaam keelest kui sotsiaalsest nähtusest. Traditsioonilises, kvantitatiivse rõhuasetusega variatsioonismis (nt Labov 1963, 1972) nähakse varieerumist ühiskondliku struktuuri peegeldusena – rõhk on kõnelejaga seotud sotsiodemograafiliste tunnuste, suhtlusolukorra ja keelekasutuse vahelistel seostel. Suhtluse sotsiolingvistika (nt Gumperz 1982; Lappalainen 2004) keskendub kõneleja keelelistele valikutele ja varieerumise funktsioonidele suhtluses, lähenedes variatsioonile kui ressursile, millega kõneleja täidab suhtluseesmärke, väljendab hoiakuid, identiteete, ideoloogiaid. Võrgustikuanalüüs (nt Milroy 1982) rõhutab aga kõneleja sotsiaalsete sidemete struktuuri ja laadi tähtsust. Selle lähenemise kohaselt on kõnelejad enim mõjutatud võrgustiku tuumiku keelepruugist, kõneleja seotus võrgustikuga ja tema sidemete laad (nt nõrgad, tugevad) peegeldub tema keelekasutuses, keeleuenduste levikus ja nende omaksvõtus (vt lähemalt Mets & Praakli 2017: 1–5). Eelnevalt nimetatud uurimissuunad ja lähenemisviisid on relevantssed ka slängiks peetava nähtuse analüüsimisel ja tõlgendamisel, kuid eelkõige mõistmaks, kuidas eri keelevariandid ja keelelised ressursid tekivad, toimivad ning omandavad tähendusi suhtluses.

Släng on üks varieerumise avaldumisvorme ja tähistajaid keeles. Ajalooliselt on slängi mõistetud kui ühiskonna piirialadel tegutsevate, allilma või marginaliseeritud rühmade salakeele või „koodina“ nendele omaste sotsiaalsete ja ruumiliste piiride markeerimisel (vt Dalzell & Victor 2012; Dent 2025). Mõiste tähendus on aja jooksul teisenenud ja kuigi selle all mõistetakse endiselt ka piiratuma ligipääsuga kõnelejarühmade keelekasutust ning sotsiaalselt laetud suhtlusviise, kasutatakse slängi mõistet üha enam spontaanse argikeele ja registrite laiemas tähenduses, eriti tänapäeva paljukeelsete suhtluspraktikate kontekstis (nt Källström & Lindberg 2011; Green 2016; Stenström 2023; Damirjian 2024).

Slängi määratluste mitmetahulisus ja kohatised vastuolud peegeldavad uurimisvaatenurkade, lähtekohtade ja teoreetiliste raamistike erinevusi. Sestap on ja võibki (põhjendatult) slängi määratleda mitmeti: näiteks (pidevalt muutuvate) argikeele sõnade ja väljenditena (ingl *set of colloquial words and phrases*; nt Eble 1996); mitteametliku, standardse ja -tehnilise sõnavarana (ingl *informal, nonstandard, nontechnical vocabulary*; nt Lighter 2001), keelelise variaablina (ingl *linguistic variable*; nt Androutsopoulos 2000: 1, 3–5), sotsiaalse variandina (sm *sosiaalinen varieteetti*; Lappalainen 2004: 133), traditsioonilisest, standardsest või normatiivsest keelekujust lahkneva kõnevariandina (ingl *speech variety*; nt Agha 2015). Slängi on tõlgendatud ka kui registrit (ingl *linguistic register*; nt Green 2016), sotsiaalset praktikat (ingl *social practice*; nt Bucholtz 2009) või stiilivõtet (ingl *style*; nt Eckert 2000; Bucholtz 2009; vt ka Jaffe 2016). Kuidas slängi ka ei määratletaks, lähtub sellena nimetatud keelenähtuse kasutus kõnelejate soovist suhestuda oma võrgustike väärtuste, tavade ja suhtlusnormidega, mida slängiks peetavad keelendid vahendavad.

Ka slängi tunnuseid ja omadusi on süstematiseeritud mitmeti (nt Labov 1992: 339–341; Androutsopoulos 2000: 2 ja sealsed viited; eesti keele kohta Tender 1994; Viikberg 1997). Kokkuvõtliku ja siinsegi materjali seisukohalt asjakohase tüpoloogia pakub Alice Damirjian (2024: 3), kelle järgi on släng keelevariant, mis on: 1) mittestandardne (ei kuulu ühegi standardiseeritud keelevariandi hulka); 2) informaalne (ei kasutata ametlikus kontekstis); 3) mitteprofessionaalne (ei ole erialakeel); 4) grupikeskne (toimib kõnelejarühmade eristajana, tugevdab solidaarsust ja ühtekuuluvust); 5) norme rikkuv (seab kahtluse alla keelelised ja sotsiaalsed normid). Loetletud tunnused aitavad mõista, kuidas släng toimib kõnelejate jaoks semantilise teabe, enesemääratlemise ja sotsiaalse kuuluvuse väljendamise vahendina.

Slängi määratlemise suurim väljakutse seisneb selle positsioneerimises spontaanse argikeele suhtes (vt Lappalainen 2004: 135–136). Seda raskendab keele enda dünaamiline olemus, slängi konteksti- ja grupikeskne kasutus ning kontrastsus standardkeelega. Slängi eristamine muust argikeelest osutub keerukaks nende ühiste tunnuste ja funktsioonide tõttu:

mõlemad on valdavalt suulised, ent üha enam ka kirjalikult vahendatud, astuvad kontrasti normikeelega, on tihedalt seotud konteksti, grupikuuluvuse ja selle dünaamikaga.

Samuti on slängiks peetavate keelendite kasutus ajas muutuv, kuna seda suunavad samad keelelised ja sotsiaalsed protsessid, nagu keele varieerumist laiemaltki. Ka algselt perifeersesse leksikasse kuulunud väljendid võivad omandada atraktiivsuse väljaspool oma tavapärast kasutajaskonda (nt keelend *ment*, vt Tender 2018), levida laiemasse kasutusruumi, kaotada algse konnotatsiooni, stiililiselt neutraliseeruda ja ühiskeelestuda (protsessidest lähemalt Lappalainen 2004: 135). Sestap on slängi piiritlemine keeruline, vaieldav ja probleemne nii metodoloogilisest kui ka keelelise ja sotsiaalse tähendusloome seisukohalt.

2.2 Släng kui leksikaalne ja sotsiaalne nähtus

Kuigi slängile viidatakse sageli kui keelele või keelevariandile, peetakse selle all enamasti silmas kirjakeelest eristuvaid argikeele leksikaalseid alternatiive. Ka eesti keeleteaduses käsitletakse slängi eeskätt suulise kõne sõnavaralise nähtusena, mida kinnitavad ka empiirilised andmed: släng hõlmab leksikaalseid ja suhtluspragmaatilisi elemente, aga mitte teisi keeletasandeid (Praakli 2022; ka Hennoste 2000: 12–13, 2003: 27–28).

Leksikaalses mõttes võivad slängi leksikaalseteks elementideks olla mis tahes üksused, mis täidavad suhtluses kõnelejale olulisi semantilisi, pragmaatilisi ja sotsiaalseid funktsioone (Roth-Gordon 2007, 2020). Slängi kui leksikaalse nähtuse tunnusjoonteks on normist kõrvalekalduv, temaatiliselt kontsentreerunud, afektiivne, ekspressiivne ja hinnanguline sõnavara, mis sisaldab rohkelt konnotatsioone ja tähendusvarjundeid (nt Labov 1992: 341–346; Androutsopoulos 2005: 1497–1502; Roth-Gordon 2020: 3–6). Paljusid slängikeelendeid võib vaadelda leksikaalsete variaablitenähtusena, st üksustena, millel on kirjakeelest erinev vorm, kuid samaväärne tähendus (Androutsopoulos 2000). Leksikaalses plaanis moodustab släng keeles autonoomselt toimiva sõnavarakihistuse, mis allub pidevale uuenemisele ja varieerumisele.

Slängi kui sotsiaalse nähtuse olemus ja tähendus kujuneb selle kasutamise kontekstis ning kõneleja sotsiaalse positsiooni ja kuuluvuse kaudu. Slängi abil positsioneerivad keelekasutajad end sotsiaalsetes suhetes, konstrueerivad identiteete, tähistavad väärtusi, norme ja hoiakuid (nt Androutsopoulos & Georgakopoulou 2003; Coupland 2007; Roth-Gordon 2007, 2020). Teismeliste keelekasutuse näitel toimivad slängikeelendid suhtluses ressursina, millega väljendatakse lahe olemist (*coolness*), vanuselist, etnilist ja subkultuurilist kuuluvust ja vastandumist täiskasvanutele (vt Bucholtz 2012: 274–276, 285–290; ka Eckert 2000; identiteedi ja interaktsiooni seostest laiemalt Bucholtz & Hall 2005).

Släng toimib ka sotsiaalse tähendusloome vahendina. Sotsiaalsete tähenduste dünaamikat aitab mõista antropoloogide Michael Silversteini (nt 2003) ja Asif Agha (nt 2007) teoreetiline raamistik, mis selgitab, kuidas teatud keelendid omandavad ühiskonnas laiemat sotsiaalset tähendust (ingl *social meaning*) ning neid hakatakse tajuma mingite kõnelejarühmade suhtlusviiside või keelevariantide tähistajadena. Raamistiku kesksed mõisted on *indeksikaalsus* (ingl *indexicality*) ja *registristumine* (ingl *enregisterment*). *Indeksikaalsus* tähistab nähtust, mille puhul keelelised märgid (nt keelendid, hääldusviisid) viitavad sotsiaalsetele tähendustele, näiteks seostatuna mingi paikkonna või kõnelejarühma (nt teismeliste) keelepruugiga. *Registristumine* jällegi on protsess, mille käigus indeksikaalsed seosed muutuvad sotsiaalselt äratuntavaks ja kujunevad kõnelejate suhtluspraktikates tähenduslikeks registriteks (Agha 2007; vt ka Johnstone 2016). Seda võib illustreerida Helsingi kõnekeeles (sm *stadin kieli*) toimunud dünaamikaga, kus varasemalt stigmatiseeritud ja tööliklassi kõnepruuki kuulunud sõnavarast on tänaseks kujunenud ühiskonnas väärtustatud, urbaanse identiteedi keeleline tähistaja (vt Lehtonen & Paunonen 2022; samast nähtusest Rio de Janeiro näitel Roth-Gordon 2009).

Slängi võib vaadelda ka kui ideoloogilist raamistikku keelte ja keelevariantide üle arutlemiseks. Asif Agha (2015: 306) pakub slängi mõtestamiseks järgmise määratluse ning argumentatsiooni lähtekoha: *Slang is an ideological framework for reasoning about language that defines a class of deviant registers of language*. Släng pole seega mitte ainult keeleline valik, vaid ka keelte väärtustamise ideoloogia. Slängi määratlemine standardkeelest kõrvalekaldena peegeldab ühiskondlikke hoiakuid ja arusaamu sellest, kuidas ja mida tajutakse ühiskonnas keelenormide, keelekasutuse „normaalsuse“ ja normidest kõrvalekaldumisena.

2.3 Släng eesti keeleteaduses

Eesti keeleteaduses on keelelist heterogeensust mõtestatud *allkeelte* mõiste kaudu (Hennoste 1997, 2009; Hennoste & Pajusalu 2013; vt ka Praakli & Koreinik 2020), mida Tiit Hennoste ja Karl Pajusalu (2013: 13) on määratlenud järgnevalt: „Allkeel on keele variant, mida kasutatakse järjekindlalt teatud kasutussituatsioonides või inimrühmades ja millel on omad keelelised kasutusnormid või normingud.“ Koguteoses „Eesti grammatika“ (Metslang jt 2023: 23–24) esitatud keelevariantide (allkeelte) kolmene liigitus eristab: 1) normingulist kirjakeelt (normikeel, standardkeel) ja mittenormingulisi allkeeli; 2) keelekasutajate sotsiaalseid omadusi (nt elukoht, haridus) ning 3) kasutussituatioone ehk registreid. Släng positioneerub sotsiaalse ja keelelise nähtusena mittenorminguliste, argisuhtluses kasutatavate

keeleliste ressursside alla, mille kasutust reguleerivad kõneleja(te) ja kõnelejarühmadega seotud omadused, rühmapõhised normid ja väärtushinnangud.

Eesti keeleteaduses on mõistega *släng* tähistatud erinevate kõnelejarühmade, nt õpilaste, üliõpilaste, kaitseväelaste, eri ametirühmade, subkultuuride, ühiskonna piirialadel tegutsejate jt argikeelset sõnavara (vt ülevaated Tender 1994: 293–294; Viikberg 1997; Kerge 2000; Hennoste 2000; Praakli 2022). Kogutud keeleandmestike põhjal on slängiks nimetatu puhul valdavalt tegemist leksikaalse nähtusega (vt Hennoste 2000: 12–13; ka Viikberg 1997).

Kuigi mõistena on *släng* fikseeritud juba *Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatus* (EÕS 1937: 1406) kui „[---] kutsealal, spordi-, üliõpilaste-, uulitsaelus j.m tekkinud erikeelsed väljendid“, kinnistub see keeleteaduses ligi nelikümmend aastat hiljem (vt Praakli 2022). Oluliseks teetähiseks selles arengus on Kaarina Karttuneni 1979. aastal Soomes ilmunud slängisõnaraamat, millest teeb tollases meedias üksikasjaliku ülevaate Paul Ariste (1980), väljendades ühtlasi toetust eri kõnepruukide talletamiseks ja uurimiseks. Ariste ise alustas paar aastat varem Tartu ülikoolis esmakursuslaste abil noortekeele talletamist ja edastas kogutud materjali (mille üliõpilased olid pealkirjastanud kui *õpilaskeel*, *õpilasargoo*, *õpilassõnavara*, üksikjuhtudel ka *släng*) Emakeele Seltsile (lähemalt Praakli 2025). Ariste aktiivne tegevus üliõpilastelt kogutud andmete vahendamisel ja talletamisel aitas uurimissuuna populariseerimisele märkimisväärselt kaasa. Samal ajal avaldas Huno Rätsep (1976) sotsiolektide artikli, millest leiab ka termini *släng*. Rätsepa määratluse järgi nimetatakse sotsiolektiks ehk „sotsiaalseks murdeks e. argooks e. žargooniks e. slängiks e. erikeeleks“ mingi kõnelejarühma kõnepruuki (lähemalt Praakli 2022: 1018).

Släng kui eri kõnelejarühmade keelekasutuse tähistaja hakkab eesti keeleteaduses tasapisi juurduma 1980ndatel. Mõiste jõuab laiema avalikkuse ette Emakeele Seltsi ning tollase Keele ja Kirjanduse Instituudi slängikogumisvõistluse üleskutsete kaudu (vt Sirp ja Vasar 1989) ja kinnistub lõplikult pärast Mai Loogi (1991) slängisõnaraamatu ilmumist.

Järgnevalt vaatlen mõningate uurijate slängimääratlusi lähemalt. Detailsema ülevaate olen avaldanud mõne aasta taguses artiklis „Keele ja Kirjanduse“ veergudel (Praakli 2022). Mai Loogi (1991: 6) käsituse järgi on släng „eesmärgipärane mittenormatiivsus keeles“. Loogi tõlgenduses on släng keelekasutus, mis kaldub kõneleja eesmärkide saavutamiseks teadlikult ja sihipäraselt keelenormidest kõrvale. Eesti viljakaim slängiuurija Tõnu Tender (1994) rõhutab enda käsitlustes slängi sõnavarakesksust. Tenderi järgi on släng „mingile sotsiaalsele rühmale [---] omane mitteametlik argikeelne sõnavara“. Slängist kui sõnavaranähtusest lähtub ka eelpool mainitud slängikogumisvõistluse üleskutse (Sirp ja Vasar 1989: 7): „Slängisõnad

on sõnad, mis ei kuulu kirjakeelde ega ka murretesse. Slängisõnad on „ebaametlikud“ sõnad, sõnaraamatuist neid enamasti ei leia.“

Jüri Viikberg (2023: 363–364) ja Tiit Hennoste (2000: 13) näevad slängi nii kõnelejarühmade eripärase kui ka oskuskeelte mitteametliku sõnavarana. Viikbergi esitatud tüpologia lähtub slängist kui „meie keelest“, st rühmasiseseks suhtlemiseks mõeldud ja teistest eristuvast kõnepruugist, eristades kolm peamist tüüpi: üldsläng kui laialdaste rühmade kõnepruuk (nt õpilaste keel); professionaalne *resp.* korporatiivne släng kui ametirühmade keel; teatud kõnelejarühmade salasläng (nt vargad jt) kui kõrvalistele mittemõeldud kõnepruuk. Kuigi määratluses sisaldub mõiste *keel*, on slängi puhul tegu semantiliselt markeeritud, ekspressiivse ja spetsiifilisema sõnavaraga (Viikberg 2023: 363–364). Eri kõnelejarühmade ja tegevusalade põhisust (nt släng kui mitteametlik erialakeel) peavad enda käsitluses silmas ka Tiit Hennoste ja Karl Pajusalu (2013: 130), seejuures on släng leksikaalne nähtus: „Släng on mingile sotsiaalsele rühmale omane mitteametlik argikeelne sõnavara või mingi eriala mitteametlik terminoloogia.“

2.4 Släng ja noortekeel

Slängi seostatakse eeskätt noorte keelekasutusega (nt Androutsopoulos 2000, 2005; Eckert 2000; Bucholtz 2009). Ka eesti keeleteaduses on enamik slängiuuringuid keskendunud noorte keelekasutuse, eeskätt sõnavara analüüsimisele ja tõlgendamisele (vt ülevaade Praakli 2022).

Suurem osa eesti slängiuuringute empiirilistest andmetest on kogutud põhikooli II ja III kooliastme õpilastelt, gümnasistidelt ja üliõpilastelt, st teismelistelt ja noortelt täiskasvanutelt (vt Praakli 2022). See viitab vaikumisi eeldusele, et just nemad on slängi tüüpilised kasutajad, sestap ka empiirilise uurimishuvi peamine sihtrühm. Siit võib järeldada, et ka eesti keeleteaduses on slängi nähtud noorte kõnelejate suhtluspraktikana. Seda kinnitab ka terminikasutus teadusdiskursuses: alates 1980. aastatest on just *släng* kujunenud keskseimaks mõisteks noorte keeleliste ressursside kirjeldamisel (vt Praakli 2022, 2025). Ka enamik viimaste aastakümnete noortekeele uuringuist on läbi viidud just slängiuuringute nime all (vt Praakli 2022: 1015–1018, 1024; ka Tender 1994; Viikberg 1997).

Heidan pilgu ka noortekeele uurimise mõistestikku enne *slängi*. Esimesed noortekeele uurimused koostati Andrus Saareste juhendamisel 1920ndatel. Nendes on õpilastelt ja üliõpilastelt kogutud keeleandmeid – valdavalt normikeelest eristuvat sõnavara – nimetatud *spetsiaalseks keeleks*, *erikeeleks* või *argooks* (nt Saareste 1926: 7; Allik 1928: 3; Vaigla 1928: 70; Palmeos 1935: 506). Nimetatuist juurdub just *argoo* keeleteaduslikus kasutuses mitmeks

aastakümneks, olles õpilaste ja üliõpilaste keelepruugi tähistajana *slängi* kõrval kasutusel kuni 1990. aastateni (vt Rätsep 1976: 117; Roosileht & Laulik 1979: 8–9; Viikberg 2023: 363–364). Nelja aastakümne vältel toimunud Emakeele Seltsi sõnakogumisvõistluste üleskutsed sisaldavad termineid nagu *erikeel*, *õpilaste sõnavara*, *õpilasargoo*, *argosõnavara*. 1980ndate teises pooles lisandub nende hulka ka *släng*. Sarnast terminikasutust võib täheldada ka ligi sajakonnas Emakeele Seltsile saadetud kaastöös, mille pealkirjad on vormistatud kujul [linna või asula nimi – KP] *õpilassõnavara*, *õpilasargoo* või *õpilaskeel* (Praakli 2025).

Slängiuuringute nime all talletatud ja analüüsitud noorte keelekasutusele omastest joontest olen kümnete uurimuste tulemuste põhjal esitanud ülevaate oma varasemas artiklis (Praakli 2022). Enamik uuringuid hõlmab kvantitatiivseid ülevaateid ja kirjeldusi noorte sõnavara struktuurist. Tõsi, andmed on suuresti esitatud kontekstita. Siiski nähtub andmetest (vt nt Roosileht & Laulik 1979; Loog 1991; Tender 1994; Viikberg 2023), et noored loovad uut sõnavara isiklikus suhtlusruumis relevantsetes teemavaldkondades (nt kool, omavahelised suhted, meelelahutus jt). Noorte suhtluspraktikates on peamised tähendusloome vahendid assotsiatiivsetel seostel põhinevad metafoorid ja metonüümid, võrdlused ja erisugused stiilivõtted (nt vandumine, öeldu võimestamise vahendid, huumor jt). Uut sõnavara luuakse erinevate sõnaloometehnikate abil (nt lühendamine, tuletamine). Märkimisväärset osa mängivad ka keelekontaktidest johtuvad nähtused ja mitmekeelse suhtluse vormid, nt koodivahetus ja koodivaheldumine. (Praakli 2022: 1018–1021)

Viimaste aastate teadusprojektide analüüsid (eriti projekti „Teismeliste keel Eestis“ raames kogutu) on andnud uusi teadmisi noorte kasutatavate intensiivistajate (Aasa 2022), lühendite (Anton 2022), koodivahetuse nähtuste (Praakli jt 2022), käänete grammatiseerumise (Aigro & Vihman 2023), Saaremaa teismeliste suulise keele näitel ka *õ*-vokaali sotsiofoneetilise varieerumise kohta (Praakli & Teras 2023; Teras & Praakli 2024). Uusi teadmisi on saadud ka üliõpilaste lõputöödest ja gümnasistide õpilasuurimustest.

Teismeliste (9–19-aastaste kõnelejate) keelekasutuse analüüsis oleme uuemates uurimustes kasutanud katusmõistet *noortekeel* (vt Praakli jt 2022; Vihman jt 2022). Terminit *släng* neis käsitlustes ei rakendata, kuna selle mõiste tähendusväli ei pruugi hõlmata tänapäeva keelekasutuse mitmekihilisust ega suhtluspraktikate laia spektrit. Seetõttu oleme eelistanud neutraalsemat ja sisuliselt avaramat mõistet *noortekeel*, mis võimaldab käsitleda suulise ja kirjaliku suhtluse erinevaid registreid ja nähtusi ilma, et neid seostataks *slängi* määratlustes sageli rõhutatud normist lahknemise (nt Loog 1991) või piiratuma sotsiaalse kasutusega.

2.5 Noortekeel õppekavades

Heidan ka pilgu uurimuses kesksete mõistete *argoo, släng, õpilaskool* jt dokumenteerimisele õppekavades. Seegi sissevaade on töö laiema konteksti mõttes oluline, sest riiklik õppekava kui põhiharidusstandard on õpikute autoritele vundament ja raamistik, mis suunab õpikute sisuteemade valikut ja metodoloogilist lähenemist. Just õppekavad annavad sisendi õpikutes käsitletavatele.

Esimene riiklik õppekava eesti algkoolidele koostati 1917. aastal, koostajaks Tallinna Eesti Kooliõpetajate Selts. Õpisisul detailsemalt ei peatuta, küll aga leiab dokumendist emakeele ainetundides kasutatava õpivara soovitusliku nimekirja (Eesti algkoolide ... 1917: 13–14). 1930. aastate õppekavades (nt Haridusministeerium 1928, 1937) on emakeeleõpetuse ainesisu esitatud juba üksikasjalikumalt: lisaks õigekeelsuse taotlusele juhitakse tähelepanu vajadusele arvestada õppetöös ka paikkondlike keelte mõjuga õpilaste keelekasutusele.

Nõukogude perioodil kaotasid varasemad õppekavad kehtivuse, haridust korraldati ja sätestati NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu ülemnõukogu otsuste ja määruste järgi, haridus- ja kasvatusesmärke ja õppesisu suunasid ideoloogilised rõhuasetused. (Kalamees-Ruuben 2014, eriti 102–103, 157–158, tabel 9; vt ka Naber 2015). Keele ja kirjanduse õppeainetest kajastusid nõukogude perioodi ideoloogilised seisukohad eelkõige kirjanduse ainesisus, kuid mõjutasid ka eesti keele õpet (lähemalt Kalamees-Ruubel 2014), rõhutades eriti emakeeleõpetuse kasvatuslikku ja hariduslikku tähtsust „nõukogude inimese“ kasvatamisel (Eesti NSV 1953, 1963, 1971).

1946. a alg- ja keskkooli õppekava on keele varieerumise küsimuste osas napp. Kolm aastat hilisem õppekava (Eesti NSV 1949: 11) tuletab aga õpetajatele meelde emakeeleõpetuse põhiülesannet: „[---] õ p e t a m a õ p i l a s i õ i g e s t i t a r v i t a m a e m a k e e l t n i i kõnes kui kirjas.“ Ka edasiste õppekavade seletuskirjades rõhutatakse üha enam kirjakeele valdamist tähtsust, seda oma aja ideoloogilises võtmes (nt Stalini õpetuste järgimise olulisus keeleteaduses ja emakeeleõppes; vt Eesti NSV 1953: 3–11).

Keele varieerumise mõttes peatuvad mõlemad õppekavad sõnavara- ja tuletusõpetuse, keelekontaktide ja murdekeelte käsitlemisel (vt nt Eesti NSV 1953: 22; Eesti NSV 1963: 12). Eriti 1963. a õppekava puhul (Eesti NSV 1963: 4) nähtuvad suuremad rõhuasetused õigekeelsuse taotlemisel, sh rõhutatakse emakeeleõpetaja ülesandena paikkondlike keelte mõjutustega arvestamist õppetöö korraldamisel.

Ka 1970ndate õppekavad seavad emakeeleõpetuse peamiseks eesmärgiks emakeele korrektse valdamise kõnes ja kirjas (Eesti NSV 1971: 8; vt ka Eesti NSV 1979: 5–7).

Õpetajatele antud juhistes (vt nt Eesti NSV 1971: 8, 14) nähakse eduka emakeeleõppe eeldusena õpilase kodumurde ja ümbruskonna keelepruugi tundmist õigekeelsuse eesmärkidel, mis on vajalik selleks, et õpetaja oskaks „õpilaste kõnekeele hälbimusi kirjakeelest“ emakeeleõppe laiemaid sihte silmas pidades arvesse võtta.

Noorte keekekasutust käsitlev mõistestik – nagu *õpilasžargoon* ja *argoo* – on dokumenteeritult kajastatud üldhariduskoolide õppekavas alates 1982. aastast (Eesti NSV 1982: 3; hilisemates väljaannetes vt Eesti NSV 1984: 3–5; Eesti NSV 1988: 3). Näiteks on 5. klassi keeleõppes teema „Sõnastusoskuse kujundamine“ all märgitud õpiteemaks „eri elualade sõnavaraga tutvumine; õpilasžargoon“ (Eesti NSV 1982: 10; ka 1984: 10; 1986: 14); 8. klassi puhul „erinev sõnastuslaad kirjakeeles, murdekeeles ja argoos“ (*ibid.* 20; vt ka 1984: 14; 1986: 24). Õppekava muudatusi, põhimõtteid ja lähtekohti on emakeeleõpetajatele suunatud seletuskirjas lähemalt kommenteerinud VIII klassi keeleõpetuseprogrammi autorid Ene Sepp ja Kai Võlli (1982), kes on ka mitmete siinse valimi õpikute autorid. Sepale-Võllile toetuvalt on VIII klassi emakeeleõppe programmi keskseks lähtekohaks käsitus keelest kui suhtlusvahendist (Sepp & Võlli 1982: 4–5, 8–9).

Iseseisvuse taastanud Eesti Vabariigis on viimase kolmekümne aasta jooksul põhikoolide õppetööd korraldanud neli riiklikku õppekava (1996, 2002, 2011, 2023). Kõigis neis on eri suhtlusmodaalsuste ja keele variatiivsuse, sh kirja- ja kõnekeele küsimused selgelt nähtavad (vt nt RÕK 1996; PRÕK 2002, PRÕK 2011), seejuures mainib näiteks 2011. a õppekava II kooliastme puhul õppesisu „Õigekeelsus ja keelehoole“ all teiste mõistete kõrval ka *slängi*.

Praegu kehtiv õppekava (PRÕK 2023) rõhutab ainevaldkonna „Keel ja kirjandus“ keskseima eesmärgina „keele- ja kultuuriteadliku inimese“ kujundamist (vt Üldalused 1.1). Keele- ja kirjandusõpetusega taotletakse muuhulgas keeleteadlikkuse saavutamist, mille relevantsust kirjeldatakse järgmiselt: „Keeleteadlikkuse õpetusega avardatakse keeleteadmisi, omandatakse õigekeelsuspõhimõtted, kujundatakse eesti keelt väärtustavat hoiakut. Arendatakse oskust tänapäeva eesti kirjakeelt teadlikult kasutada, kujundatakse arusaamist keele arengust, muutumisest ja murrete eripärast. Keeleteadlikkust, mis peab tagama korrektse ja mitmekülgse kirjakeele omandamise, õpetatakse muude tekstitoimingute osana.“ PRÕKis sedastatu järgi hõlmab *keeleteadlikkus* muuhulgas ka sotsiolingvistilisi teadmisi eesti keeleala mitmekesisusest ja keele varieerumise tundmist. Magistritöö kontekstis on neist oluline viimane.

2.6 Põhimõisted

Magistritöö põhimõisted sotsiolingvistikulises raamistikus on järgmised. Mõistestik kehtib selle töö raames.

argikeel = **kõnekeel** – ühiskeelest argisem ja vabam, igapäevases suulises ja kirjalikus suhtluses kasutatav ning normingute suhtes paindlikum keelekasutus (Risberg 2024: 18). Eesti traditsioonis on *argikeel* ja *kõnekeel* sünonüümid (Hennoste & Pajusalu 2013: 74).

keelevariant = **keelekuju** = **keelevorm** – teatud piirkonnale, ajastule, erialale, rühmale või üksikisikule omane keelekasutusviis (Karlsson 2004). Võib väljenduda häälduses, sõnavaras, grammatikas jm.

kirjakeel – ühtne, asjaajamises, kirjanduses, ajakirjanduses, suhtluses ja mujal kõnes ja kirjas avalikult kasutatav keelekuju (ÜS 2025). Hõlmab oskuskeelt. Sama, mis standardkeel.

noortekeel – vanuselises mõttes noorte keelekasutuse viisid, stiilid ja suhtluspraktikad. Noorte (teismeliste, noorte täiskasvanute) ajakohane, dünaamiline ja olukohane keelekasutusviis, register ja suhtlusviis (Praagli 2022: 1015–1024; Vihman jt 2022).

register – olukohane keelevorm ja keelekasutuse viis, mille tingib rollisuhe ja mida iseloomustab olutüüpiline suhtelaad (Kerge 2000: 87). Näiteks võib registriks pidada tšätikeelt kui kiirsuhtlusäppides kasutatavat suhtlusviisi ja selles kasutatavaid keelelisi vahendeid (Vihman jt 2022: 294).

oskuskeel – erialasel suhtlemisel kasutatav keel, kirjakeele osa, mida kasutatakse teaduses, kunstis ja muudel aladel (ÜS 2025).

släng – mingi sotsiaalse rühma spontaanses argisuhtluses kasutatav argikeelne sõnavara (Ilm & Tender 2003: 16).

suhtluspraktika – regulaarsete, korduvate keeleliste vahendite (nt häälduslikud, leksikaalsed jt) rakendamine suhtluseesmärkide saavutamiseks; keeleliste vahendite kasutamise praktika, mida võib tõlgendada ka suhtlusnormina, millele suhtlejad orienteeruvad (Hennoste 2013: 12, 16).

õpitekst = **kooliainetekst** – hariduslikel ja õppemetoodilistel eesmärkidel loodud teaduspõhised proosavormis teabetekstid (Kasik 2007: 43–52; Puksand & Kerge 2011; Aruvee 2023)

ühiskeel – keelekogukonna liikmete keelekasutuse ühisosa; see osa kirjakeelest, mida selle ajahetke keelekasutajad tajuvad keelelise ühisosana (Kerge 2000: 81–82, 84).

3. Valim ja meetod

3.1 Valimi koostamine

Magistritöö uurimismaterjal koosneb 23st õpitekstist, mis on valitud nelja kirjastuse (Valgus, Künnamees, Avita, Maurus) õpikutest ja tööraamatutest (kokku 16). Õpikute sihtrühmaks on eesti õppekeelega põhikoolide II (5.–6. klass) ja III kooliaste (7.–9. klass). Õpikute ja tööraamatute loetelu on esitatud lisas 1, õpitekstide loetelu lisas 2, definitsioonide loetelu lisas 3, õpitekstide paiknemine õpikute ja tööraamatute peatükkides lisas 4.

3.1.1 Eeltöö õppevara keskkonnas Opiq

Valimi koostamiseks tarviliku eeltöö viisin läbi digitaalses õppevara keskkonnas Opiq (www.opiq.ee). Opiq koondab eri kirjastuste õppevara, sealhulgas õpikute tekstifaile. Esimese sammuna kasutasin märksõnaotsingut, mille otsingukäsu abil otsisin kõigist eesti keele ainevaldkonna tekstifailidest mõistet *släng* (sisusse süüvimata), et saada esmane ülevaade, mil määral mõiste kooliainetekstides üldse esineb, ilma et hakata seda õpikute trükitekstidest n-ö hea õnne peale otsima. Otsingutulemuseks saadud ligi 60 vastet oli piisav alus selleks, et uurimusega jätkata, seada keskmesse *släng* ja liikuda valimi koostamisel järgmisesse etappi.

3.1.2 Kirjastuste valik

Märksõnaotsingu tulemustel valisin välja kirjastused, kelle tekstid kvalitatiivses sisuanalüüsis detailsemalt luubi alla võtta. Opiqu digikeskkonnas on valimisse kuuluvatest kirjastustest esindatud kaks: Künnamees ja Avita. Kirjastuse Maurus digiõpivara Opiquist ei leia, kirjastuse Valgus õpikuid, mis ilmusid trükituna 1981–1995, ei ole digitud.

Eesti kirjastusturul tegutseb mitmeid õpikukirjastajaid. Olulisim kaalutlus kirjastuste valikul puudutas kahe suurima õpikukirjastaja (Koolibri ja Avita) vahel valiku langetamist. Objektiivsetel kaalutlustel kaasasin valimisse kirjastuse Avita õpikud. Lisaks ei annaks suurema hulga kirjastuste kaasamine uurimusele lisandväärtust, vaid muudaks analüüsi hajusamaks. Seetõttu valisin neli kirjastust, mille õpikud ja tööraamatud esindavad eri ajaperioode: **kirjastus Valgus** (1965–1991) dokumenteerib õpilaste keelekasutuse käsitlemist ja mõistestikku 1980.–1990. aastatel, n-ö slängieelsel perioodil; **kirjastus Künnamees** (asutatud 1996) märgib üleminekut uuele õpikukultuurile ja emakeeleõpetuse uuenemist; **kirjastus Avita** (asutatud 1988) on olnud juhtiv õpikukirjastaja läbi aastakümnete ning **kirjastus**

Maurus (asutatud 2010) on uusim kirjastus meediastunud ajajärgul. Loetletud kirjastuste valik tagab ajateljel piisava esindatuse ja hoiab valimi kompaktsena.

Kirjastuste ja nende õpikute-tööraamatute valikul ei mängi rolli see, millised neist on uurimistöö kirjutamise hetkel (2024–2025) põhikoolide õppetöös igapäevaselt kasutusel, kuna see ei paku töö eesmärgist lähtuvalt sisulist lisandväärtust. Vastupidi: sel viisil võivad kõrvale jääda ajaloolises kontekstis relevantsed käsitlused. Autorile teadaolevalt ja põhikoolide õppetöös nähtu põhjal kasutavad koolid nii Avita kui ka Mauruse õpikuid ja tööraamatuid.¹ Koolide raamatukogudest leiab kirjastuse Valgus õpikuid (ja mille põhjal on paljud praegused emakeeleõpetajad enda „kooliajal“ õppinud). Ka Künnamehe õpikud on koolidel olemas, kuid neid kasutatakse pigem gümnaasiumiastmes (eriti „Keel ja ühiskond“; Ehala jt 2012).

3.1.3 Õpikute, tööraamatute ja õpitekstide valimine

Slängi käsitlemisloos kontekstis oli õpikute valikul määrav ajaline dimensioon, sestap pärinevad õpikud neljalt aastakümnele: vanim õpik on ilmunud 1981. a, uusim 2023. aastal.

Õpikute valikule järgnes õpitekstide valik, mille peamine kriteerium oli mõiste *släng* mainimine tekstis. Näiliselt võib tekstide valik tunduda lihtsa ülesandena, mis seda tegelikkuses polnud. Põhiprobleeme oli kaks. Esiteks tekitas mõtteainest küsimus, mida teha õpitekstile järgnevate töökäskude, ülesannete ja harjutustega, sest needki peegeldavad slängi mõtestamist ja sellest kõnelemise viise. Kaalusin eraldi peatükina peatuda sellelgi, kuidas slängi „õpetatakse“, kuid see suunanuks fookuse liialt didaktika ja õppemetoodika radadele. Teine probleem on seotud nähtuse endaga: õpikutest (eriti uuemaist) leiab rohkesti keele varieerumist käsitlevaid tekste ja kuigi neist võib leida viiteid eri kõnelejarühmade keelepruugile, lasus nende fookus suulise argikeele kirjeldamisel laiemalt. Need tekstid jäid välja, kuna neis ei mainitud slängi.

3.1.4 Valim

Lõplik valim sisaldab 23 õpiteksti. Nendest 6 puhul (1a, 1b, 2a, 2b, 13a, 13b) on tegu kordustekstiga, mille uusimas trükis on tehtud minimaalseid parandusi (kui üldse). Tekstid on sõnade arvult erinevad: pikimates tekstides on vastavalt 279 (Sarapuu 2004), 278 (Aus & Ehala 2003) ja 245 (Ehala & Veismann 2001) sõna, lühimates 45 (Pindmaa & Naison

---

¹ Mõistet „tööraamat“ kasutab enda õppekirjanduse puhul kirjastus Maurus.

2022), 52 (Varik & Männi 2018) ja 56 (Sepp & Völli) sõna. Metaandmed õpikute ja õpitekstide kohta leiab lisast 2.

Kuna tegu on trükitud tekstidega (mis on eelnevalt retsenseeritud ja toimetatud), ei vajanud tekstid analüüsiks ettevalmistamisel suuremat lisatööd. Küll aga tuli enamikule tekstidest luua pealkirjad (õpitekstidel neil enamasti pole), et tekstid oleksid üksteisest eristatavad. Pealkirjaks määrasin iga teksti esimese lause, mida vajadusel lühendasin. Iga tekst on tähistatud kaheosalise koodiga süsteemis TXT + teksti number (nt TXT 1a) vastavalt tekstide ilmumise kronoloogilisele järjestusele. Tekstide haldamiseks kasutasin MS Exceli tööriistu.

3.2 Analüüsimeetod

Analüüsimeetodina kasutan kvalitatiivset sisuanalüüsi induktiivse lähenemisega. Tööprotsess koosnes viiest põhietapist: andmete kogumine ja korraldamine (valimi moodustumine); tekstide süvalugemine; kodeerimine ja kategooriate loomine; analüüsimine; tulemuste tõlgendamine ja esitamine.

3.2.1 Kvalitatiivne sisuanalüüs

Sisuanalüüs on kvalitatiivne uurimismeetod, üks tekstianalüüsi lähenemisviise, mida rakendatakse mis tahes sõnaliste tekstide sisu, sisemise tähenduse ja struktuuri süvitsi uurimisel, et tuvastada korduvaid teemasid, tähendusi ja mustreid (Jokinen jt 2024; Kalmus 2024; Kalmus jt 2015; Krippendorff 2004). Selle eesmärk on mõista, kuidas teatud teemad, ideoloogiad või väärtused tekstis esinevad, ning tõlgendada tekstiliste andmete sügavamalt tähendust ja konteksti (Jokinen jt 2024). Meetod võimaldab tekstidega põhjalikult töötada, jõudmaks autorite väljendatud mõtete tuumani ja tuua esile nende põhisisu.

Uurimuses valitud lähenemisviis on induktiivne, st kõik koodid ja kategooriad on tuletatud vaatluse all olevatest tekstilistest andmetest (Kalmus jt 2015). Kuivõrd iga teksti slängikäsitlus on unikaalne, lähenesin igale õpitekstile ilma eelnevate teooriate või ootusteta slängi võimalike sisuteemade ja käsitlusviiside kohta. Tõsi, päris „puhtalt lehelt“ lähenemine pole keeleküsimuste puhul kõnelejate isiklikest keelelistest kogemustest tulenevalt ilmselt kunagi võimalik.

3.2.2 Kodeerimine ja kategooriate loomine

Kvalitatiivse analüüsi olulisimad andmeanalüüsi etapid on kodeerimine ja kategooriate loomine, mille peamine siht on teksti autori mõttemaailma süvenemine. Kalmus (2015 jt) selgitab kodeerimist järgmiselt: „Kodeerimine on kvalitatiivse analüüsi põhiline operatsioon, selle käigus jaotatakse tekst osadeks eesmärgiga teksti põhjalikult uurida ja mõista. [---] Kodeerimine algab tekstide mitmekordse ja süvendatud läbilugemisega, mille käigus märgitakse ära olulised tekstilõigud, laused või sõnad ning antakse neile märksõna ehk „kood“.“ Koodid on uurija loodud unikaalsed, tekstist tulenevad märgendid, kategooriad uurija loodud analüütiline üksus, millesse koondatakse sarnased koodid. (Kalmus jt 2015)

Kuigi kvalitatiivne sisuanalüüs on tekstitöös tõhus tööriist, tuleb mitmete väljakutsetega siiski arvestada. Kvalitatiivse sisuanalüüsi suurimate puudustena nimetab Kalmus (2024) tõendusmaterjali valikulist kogumist ja sisuanalüüsi süsteemitust, mille puhul on suurim probleem see, kui uurija läheb infot „püüdma“, ilma et tekstitöoga seotud tegevused oleksid lõpuni läbi mõeldud. Et seda vältida, tuleb uurijal olla pidevas dialoogis uurimistöö eesmärgi ning püstitatud küsimustega, olla tekstitöös süsteemne, tegeleda iga tekstiga eraldi ja tekste korduvalt üle lugeda. Neid põhimõtteid püüdsin kogu aeg silmas pidada. Eelkõige tuleb uurijal olla teadlik andmete tõlgendamise võimalikust subjektiivsust ja andmete üle- või vastandlikest tõlgendustest nii kodeerimisel, kategooriate loomisel kui hilisemas analüüsis. Kuigi lähenesin tekstidele induktiivselt, ei saa välistada olukorda, kus tekstid hakkavad üksteist mõjutama. Olen püüdnud seda endale teadvustada ja läheneda igale tekstile kui iseseisvale tervikule, tegelenud korraga ühe tekstiga, võtnud teksti ja autori maailma süvenemiseks piisavalt aega.

Uurimuse tekstitöö puhul lasus suurim väljakutse püsida ainult *slängi* juures. Slängi paljutahulisust markeerib ainuüksi see, millistes teemaraamides slängi õpikutes käsitletakse, seejuures võib ka sama kirjastuse õpikute autorite seas olla vaadeldavast nähtusest eri arusaam. Seda kõike tuli tekstitöös silmas pidada ja meenutada peamisi uurimisküsimusi: mida nimetatakse tekstides slängiks, millised keeleelemendid on valitud slängi kirjeldamiseks, millised on slängi funktsioonid ja kuidas slängi kasutust tekstides selgitatakse?

Teine väljakutse on seotud kodeerimisega, mida ideaalis tuleks teha kahekesi, et vähendada üle- või alatõlgendamise riski ning tagada tulemuste suurem usaldusväarsus läbi võrdleva kontrolli ja ühise tõlgendamise. Keeleainese kodeerimisel lasuvad väljakutsed selleski, kuidas tekstides slängikeelendeid esitletakse. Sõnaliikide mõistes pole väljakutseks substantiivide nagu *plika*, *õps* või *emps* semantilise tähenduse äratundmine, seda ka siis, kui need on esitatud

kasutuskontekstita. Probleem tekib, kui on tarvis mõista paljufunktsionaalsete partiklite (nt *ok*) tähendusi.

Uurimuse tööprotsessist. Selle uurimuse tööprotsess edenes järgmiselt. Kõigepealt lugesin eri lugemisstrateegiad (silmap lugemine, süvalugemine; vt Kikerpill 2017: 139) kasutades üldmulje saamiseks läbi kõik õpitekstitid. Tekstide esmalugemisel, mil rakendasin info kiireks otsinguks silmavat lugemisstrateegiat, lasus fookus kolmel järgmisel: millises peatükis slängi käsitletakse, millise õpiteemaga seoses ja millises tekstis. Lugemistöö teises etapis fikseerisin iga teksti puhul kõik lõigud, laused ja fraasid, kus mõistet *släng* mainiti. Seejärel süvenesin süvalugemise põhimõtetele igasse relevantssesse tekstiüksusesse: see võis olla sõna, fraas, konjunktsioon, interpunktsioon. Selles etapis lõin igale üksusele esmased koodid, mis iga järgmise lugemise käigus täpsustasid. Kolmandas etapis lähtusin teksti lugemisel juba loodud koodidest, otsides igast tekstist neile vastavaid tekstilisi andmeid, vajadusel koode täpsustades. Kõikide tekstide puhul oli konteksti mõistmise mõttes vaatluse all tekst tervikuna, seda ka siis, kui otseselt slängile oli tekstis pühendatud lause või paar.

Järgnevalt illustreerin kodeerimist õpikust „Eesti keele õpik VI klassile“ (Maanso & Rukki 1994: 75) pärit tekstikatke (1b) näitel:

Omamoodi murret – õpilaskeelt ehk -slängi – kasutad kindlasti sinagi iga päev kaaslastega kõneldes. Kuidas nimetate omavahel matemaatikat, koolikotti, treeningtundi ja emakeeleõpetajat? Pane viie minuti jooksul kirja nii palju õpilaskeele sõnu, kui sulle meelde tuleb.

- *Kuidas kasutavad samu sõnu teiste koolide õpilased?*
- *Kuidas on õpilaskeele sõnad põhiliselt saadud? Miks kasutavad õpilased omavahelises jutuajamises niisugust sõnavara?*
- *Millises kirjandis ja milleks sobib kasutada õpilaskeele sõnu?*

Analüüsitavaks üksuseks on kõik lausungi „Omamoodi murret – õpilaskeelt ehk -slängi – kasutad kindlasti sinagi iga päev kaaslastega kõneldes“ keelelised elemendid (sh interpunktsioon), mis kõik on slängikäsitluse osas tähenduslikud. Kodeerimine on induktiivne, st koodid on loodud konkreetsest tekstist tõukuvalt. Sarnased koodid on järgmises tööfaasis koondatud alamkateooriate, hilisemas faasis põhikateooriate alla. Kodeerimist, loodud koode ja nende koondamist alam- ja põhikateooriate alla illustreerib tabel 1.

Tabel 1. Koodide, alam- ja põhikategooriate loomine teksti 1b näitel (Maanso & Rukki 1994)

PK number	PÕHIKATEGOORIA	ALAMKATEGOORIA	INDUKTIIVNE KOOD	NÄIDE TEKSTIS	SELGITUS
1	MÕISTE JA MÄÄRATLEMINE	KEELEVARIANT_NIMETUS_MURRE	murre	<i>murret</i>	Keelevariant on nimeliselt mainitud kui murre.
1	MÕISTE JA MÄÄRATLEMINE	KEELEVARIANT_NIMETUS_ÕPILASKEEL	õpilaskeel	<i>õpilaskeelt</i>	Keelevariant on nimeliselt mainitud kui õpilaskeel.
1	MÕISTE JA MÄÄRATLEMINE	KEELEVARIANT_NIMETUS_SLÄNG	släng	<i>slängi</i>	Keelevariant on nimeliselt mainitud kui släng.
1	MÕISTE JA MÄÄRATLEMINE	KEELEVARIANT_KIRJELDUS_MURRE	omamoodi	<i>omamoodi murret</i>	Kirjeldab keelevarianti).
1	MÕISTE JA MÄÄRATLEMINE	INTERPUNKTSIOON	mõttekriips	<i>omamoodi murret – õpilaskeelt ehk -slängi –</i>	Selgitab mõiste tähendust interpunktsiooni kaudu.
1	MÕISTE JA MÄÄRATLEMINE	INTERPUNKTSIOON	sidekriips	<i>õpilaskeelt ehk -slängi</i>	Selgitab mõiste tähendust interpunktsiooni kaudu.
1	MÕISTE JA MÄÄRATLEMINE	KONJUNKTSIOON	ehk	<i>õpilaskeelt ehk -slängi</i>	Selgitab mõiste tähendust konjunktsiooni kaudu.
2	KASUTAJA	KASUTAMINE_ADRESSAAT_ÕPIKU_LUGEJA	subjekt	<i>sinagi</i>	Selgitab kasutajat.
2	KASUTAJA	KASUTAMINE_VESTLUSPARTNER	kaaslased	<i>kaaslastega</i>	Selgitab kasutajat.
3	KASUTAMINE	KASUTAMINE_SLÄNG_SAGEDUS	iga päev	<i>iga päev</i>	Selgitab kasutusagedust (nt ajamäärused).
3	KASUTAMINE	KASUTAMINE_SUULINE_SUHTLUS	kõnelemine	<i>kõneldes</i>	Selgitab kasutust suhtlusvormis ja/või kohas.
3	KASUTAMINE	KASUTAMINE_MODALISUS	modaalsus	<i>kindlasti</i>	Väljendab kasutuse modaalsust (kindlasti jt).
10	AUTOR	AUTORI_PÕÖRDUMINE_sinatamine	sina	<i>sinagi</i>	Väljendab teksti autori pöördumist lugeja poole.

Kodeerimisele järgnes sarnaste koodide rühmitamine ja koondamine alamkategoriasse, eesmärgiga korraldada ja süstematiseerida neid edasise analüüsi tarbeks. Alamkategoriid koondasin kümnesse põhikategoriasse, millest analüüsipeatükkides tuleb vaatluse alla kaheksa. Välja jäid kategooriad PK 9 (AUTOR) ja PK10 (MUU): mõlema kategooria all on koodid, mida võiks hilisemalt vaadelda diskursusanalüüsi või lingvistilise analüüsi vahendite abil (nt õpiteksti autori pöördumine sihtrühma poole, sinatamine/teietamine, ideoloogiate ja hoiakute avaldumine, modaalsus, direktiivid). Kõik põhi- ja alamkategoriid on uurimuse autori loodud, need ei toetu ühelegi varasemale uurimusele, on välja kasvanud vaatluse all olevatest tekstidest ja neist tuletatud koodidest.

Sisuanalüüsil kujunenud põhikategooriad (10) on järgmised:

PK 1: *Mõiste ja määratlemine*

PK 2: *Slängi kasutaja*

PK 3: *Slängi kasutamine*

PK 4: *Slängi suhe teiste keelevariantidega*

PK 5: *Slängi struktuur*

PK 6: *Slängi funktsioonid*

PK 7: *Slängi vastuolulisus*

PK 8: *Slängi olukohasus*

PK 9: *Autor*

PK 10: *Muu*

Tekstidele viitamisel kasutan kaheosalist koodisüsteemi: TXT ja teksti number (nt TXT 23), õpikute mõistesõnastike definitsioonidele viitan koodiga DEF ja teksti number (nt DEF 2).

4. Slängi tähendus õpitekstides

Esimeses analüüsipeatükis võtan vaatluse alla, mida mõistetakse õpitekstides slängi all, andes sellega vastuse töö esimesele uurimisküsimusele. Peatükki on koondatud kolm sisu-analüüsi käigus esile tõusnud põhikategooriat, mis aitavad mõtestada, kuidas slängi kui keelenähtust õpitekstides kujutatakse: *Mõiste ja määratlemine* (PK 1), *Slängi kasutaja* (PK 2) ja *Slängi suhe teiste keelevariantidega* (PK 4). Kategooriad on kujunenud analüüsis esile kerkinud teemade, sõnastusviiside ja rõhuasetuste koondamise tulemusel.

Kategooriatest suurim on *Mõiste ja määratlemine*, kuhu kuulub enamik (17) valimi tekstidest. Nende rohkus on ootuspärane, kuna õpitekstide esmane ülesanne on õpilastele uue keelenähtuse tutvustamine ja selgitamine. Tekstide mahult järgmine kategooria on *Slängi kasutajad* (mainitud 16 tekstikatkes). Nendes tekstides keskendutakse sellele, keda või milliseid kõnelejarühmi autorid slängi kasutajateks peavad ning milliseid sotsiaalseid ja vanuselisi tunnuseid tekstides esile tõstetakse.

Slängi käsitluses on keskne selle suhestamine teiste keelevariantidega – sellele keskendub 3. põhikategooria, *Slängi suhe teiste keelevariantidega*. Släng positioneeritakse tekstides järgmiste keelevariantide suhtes: *kirjakeel* (kokku 11 teksti), *kõnekeel* (8 teksti), *argikeel* (4 teksti), slängiga seoses räägitakse ka *murdekeelest* (5 teksti) ja *oskuskeelest* (3 teksti). Muid nimetusi (*salakeel*, *kõnepruuk*) mainiti üksikjuhtudel (kuuluvad samuti PK 3). Enamik tekste peatub ka slängi olukohasel kasutusel (kokku 12 teksti), need teemad on koondatud samanimelisse põhikategooriasse *Slängi olukohasus* (PK8), mille võtan vaatluse alla 3. analüüsipeatükis.

Mõistega *släng* tähistatavat keelelist nähtust mainitakse ühtekokku 17 õpitekstis ja kuues mõistesõnastikus esitatud definitsioonis. Vaatlen slängist kõnelevaid tekste kirjastuste lõikes, alustades vanimast (Valgus, Kännimees, Avita, Maurus). Analüüsis keskendun slängi käsitlemise seisukohalt kõige iseloomulikumatele tekstikatsetele. Tekstidele viitan järgmises süsteemis (nt TXT 1a; 5. klass, 1981): lühend TXT 1a tähistab tekstikoodi, millele järgneb viide õpiku sihtrühmale (nt 5. klass), seejärel teksti ilmumisaasta (nt 1981). Kõik tekstikatked on esitatud originaalkujul, tekstides pole tehtud ühtegi parandust.

Sisuanalüüsil kujunenud põhikategooriate põhjal on loodud ka käesoleva peatüki struktuur: 4.1. Enne slängi: kirjastuse Valgus õpikud; 4.2. Slängi defineerimine õpikute ja tööraamatute mõistesõnastikes; 4.3. Slängi käsitlemine õpikute ja tööraamatute õpitekstides; 4.4. Slängi suhe teiste keelevariantidega.

4.1 Enne slängi: kirjastuse Valgus õpikud

Esmalt vaatlen, kuidas ja milliste mõistetega on teismeliste argisuhtlust mõtestatud ja kirjeldatud enne, kui eesti keele õpikutesse jõuab termin *släng*. Nii nagu 1980. aastate teaduskirjanduseski (vt ülevaade Praakli 2025), tähistavad ka tollased õpikud õpilaste argikeelset suhtlust terminitega *õpilaskeel*, *erikeel* ja *argoo*. Terminit *släng* 1980. aastate õpikutes veel ei kasutata.

Järgnevalt keskendun toonase õpikukirjastaja, riikliku kirjastuse Valgus välja antud eesti keele õpikutele. Analüüsi keskmes on 5. ja 8. klassi (praeguses süsteemis 6. ja 9. klassi) õpikutes pärit tekstid, kuna just nendes klassides käsitleti sõnavara struktuuri, eneseväljenduse ilmestamise ja keele varieerumise küsimusi. Võtan vaatluse alla neli teksti (TXT 1a, 1b, 2a, 2b): mõlema klassi puhul vastavalt esimese (1981, 1984) ja viimase (1994, 1995) teksti, autoriteks teenekad emakeeledidaktikud Viivi Maanso ja Viivi Rukki (5. ja 6. klass) ning Ene Sepp ja Kai Võlli (8. ja 9. klass). Kõik tekstid, neis kasutatav mõistestik ja nähtust illustreeriv tekstikatke on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Kirjastuse Valgus õpikutes kasutatud mõisted ja nende määratlused

Õpiku pealkiri	Mõisted	Tekstikatke
Viivi Maanso & Viivi Rukki. 1981. <i>Eesti keele õpik V klassile</i> . Tallinn: Valgus. lk 97.	<i>omamoodi murre, õpilaskeel</i>	Omamoodi murret – õpilaskeelt – kasutad kindlasti sinagi igapäev kaaslastega kõneldes.
Viivi Maanso & Viivi Rukki. 1994. <i>Eesti keele õpik VI klassile. 4., parandatud trükk</i> . Tallinn: Koolibi. lk 75.	<i>omamoodi murre, õpilaskeel, släng</i>	Omamoodi murret – õpilaskeelt ehk - slängi – kasutad kindlasti sinagi iga päev kaaslastega kõneldes.
Ene Sepp & Kai Võlli. 1984. <i>Eesti keele õpik VIII klassile</i> . Tallinn: Valgus. lk 6.	<i>argoo, erikeel, salakeel, õpilaste keel</i>	Murded ja murrakud on territoriaalse liigendumise tulemus, argooga tähistatakse erikeeli, salakeeli (nt õpilaste, sportlaste, varaste keel).
Ene Sepp & Kai Võlli. 1995. <i>Eesti keele õpik IX klassile. 4. parandatud trükk</i> . Tallinn: Koolibri. lk 6–7.	<i>argoo, erikeel, salakeel, õpilaste keel</i>	Argooks nimetatakse erikeeli, salakeeli (nt õpilaste, sportlaste, varaste keel).

Esimesena tuleb vaatluse alla „Eesti keele õpik V klassile“ (Maanso & Rukki 1981). Õpilaste keelepruugi käsitlemine paigutub peatükki „Sõnastuse ilmestamiseks“ (lk 96–98), kus sünonüümide ja murdekeele käsitlemise kõrval peatutakse ühes harjutuses (277, lk 97) ja selle saatetekstis ka õpilaste argikeelsel suhtlusel. Selle käigus esitatakse ka õpilaskeele määratlus (1).

- (1) Omamoodi murret – õpilaskeelt – kasutad kindlasti sinagi igapäev kaaslastega kõneldes. (TXT 1a; 5. klass, 1981)

Nagu tekstikatkest ilmneb, tähistavad autorid õpilaste keelekasutust kahe sünonüümse mõistega – *omamoodi murre* ja sellega samastatud *õpilaskeel*. Tekstikatkes sedastatu kujutab õpilaste kasutatavaid keelelisi vahendeid teistest kõnelejarühmadest eristuva „keelena“, tekstist nimetatult *õpilaskeelena*, mida on autorite hinnangul põhjust kõrvutada „omamoodi murdega“. Lähtuvalt adjektiivi *omamoodi* tähendusest (ÜS 2025), on see tõlgendatav kui miskit keeleliselt erilist või omapärast teiste seas. Olgu ka konteksti mõttes öeldud, et mõistet *õpilaskeel* selgitav tekst järgneb lõunaeesti murdekeelte sõnavara harjutusele, mis võib selgitada sõnastuse „omamoodi murre“ kasutust. Kui aga lähtuda *murdekeele* (vt Pajusalu jt 2002) tähendusest, võiks see anda õpilaskeelele murdega samastatult konnotatsiooni kui kohalikust (st mingi piirkonna õpilastele omasest keelekasutuse viisist) ja rühmaspetsiifilisest keelekujust, mille kasutus on kontekstuaalselt piiratud ning mida väljaspool rühma võidakse tajuda normist erineva või isegi marginaalsena. Ühtlasi väljendavad autorid veendumust, et *õpilaskeel* kuulub igapäevaselt iga õpilase keelelisse repertuaari oma suhtlusvõrgustikes suheldes.

Tekstile järgneva harjutuse töökäsk täpsustab õpilastele esitatud küsimuste vormis, mida autorid *õpilaskeele* all täpsemalt silmas peavad („Kuidas nimetate omavahel matemaatikat, pastapliiatsit, treeningtundi ja televiisorit? [...] Miks kasutavad õpilased omavahelises jutuajamises niisugust sõnavara?“). Töökäsust järelduvalt on selleks sõnad, st „niisugune sõnavara“, mida kasutatakse „omavahelistes jutuajamistes“ ja mis varieerub kooliti. Sellega viitavad autorid teismeliste sõnavara varieerumisele johtuvalt kõnelejatega seotud sotsiaalsetest tunnustest nagu päritolu ja keskkond – mis ühtlasi selgitab paralleeli tõmbamist „omamoodi murdega“.

Ka sama kirjastuse 8. klassi õpikust „Eesti keele õpik VIII klassile“ (Sepp & Võlli 1984: 6–7) pärit tekst (TXT 2a, 2b) mõtestab õpilaste keelepruuki eri keelevariantide (nt murred, murrakud, oskuskeel jt) kontekstis (2).

(2) Murded ja murrakud on territoriaalse liigendumise tulemus, argooga tähistatakse erikeeli, salakeeli (nt õpilaste, sportlaste, varaste keel). Keelepruugi erinevused võivad olla tingitud ka erisugusest tööst (vrd arstide ja autojuhtide keel). Keelepruugi eripära väljendub näiteks tervitamisel, imestuse väljendamisel, sageli kasutatavas sõnavaras. Keeleliigendumine on otstarbekas; erikeel vastab kõnelejate erinõudmistele. (TXT 2a; 8. klass, 1984)

Selles tekstis kasutatakse teismeliste argikeele tähistamiseks terminit *argoo*, mille tähendust täpsustatakse nimetuste *erikeel* ja *salakeel* kaudu. Määratlus osutab sellele, et õpilaskeel pole pelgalt funktsionaalne, vaid ka normist kõrvale kalduv või koguni varjatud („salakeel“) suhtlusviis. Argoo kui „keelepruugi eripära“ tähistuses peegelduvad selle pragmaatilised funktsioonid, nagu tervitamine, emotsioonide väljendamine ja korduva sõnavara kasutamine. Teksti lõpetab määratlus *erikeelest* kui keelest, mis peab vastama „kõnelejate erinõudmistele“, ent neid nõudmisi tekst ei konkretiseeri.

Tähenduslik on ka paralleeli tõmbamine teiste õpiktekstis nimetatud kõnelejarühmadega, nagu sportlased ja vargad, mis selliselt sedastatuna asetab ka õpilaskeele sotsiaalselt perifeersema keekekasutuse alla. See, mida aga autorid „keelepruugi eripära“ all silmas peavad, tekstist paraku ei selgu. Küll aga nähtub tekstile järgneva harjutuse töökäsust (õpilastel tuleb näidise „Kuule, paneme zolu tunnist lestad likku!“ põhjal kirjutada õpilaskeelne dialoog), et selle all mõistetakse argisuhtluse leksikaalseid vahendeid, nt fraseologisme, lühisõnu ja tuletisi. Harjutuse sõnavara käsitlet lähemalt peatükis 5 (vt lk 52).

Õpikust antakse välja neli parandatud trükki. Sama tekst kordub kõigis õpiku lisatrükkides (nt 2., 3.), ka õpiku viimases (4.), esmatrükkist kümme aastat hilisemas ja nüüd juba uue kirjastuse (Koolibri) välja antud trükis (Sepp & Võlli 1995: 6–7) on tekst sisuosas muutmata. Õpilaste keelepruuki nimetatakse siingi *argooks*, mida määratletakse järgmiselt: „Argooks nimetatakse erikeeli, salakeeli (nt õpilaste, sportlaste, varaste keel)“. Muutunud on vaid verbi kasutus lauses (vrd *argooga tähistatakse* (TXT 1a), *argooks nimetatakse* (TXT 1b)). Ka argood illustreeriv lühidialoog harjutuse töökäsus („Kuule, paneme zolu tunnist lestad likku!“) on kõikides trükkides sama.

Slängi tulemine. Termin *släng* jõuab vaatluse all olevatesse õpikutesse 1994. aastal, mil ilmub endise kirjastuse Valgus 6. klassi eesti keele õpiku neljas, parandatud trükk (esmatrükk 1981) – nüüd juba kirjastuse Koolibri² väljaandena, kuid sama autorkonna sulest. Varem oli see õpik mõeldud 5. klassile.

Slängi terminit esimesena mainiv tekst on TXT 1b (näide 3). Siingi korratakse varasemate trükkide sõnastust, kuid õpilaskeelt kirjeldavate terminite hulka on lisandunud *släng* (vt Maanso & Rukki 1994: 75, har 215), täpsemalt *õpilassläng*. Muus osas on teksti ja sellele järgneva töökäsu sõnastus jäänud sisuosas samaks (väiksemaid keelelisi muudatusi on tehtud).

- (3) Omamoodi murret – õpilaskeelt ehk -slängi – kasutad kindlasti sinagi iga päev klassi-kaaslastega kõneldes. Kuidas nimetate omavahel matemaatikat, koolikotti, treeningtundi ja emakeeleõpetajat? Pane viie minuti jooksul kirja nii palju õpilaskeele sõnu, kui sulle meelde tuleb. Kuidas kasutavad samu sõnu teiste koolide õpilased? Kuidas on õpilaskeele sõnad põhiliselt saadud? Miks kasutavad õpilased omavahelises jutuajamises niisugust sõnavara? Millises kirjandis ja milleks sobib kasutada õpilaskeele sõnu? (TXT 2b, 6. klass; 1994)

Terminiga *släng* tekstis rohkem midagi ei tehta. Termin esineb ühel korral, kõigis teistes viiteseostes jätkavad autorid termini *õpilaskeel* kasutamist (kokku 4 esinemiskorda). Kuigi teksti ülesehitus jääb varasemate tekstidega võrdluses sisult samaks – õpilasslängi kõrvutatakse siingi „omamoodi murdega“ –, toob sidend *ehk* teiste kõrvale ka termini *õpilassläng*, asetades selle teiste samatähenduslike terminite tähendusvälja: *omamoodi murre*, *õpilaskeel* ehk *-släng*.

Uue termini lisandumine võib esmapilgul tunduda formaalse või kosmeetilise muudatusena, kuid osutab siiski sellele, et slängi kui keelelise nähtuse käsitus jõuab laiemalt õppekirjandusse. Slängi tähendust detailsemalt ei selgitata ning muuski osas järgib käsitus varasematele trükkidele omast selgitusviisi. Ainsaks erandiks varasemate trükkidega võrreldes on tekstile järgneva töökäsu küsimuste sõnastus, kus eelmiste variantide („Kuidas nimetate omavahel matemaatikat, pastapliiatsit, treeningtundi ja televiisorit?“) sõnastust asendab 1994. a trükis küsimus „Kuidas nimetate omavahel matemaatikat, koolikotti, treeningtundi ja emakeeleõpetajat?“ (Maanso & Rukki 1994: 75). Küsimuste eesmärk on leida kirjakeelsetele sõnadele vasteid koolikeskkonnaga seotud slängisõnavarast, mis näitab, et autorid seostavad slängi kasutusvälja eelkõige koolieluga.

---

² Kirjastus Valgus reorganiseeriti 1991. aastal ja loodi kirjastus Koolibri.

Lõpetuseks: 1980. aastate kirjastuse Valgus õpikutes tähistatakse õpilaste argikeelset suhtlust terminiga *argoo*, mille tähendust täpsustatakse sünonüümsete nimetustega *erikeel*, *salakeel* ja *õpilaskeel*. Termin *släng* jõuab varasemate õpikute kordustrükki 1994. aastal, käsitluse sisu jääb mõistetega *õpilaskeel* ja *omamoodi murre* samaks.

Järgnevalt vaatlen, kuidas on slängi tähendust mõtestanud kirjastuste Kännimees, Avita ja Maurus õpikute autorid. Selleks võtan kõigepealt vaatluse alla õpikute ja tööraamatute (Maurus) mõistesõnastikes esitatud slängidefinitioonid (kokku 6), seejärel liigun õpitekstide slängisisu juurde.

4.2 Slängi defineerimine õpikute ja tööraamatute mõistesõnastikes

Alustan slängi käsitlemist õpitekstide juurde kuuluvatest õpikute ja tööraamatute mõistesõnastikes esitatud definitsioonidest. Need definitsioonid on relevantseimad tekstiüksused, kuna raamistavad tekstide slängikäsitlusi. Vormiliselt on nende näol tegu terminit lühidalt kirjeldavate lausungitega, nt „släng – erikeel, mingi rühma oma kõnepruuk. Nt. *õpilaste släng*.“ (Ehala & Veismann 2001: 136). Definitsioonid esitatakse nendes õpikutes, milles slängikäsitlus algab, hilisemate klasside sõnastikes juba esitatud termineid enam ei korrata.

Õpikute slängidefinitsioonides sisulisi erinevusi ei esine. Läbiv määratlus on, et släng on kõnelejarühmakeskne (nt õpilaste, varaste jt) argisuhtlust markeeriv keelekasutus, mis kuulub selle liikmete igapäevasesse kõnepruuki, kuid mida kasutatakse mingis sotsiaalses kontekstis ja mille keelelist erisust teistest rühmadest markeerivad rühmaspetsiifilised keelejooned (näited 4–8). Erisused lasuvad rõhuasetustes: millist mõistet või nimetust keelevariandile viitamisel kasutatakse (nt *argoo*, *kõnepruuk*, *erikeel* jne) ja milliseid kõnelejarühmi slängi kasutajatena esile tõstetakse (nt õpilased, „mõned“ ja „mingid“ ühiskonnarühmad jt). Esitan definitsioonid alljärgnevalt:

- (4) släng: erikeel, mingi rühma oma kõnepruuk. Nt: *õpilaste släng* (DEF 1; 7. klass; Ehala & Veismann 2003: 136)
- (5) släng ehk *argoo* – mõne ühiskonnarühma (nt koolilaste, varaste) kõnepruuk, erikeel (DEF 2; 5. klass; Sarapuu 2004: 89)
- (6) släng – mingile rühmale iseloomulik keelekuju (DEF 3; 6. klass; Piits & Varul 2013: 143)
- (7) släng – mingi ühiskonnagrupi (nt õpilased) erikeel (DEF 4–5; 7. klass: Ratassepp 2003: 172; 2009: 131; Ratassepp & Varul 2023: 155)
- (8) släng – mingi ühiskonnarühma kõnepruuk (DEF 6; 5. klass; Varik & Männi 2019: 175)

Slängi määratlustes kasutatakse autoriti erinevaid termineid, nagu *argoo* (Sarapuu 2004), *kõnepruuk* (Varik & Männi 2019), *erikeel* (Ehala & Veismann 2003; Sarapuu 2004; Ratassepp 2003, 2009; Ratassepp & Varul 2023) ja *keelekuju* (Piits & Varul 2013). Kasutatavad terminid peegeldavad autorite rõhuasetusi: termin *kõnepruuk* osutab pigem suulisele väljendusviisile (ÜS 2025), *erikeel* tõstab esile mingeid keelelisi erinevusi suhtes teiste keelevariantidega, *argoo* viitab rühmakesksele keelekasutusele. Sisuline tähendus on aga kõigil sama või sarnane.

Küll aga peegeldub definitsioonides terminite kasustraditsioonide muutumine ajas. Kõige selgemini näeb seda *argoo* puhul. Termin, mis oli 1970.–1980. aastatel eesti keeleteaduses üks kesksemaid eri kõnelejarühmade argisuhtluse keelelisi tähistajaid (vt Praakli 2025), hakkab pärast *slängi* kasutuselevõttu õpitekstidest järk-järgult taanduma. Viimase esinemise leiab siinkirjutaja andmetel kirjastuse Avita 5. klassi õpikust (DEF 2; Sarapuu 2004: 89), kus selle slängiga võrdsustatud kasutuses tõuseb esile nähtuse seotus ühiskonna piirialadel tegutsevate kõnelejarühmade nn koodikeelena – viitan sellega definitsioonis nimetatud „varaste kõnepruugile“. Siin võib aga taustal näha mõiste ajaloolist tähendusvälja kriminogeensete või ühiskonnas marginaliseeritud kõnelejarühmade keelepruugi tähistajana (vt Ilm & Tender 2003). Kirjastuse Avita valimi sama klassi hilisemates või teiste klasside õpitekstides (nt Ratasseppe 2003: 172; 2009: 131; Piits & Varul 2013: 143; Ratasseppe & Varul 2023: 155) on slängi määratlus neutraalsem ja avaram: autorid näevad seda laiemalt kui mis tahes rühma (sõnastuses viidatud kui „mingi“) kommunikatiivseid eesmärke täitva keelevariandina, nimetatud kas *keelekujuks* (DEF 3) või *erikeeleks* (DEF 4–5).

Taandumismärke võib näha ka termini *erikeel* puhul – seda kasutatakse küll Künnamehe ja Avita kirjastuste õpikute definitsioonides, kuid selle aluseks oleva mõiste laiemat rakendust õpitekstides ei leia. *Erikeel* on mõistena mainitud ka kirjastuse Maurus 9. klassi tööraamatus „Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 9. klassile. I osa“ (Pindmaa & Töldsepp 2023: 126), kuid mõistet lähemalt ei selgitata ega rakendata.

Definitsioonid peegeldavad nii kitsamat kui ka laiemat lähenemist slängi kasutajaskonna määratlemisel: konkreetselt on nimetatud *õpilased* (2 korda), *koolilapsed* ja *vargad*; teistele viidatakse kui „mingitele“ ja „mõnedele“ ühiskonnarühmadele, ehk siis mis tahes sotsiaalsele grupile laiemalt. Asjaolu, et definitsioonides just õpilasi esile tõstetakse, on ilmsesti seletatav sellega, et tekstid on koostatud õpieesmärkidel. Sestap on ka õpilaste väljatoomine slängi põhi-kasutajatena ootuspärane.

Definitsioonid näivad olevat õpikute ja tööraamatute algupärane sõnastus ning on ka keeleliselt ja struktuurilt sarnased. Teaduskirjanduses esitatust erinevad need nii vormiliselt kui ka osalt sisuliselt (vt 2. peatükk) ning on esitatud lihtsustatumalt, arvestades sihtrühma (õpilased, õpetajad). Näiteks defineerib „Eesti keele seletav sõnaraamat“ (EKSS 2009) *slängi* järgmiselt: „mõne ühiskonnarühma kõnepruuk, mis erineb üldkasutatavast kõnekeelest; sotsiaalmurre, sotsiolekt, argoo, erikeel“. Ühendsõnastikus (ÜS 2025) on määratlus järgmine: „vabam, mitteametlik omavaheline kõnepruuk mingis inimrühmas, sellele rühmale omane erikeel“.

4.3 Slängi käsitlemine õpikute ja tööraamatute õpitekstides

Järgnevalt võtan vaatluse alla slängi määratlemise valimi õpitekstides. Vaatlen tekste kirjas-
tuste kaupa (Künnimees, Avita, Maurus), peatüki lõpus esitan kokkuvõtte. Kirjastuste kaupa
lähenemine võimaldab paremini esile tuua käsitluste järjepidevuse, kuna tekstid moodustavad
omamoodi narratiivi, kus iga järgmise klassi õpik lisab käsitletule uue „kihi“ (eriti Künnimehe
õpikusari).

Kordan üle peatüki alguses esitatud andmed: sisuanalüüsil kerkis esile kolm põhikategooriat:
Mõiste ja määratlemine (PK1), *Slängi kasutaja* (PK2) ja *Slängi suhe teiste keelevariantidega*
(PK 4). Selles alapeatükis vaatlen slängi käsitlemist 17 tekstist (TXT 1a, 1b, 2a, 2b, 4, 5, 6, 7,
8, 9, 11, 12, 13a, 13b, 15, 18, 21) pärit tekstikatketel, mis esindavad nimetatud põhikate-
goriate sisu ja rõhuasetusi.

4.3.1 Kirjastuse Künnimees õpitekstid

Kirjastuse Künnimees III kooliastmele suunatud õpikusarja „Noor keelekasutaja I–
III“ autorkond (Ehala & Veismann 2001; Ehala & Kiin 2002; Aus & Ehala 2003) käsitleb
slängi korrektse keelekasutuse, varieerumise ja keele normide kontekstis: 7. klassis on tähele-
panu all suuline ja kirjalik eneseväljendus ja olukohane keelekasutus; 8. klassis sõnavara-
kihistused; 9. klassis keelenormid, normeerimine, keelevariantide tähendused (nt kirjakeel,
kõnekeel, murded) ja funktsioonid. Analüüsitavad tekstid (TXT 3, 4, 6), ilmunud aastatel
2001–2003, on slängikäsitluse osas detailsed ning iga järgmine õpik avab nähtuse uusi tahke.
Käsitlusi iseloomustab slängi üksikasjalik suhestamine argisuhtluse, kõnekeele ja kirjakeelega
ning püüd mõisteid üksteisest eristada. Seda vaatlen lähemalt alapeatükis 4.4.

Künnimehe slängikäsitlus lähtub sarja 7. klassi õpikus esitatud definitsioonist: „Släng:
erikeel, mingi rühma oma kõnepruuk. Nt: *õpilaste släng*.“ (Ehala & Veismann 2001: 136).
Sellele toetuvad kõigi klasside käsitlused, määratledes slängi kui mingile sotsiaalsele rühmale
omast keelekasutusviisi. Kõik tekstid (vt näited 9–11) kasutavad mõistet *släng*, sõnavarale
viitamisel ka *slängisõna(d)*.

- (9) Omavahelises vestluses sõpradega võid kasutada ka slängi. (TXT 3; 7. klass;
2001)
- (10) Peale nende võivad teatud ühiskonnarühmitused (õpilased, meremehed, vangid
jt) kasutada sõnu, mida ei tunta üldkasutatavas kõnekeeles. Sel puhul on tegemist
eripärase värvivarjundiga slängisõnadega. (TXT 4; 8. klass; 2002)

Vaatan teksikatkeid lähemalt. Kui 7. klassi õpiku „Noor keeletekasutaja I“ (Ehala & Veismann 2001) mõistesõnastikus on *släng* defineeritud kui „mingi rühma oma kõnepruuk“, siis õpitekst täpsustab konteksti ning viitab slängile kui keelevariandile, mida kasutatakse „omavahelises vestluses sõpradega“ (näide 9). 8. klassi käsitlus õpikus „Noor keeletekasutaja II“ (Ehala & Kiin 2002; näide 10) astub sammukese edasi ja näeb *slängi* küll kui üht argisuhtluse sõnavarakihistust, kuid mille sõnavara eristub üldkasutatavast kõnekeelest ega ole laiemalt tuntud. Slängikeelendite tundmatus väljaspool tuleneb asjaolust, et släng toimib rühmakeskse suhtlusvahendina, mille sõnavara polegi alati mõeldud laiema kasutajaskonnani jõudma.

Slängi kõige põhjalikuma käsitluse leiab 9. klassi õpikust „Noor keeletekasutaja III“ (Aus & Ehala 2003; näide 11), kus ligi kahte lehekülge hõlmav ülevaade koos temaatiliste harjutustega annab ülevaate slängi ajaloost, mõiste tähendusmuutusest, kasutajaskonnast ja leksikaalsetest omadustest (11).

- (11) Mõiste släng on pärit inglise keelest (*slang*), kus sellega algselt tähistati kurjategijate salakeelt. Hiljem on slängi tähendus avardunud, tänapäeval mõistetakse slängi all mistahes inimrühmade (sõdurite, üliõpilaste, muusikute, punkarite, rullnokkade, taksojuhtide, homode, IT-meeste, õpetajate jt) oma isikupärast keelevarianti. Põhiliselt hõlmab släng sõnavara. Slängisõnad on sellised, mida kooslusest väljaspool olevad inimesed ei suuda mõista. (TXT 6; 9. klass, 2003)

Tekst selgitab slängi mõiste päritolu ja tänapäevast kasutust, pakkudes sellega nii ajaloolist, diakroonilist kui ka nüüdisaegset vaadet. Autorid kordavad siingi, et släng on nii keeleline kui ka sotsiaalne nähtus, ning keeletasandite lõikes puudutab see eeskätt sõnavara („põhiliselt hõlmab släng sõnavara“). Samuti juhitakse tähelepanu mõiste tähenduse muutumisele ajas, rõhutades, et „tänapäeval“ võib släng kuuluda mis tahes kõnelejaskonna argikeelsesesse suhtlusesse. Erilist tähelepanu väärivad loetelu slängikasutajatest, mis erineb tüüpilistest käsitlustest a'la „õpilased–vargad–vangid“. Tekstis nimetatud rühmad (nt sõdurid, üliõpilased, muusikud, punkarid, rullnokkad, homod jt) on sotsiaalselt mitmekesised. Sellega rõhutatakse, et släng pole üksnes noortele omane suhtlusvorm, vaid laiemalt rühmatspetsiifiline keeleline ressurss. Rühmade nimetamine osutab slängi funktsioonile kuuluvuse ja identiteedi tähistajana. Selles valguses muutub mõistetavaks ka tekstis lõpulausega rõhutatud asjaolu, et slängikeelendite tähendus ei pruugi olla arusaadav rühmast väljaspool. Lisatagu, et sotsiaalsete rühmade loetelu tekstis tuleks vaadelda oma aja kontekstis.

4.3.2 Kirjastuse Avita õpitekstid

Kirjastuse Avita õpikutes mainitakse mõistet *släng* kõigis II ja III kooliastme õpikutes, enim 5., 6. ja 7. klassi õpitekstides. Aastate jooksul on õpikute trükiversioonides tehtud rohkesti sisulisi ja vormilisi uuendusi, mis muuhulgas peegeldavad keele variatiivsuse käsitlemisel suhtluspraktikates toimunud muutusi (nt veebisuhtluses, suhtlusrakendustes, inglise keele suuremas nähtavuses jt), võimaldades eri aastakümnetel ilmunud õpikute sisuteemasid ja rõhuasetusi vaadelda ka diakroonilises võtmes.

Alapeatükis võtan vaatluse alla neli ajavahemikul 2003–2023 ilmunud ja mõistet *släng* mainivat õpiteksti. Tekstid pärinevad vastavalt õpikutest „Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpetus“ (Sarapuu 2004, TXT 8), „Eesti keele õpik 6. klassile“ (Piits & Varul 2013, TXT 9), 7. klassi puhul õpikutest „Sõnadest tekstini. Eesti keele õpik 7. klassile“ (Ratassepp 2003, TXT 11) ja „Eesti keele õpik 7. klassile. Sõnadest tekstini. I osa“ (Ratassepp & Varul 2023, TXT 12). Õpitekstid paigutuvad keele varieerumise ja sõnavara struktuuri konteksti: 5. ja 6. klassis kirja- ja kõnekeele (Sarapuu 2004: 51–52; Piits & Varul 2013: 6–7), 7. klassis sõnavara rikastamise, argi- ja kõnekeele ning olukohase keelekasutuse teemavaldkonda (Ratassepp 2003: 13; Ratassepp & Varul 2023: 13).

Ka Avita käsitlused lähtuvad arusaamast, et *släng* on rühmakeskne keelevariant, mille kasutus sõltub suhtlussituatsiooni sotsiaalsetest ja kontekstuaalsetest tingimustest ning mis eeldab kõnelejalt keelelist teadlikkust asjakohaste keeleliste vahendite kasutamise kohta. Avita slängikäsitluste korduv määratlus on, et *släng* on *erikeel*. Sarnast sõnastust kasutavad nii varasemad (Ratassepp 2003; Sarapuu 2004) kui ka hilisemad tekstid (Piits & Varul 2013; Ratassepp 2023). Määratlust võib pidada Avita slängikäsitluste põhivormeliks, mis kordub igas vaadeldavas tekstis. Erikeeles tähenduses esitletakse slängi kui keelevarianti, mis mingite tunnuste poolest lahkneb standardkeelest (12–14).

- (12) Släng on erikeel, mis iseloomustab mingi rühma kõnepruuki. Näiteks õpilassläng on õpilastele omane keel, millest emad-isad ja õpetajad ei pruugi aru saada. [...]. (TXT 8; 5. klass, 2004; vt ka TXT 9; 6. klass, 2013)
- (13) Keeles on terve hulk sõnu, mida kasutavad ainult mõned inimgrupid – õpilased, jalgpallurid, autojuhid jt. Sellist erikeelt nimetatakse slängiks. Släng erineb üldkasutatavast kõnekeelest. (TXT 11; 7. klass, 2003)
- (14) Samuti on keeles sõnu, mida kasutavad mitteametlikuks suhtlemiseks ainult

mõne inimgrupi liikmed: õpilased, jalgpallurid, sõdurid jt. Sellist erikeelt nimetatakse slängiks. [---] Slängi sõnavara erineb suuresti üldkasutatava keele omast ning on sageli väljaspool gruppi arusaamatu. (TXT 12; 7. klass, 2023)

Slängimääratlused erinevad autoriti selles osas, millise keeletasandi nähtuseks keegi neist slängi peab ja kuidas on seda tekstis selgitanud, seda ka siis, kui slängile kui keelenähtusele viidatakse *erikeele* mõiste kaudu.

5. ja 6. klassi õpitekstidest ilmneb (näide 12), et slängi nähakse kui „mingi rühma kõnepruuki“, mis ühtlasi viitab selle pigem suulisele kasutusele. Slängi kasutajatena mainivad tekstid õpilasi, täpsustades seda mõistega *õpilassläng*. Autorid näevad õpilaskeelt kui vanuserühmale omast suhtlusviisi, mis võib rühmavälistele isikutele – nagu tekstis konkretiseeritud lapsevanematele ja õpetajatele – jääda mõistetamatuks. Õpilassläng võib olla nii õpilaste oma keel, st „keel“ laiemas tähenduses (TXT 8), kui ka sõnavaraline nähtus (TXT 9).

7. klassi õpitekstides (näited 13, 14) on slängikäsitlus spetsiifilisem nii kõnelejarühmade nimetamise kui ka slängi positsioneerimise osas teiste keelevariantide suhtes. Mõlemas tekstikatkes mainitakse lisaks õpilastele ka teisi kasutajarühmi (nt jalgpallurid, autojuhid, sõdurid), ning slängi määratlustes sisaldub viide normist kõrvale kalduvale keelekasutusele, mis erineb „üldkasutatavast kõnekeelest“ (TXT 11) või „üldkasutatava keele“ (TXT 12) omast. Neid rõhuasetusi vaatlen lähemalt alapeatükis 4.4. Tekstid ütlevad ka, et släng on leksikaalne nähtus.

4.3.3 Kirjastuse Maurus õpitekstid

Kirjastuse Maurus eesti keele tööraamatutes käsitletakse slängi kõige süsteemsemalt 5. klassi materjalides, eelkõige peatükkides „Muutuv eesti keel“, „Sõnavaraõpetus“ ja „Tekstiõpetus“. Ka vanemate klasside tööraamatutes (6.–9. klass) lasub fookus argisuhtluse erinevatel viisidel, vormidel ja vahenditel, kuid neid käsitletakse pigem kõnekeele ja argikeele võtmes, mitte enam slängiks määratletud keelenähtusena. Seetõttu jäävad need õpitekstid siinsest vaatlusest välja.

5. klassi käsitlustes antakse slängist mitmekülgne ülevaade: släng võib olla eri stiili keelekasutus (Varik & Männi 2018: 41), mingi rühma kõnepruuk (Varik & Männi 2018: 175) või keeleline tunnusjoon (Varik & Männi 2018: 187). Siinses alapeatükis vaatluse all olev tekst TXT 18 (näide 15) pärineb õppematerjalist „Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa“ (Varik & Männi 2019). Slängi määratlemise aluseks on tööraamatu sõnastikus toodud seletus: släng on „mingi ühiskonnarühma kõnepruuk“ (DEF 6; 5. klass; Varik & Männi 2019: 175). Ka

tööraamatu õpitekst mainib ainult mõistet *släng*, sõnavarale viitamisel ka mõisteid *slängisõna* või *slängiväljend*.

- (15) Noored on ilmselt hästi tuttavad slängi ja selle kasutamisega. Släng ei ole aga ainult noorte eripärane kõnepruuk, vaid mis tahes inimrühma eriomane keelekasutus. Släng muutub ajas väga kiiresti. Saad teha väikese katse: uuri oma vanematelt ja vanavanematelt, kas nad oskavad nimetada mõnda slängisõna või -väljendit. (TXT 18; 5. klass, 2019)

Tekst rõhutab esmalt noorte ja slängi seost, ent laiendab seejärel kasutajaskonda („mis tahes inimrühma eriomane keelekasutus“). Seega võib slängi kasutajaks olla iga kõneleja, kes mingisegi sotsiaalsesse rühma kuulub. Ka slängi kirjeldavad tunnused nagu „eripärane kõnepruuk“ ja „eriomane keelekasutus“ osutavad slängi eristavale ja grupispetsiifilisele iseloomule. Keeletasandite mõttes mainib õpitekst sedagi, et släng on leksikaalne nähtus. Oluline rõhuasetus lasub slängi ajutisel ja dünaamilisel olemusel: see muutub kiiresti, sõltudes ajast ja kõnelejatest. Tekst seob slängi ka põlvkondliku kogemusega.

Kirjastuse 9. klassi tööraamat „Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 9. klassile. I osa“ (Pindmaa & Töldsepp 2023: 126; TXT 22) mainib mõistet *erikeel*: „Tekstis saab kasutada kirja-, kõnekeele, murrete ja erikeelte sõnavara, samuti võõr- ja omasõnu ning uudisõnu.“ Erikeelega tähendussisu jääb aga lahti seletamata.

4.4 Slängi suhe teiste keelevariantidega

Järgnevalt vaatlen, kuidas on õpitekstide autorid näinud keelevariantide omavahelisi suhteid. Eesti keeleteaduses on keelevariante tähistava mõistestiku, sealhulgas siinses uurimuses *slängi* kõrval relevantsete mõistete *argikeel* ja *kõnekeel* määratlemine olnud juhuslik ja ebaselge, tuginedes pigem uurijate intuitsioonile ja isiklikele eelistustele (Hennoste 2000: 9, 31–32; Lindström jt 2023). Slängi, kõnekeele ja argikeele eristamine ongi keeruline ülesanne (nagu käsitletud ka 2. peatükis), sest mõistete piirid on hägusad. Kuigi mõisted on sünonüümsed (Hennoste & Pajusalu 2013: 74), püütakse neid õpitekstides siiski eristada.

Tekstides joonistub välja kolm lähenemisviisi: (1) argikeel ja kõnekeel on sünonüümid; (2) argikeel ja kõnekeel on erinevad nähtused; (3) släng on osa argi- või kõnekeelest. Järgnevalt vaatlen lähemalt, kuidas on neid seoseid nähtud ja kirjeldatud õpitekstides. Teema on aktuaalne kõigi vaatluse all olevate kirjastuste tekstides, välja arvatud Valguse õpikutes, kus keelevariante sellest vaateveerust ei käsitletud.

4.4.1 Kirjastuse Künnimees õpitekstid

Künnimehe „Noore keeletekasutaja“ õpikuserja mõistepagasisse kuuluvad suhtlusstiilide ja -praktikate selgitamisel ka mõisted *argistiil*, *kõnekeel* ja *kirjakeel*; mõiste *argikeel* vaadeldavatest tekstidest puudub. Vaatlen seda kahe tekstikatke näitel (TXT 5, TXT 7), mõlemad pärinevad 9. klassi õpikust „Noor keeletekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik“ (Aus & Ehala 2003, TXT 5, TXT 7).

Esimese tekstikatke näitel (16) tõmbavad autorid argistiili ja slängi vahele selge piiri: kuigi mõlemad on kasutajaskonnast lähtuvalt igapäevased suhtlusvormid, ei kuulu släng argistiili alla. Põhiline erinevus argistiili ja slängi vahel lasub selles, et argistiil on „see stiil“, mida selle keele kõnelejad viljelevad oma igapäevastes suhtluspraktikates. Seevastu släng on argistiilist eraldiseisev nähtus (16).

- (16) Argistiil ongi see stiil, mida kasutame igapäevaselt suheldes. [---] Släng ei ole argistiil. (TXT 5; 9. klass, 2003)

Teises tekstis mainitult (17), on kõnekeel, nagu slängki, igapäevases suhtluses kasutatav keelevariant, kuid autorite lähtekohti keelevariante mõttelisel teljel kujutatuna asetseb see kirjakeele ja slängi vahel. Tekstis seotakse kõnekeel „korralikkuse“ kriteeriumiga: see on piisavalt „korrektne“, et eristuda slängist, ent jääb normeerituselt alla kirjakeelele.

- (17) Kõnekeeleks nimetatakse igapäevast keelepruuki, mis on korrektsem kui släng, aga ei pruugi olla ka päris kirjakeelne. [---] Kõnekeelt iseloomustavad väiksemad kõrvalekalded kirjakeele normist, näiteks lihtsustunud hääldus (*Seda ma'i oleks uskund*, et esmaspäeval tunnid ära jäävad) või ebakorrektsed morfoloogilised vormid (*kontserdite, roosaid, musteim*). (TXT 7; 9. klass, 2003)

Kõnekeele kirjakeelest lahkumist illustreerivad autorid kõnekeele morfoloogiale omaste vormide (nt *kontserdite, roosaid, musteim*) ja häälduserinevuste (nt vokaalide kadu või sulandumine, nt *ma'i, uskund*) kaudu. Slängi kohta pole vaadeldavas tekstis illustratiivseid näiteid toodud, sestap jääb selle käsitus mõnevõrra üldsõnalisemaks. Mõistete *argistiil* ja *kõnekeel* vaheline suhe jääb tekstides täpsustamata ilmselt osaliselt ka seetõttu, et käsitlused paiknevad eri klasside õpikutes (argistiil 7. klassis, keelevariandid 8. klassis). Küll aga ilmneb, et mõlemat käsitletakse kui igapäevast suhtlusvormi: argistiili kui stiililist nähtust, kõnekeelt kui suulise argisuhtluse varianti. Mõlemad paiknevad tähendusväljal slängist eraldi.

4.4.2 Kirjastuse Avita õpitekstid

Kirjastuse Avita lähenemisviisidki taotlevad suulise argisuhtluse nähtuste üksteisest selget eristamist, olles slängi, kõnekeele ja argikeele positsioneerimise kirjaldamisel kõige mitmekülgsemad. Vaatlen keelenähtuste mõtestamist nelja teksti näitel (TXT 8, 9, 11, 12). Tekstid pärinevad vastavalt õpikutest „Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpetus“ (Sarapuu 2004, TXT 8), „Eesti keele õpik 6. klassile“ (Piits & Varul 2013, TXT 9), 7. klassi puhul õpikutest „Sõnadest tekstini. Eesti keele õpik 7. klassile“ (Ratassepp 2003, TXT 11) ja „Eesti keele õpik 7. klassile. Sõnadest tekstini. I osa“ (Ratassepp & Varul 2023, TXT 12).

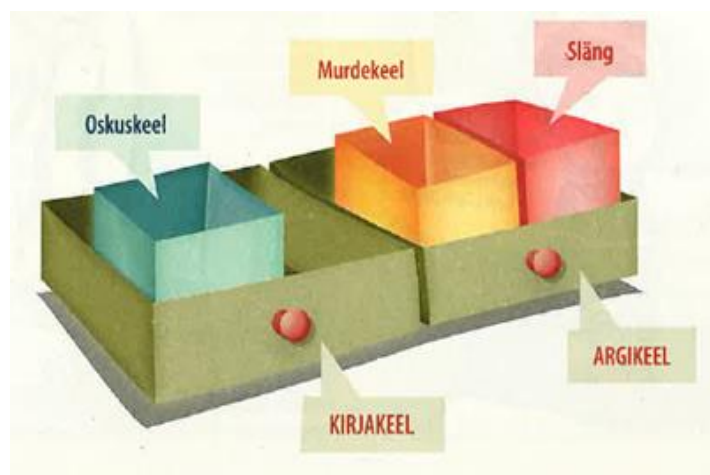
Esimesena võtan vaatluse alla 5. ja 6. klassi õpitekstid (näited 18, 19, 20). Õpiteksti esimene versioon on ilmunud 5. klassis (Sarapuu 2004), hiljem on see õpikute sisulise ümberstruktureerimise käigus jõudnud 6. klassi õpikusse (Piits & Varul 2013). Tekstid on sisult samad, küll aga varieerub mõistete kasutamine. Tekstide fookuses on eri keelevariantide tähenduste, rollide ja olukohasuse selgitamine (sestap vaatlen sama teksti ka peatükis 6).

Keele kui sotsiaalse nähtuse olemust esitatakse õpilastele kujundlikult – metafoorse sahtlite-karpide süsteemi kaudu (18; vt ka joonis 1).

- (18) Sa justkui avad keele erinevaid sahtleid, et valida olukorda sobivaid sõnu ja väljendeid. (TXT 8; 5. klass, 2004; TXT 9; 6. klass, 2013).

Autorite kontseptsioonist lähtuvalt koosneb keel kahest suurest sahtlist – kirjakeelest ja kõnekeelest/argikeelest, mõlema sahtli sees on omakorda väiksemad karbid: kirjakeele sahtlis oskuskeele karp, kõnekeele/argikeele sahtlis murdekeele ja slängi karp. Mõlemal juhul paikneb släng kõnekeele või argikeele „sahtlis“, olles selliselt asetatud kõnekeele/argikeele „sisse“. Lisatagu, et õpiku esimese trüki mõistekasutus *kõnekeel* on hilisemates trükkides asendunud mõistega *argikeel* (näited 19, 20).

- (19) Kõnekeele sahtlis on veel kaks karpi: üks murdekeele, teine slängi jaoks.
(TXT 8; 5. klass, 2004)
- (20) Argikeele sahtlis on veel kaks karpi: üks murdekeele, teine slängi jaoks.
(TXT 9; 6. klass, 2013)

Joonis 1. Õpikus kujutatud keelevariantide paiknemine keelesüsteemis (Piits & Varul 2013: 7)

Sahtlite-karpide võrdlus loob joonisel kujutatud keelevariantidele selged piirid ja eraldab need rangelt üksteisest. Nõnda kujundatakse kategooriad, mis võivad küll toetada õpilaste arusaamist keelesüsteemist, keelevariantidest ja nende vahelistest erinevustest, ent ei pruugi peegeldada suhtlusviiside ja leksikaalsete vahendite loomulikku põimumist ja dünaamilisust reaalses suhtluses. Teisalt – jätkates õpiketekstides kasutatud võrdlust –, ei saa murdekeele ja slängi „sahtlid“ olla siiski võrdse suurusega, kuna murded erinevad slängiks peetavast nähtusest ainult selle poolest, et murdekeel on terviklik struktuuritasand, mis hõlmab nii foneetikat-fonoloogiat, sõnavara, morfoloogiat ja süntaksit (vt Pajusalu jt 2002), släng on aga vähemasti eesti uuringute näitel sõnavaraline nähtus. Teksti lõpetab mõlemas õpikus identne, metafoorne sedastus, et „oskus õigeid sahtleid õiges kohas avada ja sulgeda on hädavajalik“. Adjektiivi *hädavajalik* vahendusel antakse sihtrühmale mõista, et keelevariantide kontekstiteadlik kasutamine on kõnelejale vajalik oskus, suheldes tuleb teada, millist keelekuju mingis olukorras kasutada, nagu sedagi, millal mingi keelevormi kasutamine lõpetada, piltlikult öeldes sahtel kinni panna.

Kui nooremate klasside tekstides kasutatakse keelenähtuste selgitamiseks kujundlikke võtteid, siis 7. klassi õpikutekstides sellist metafoorset käsitlust ei esine. Järgmised näited (21, 22) pärinevad alapeatüki alguses nimetatud 7. klassi õpikutest (Ratasseppe 2003; Ratasseppe & Varul 2023). Mõlemad tekstid mainivad, et släng eristub teistest keelevariantidest, tekstides sedastatult „üldkasutatavast kõnekeelest“ (21) ja „üldkasutatavast keelest“ (22).

- (21) Släng erineb üldkasutatavast kõnekeelest. (TXT 11; 7. klass, 2003)
- (22) Slängi sõnavara erineb suuresti üldkasutatava keele omast.
(TXT 12; 7. klass, 2023)

Slängi suhet teiste keelevariantidega kirjeldatakse eelkõige eristumise kaudu – slängiks peetavad keelendid erinevad teistest keelekasutusviisidest märgatavalt. Tekstis kasutatud määratlus „suuresti“ viitab olulisele – ilmselt kvalitatiivsele – leksikaalsele erinevusele, ent ei täpsusta, mille poolest või mil määral see väljendub. Kuigi mõlema näite sisuline tähendus on sarnane – släng vastandatakse tavapärasemale keelekasutusele –, on nende sõnastuses ja rõhuasetuses siiski märgatav erinevus. Kui 2003. aasta tekstis esitatakse üldine väide, et „släng erineb“, siis 2023. aasta tekst täpsustab, et eristuv komponent on „slängi sõnavara“. Muutunud on ka võrdlusobjekt: varasemas tekstis kõrvutatakse släng „üldkasutatava kõnekeelega“, uuemas tekstis „üldkasutatava keelega“. Mõlemal juhul jääb täpsustamata, mida nende mõistete all konkreetselt silmas peetakse ning kuidas need suhestuvad keelevariante tähistavate mõistetega, nagu *kõnekeel*, *argikeel* või (tõenäoliselt) ka *ühiskeel*.

Viimasena vaadeldavad tekstikatked (pärinevad samadest 7. klassi õpikutest) näevad slängi kõnekeele (23) või argisuhtluse (24) osana. Kui 2003. aasta tekstikatte (23) seob slängi kõnekeele, siis 2023. aasta tekstis (24) viidatakse argisuhtlusele.

- (23) Kõnekeeles võib tarvitada selliseid sõnu ja väljendeid, mille tähendus on mõistetav vaid sulle ja su sõbrale, ka esineb kõnekeeles rohkesti slängi ja keelendeid, mis pole reeglitega lubatud. (TXT 13a; 7. klass, 2003)
- (24) Ka on argisuhtluses rohkesti slängisõnu ja vorme, mis pole reeglite järgi õiged. Näiteks pole mingi probleem, kui hommikul ärgates kuuled isa või ema hüüdma, et *kohvi* ja *pudru* on laual, kuigi õige oleks öelda *puder* ja *kohv*. (TXT 13b; 7. klass, 2023)

4.4.3 Kirjastuse Maurus õpitekstid

Kirjastuse Maurus õpitekstid näevad kõnekeele ja slängi suhet eri vaatenurkadest. Seda näitab kaks katket tööraamatust „Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa“ (Varik & Männi 2019): esimeses näites (25) on kõnekeel ja släng eraldiseisvad nähtused, teises (26) esitatakse släng kõnekeele osana.

- (25) Tänapäeval on see siiski juba kadunud nähtus, pigem võib kirjakeelde tulla sõnu kõnekeelest ja slängist, näiteks *näts* (närimiskumm). (TXT 16; 5. klass, 2019)
- (26) Näiteid on teisigi: *lim[onaad]* > *limps*, *burger* > *burks*, *kombinesoon* > *kombekas* jne. Pane tähele, et lühendamise teel saadakse eelkõige kõnekeelde (sh slängi) uusi sõnu. (TXT 17; 5. klass, 2019)

Esimene katke (25) kirjeldab keelendi *näts* näitel sõnavara rikastamise allikaid, märkides, et kirjakeelde võib tulla sõnu „kõnekeelest ja slängist, näiteks *näts* (närimiskumm)“. Mõlemad mõisted esinevad tekstis kõrvuti, on ühendatud sidendiga *ja*, millest nähtub, et autorid näevad neid eraldiseisvatena. Teises tekstis (26), milles kirjeldatakse sõnamoodustusviise, öeldakse lugejaskonnale järgmist: „[---] lühendamise teel saadakse eelkõige kõnekeelde (sh slängi) uusi sõnu.“ Sõnastatu (eriti sulgudesse lisatud täpsustus „sh slängi“) viitab jällegi sellele, et släng kuulub kõnekeele alla või on selle osa, mitte ei seisa kõnekeelest lahus, nagu võis järeldada esimese tekstikatke puhul.

Mõiste kirjakeel õpitekstides

Peatüki lõpetuseks vaatlen viie tekstikatke põhjal, kuidas nähakse tekstides kirjakeele tähendust suhtes teiste keelevariantidega. Näited pärinevad kirjastuse Künnimees 7. klassi (Ehala & Veismann 2001, TXT 3), Avita puhul 5. (Sarapuu 2004, TXT 8), 6. (Piits & Varul 2013, TXT 9) ja 7. klassi (Ratassepp 2003, TXT 13a; Ratassepp & Varul, TXT 13b) õpikutest.

Sisuanalüüsil nähtub, et autorid kirjeldavad kirjakeelt kui reegliparast („korrastatud“, „peab vastama reeglitele“), normitud ja standardiseeritud keelevarianti, mille kasutus tugineb kokkuleppelistele grammatilistele, õigekirjalistele ja stiililistele normidele ning mis sobib ametlikku ja nõudlikumasse suhtlusesse (27). Tekstid selgitavad kirjakeele oskuse tähtsust vajadusega luua keeleline ühisosa – see võimaldab kõnelejalatel üksteist ühtmoodi mõista ja keelt eri olukordades sihipäraselt kasutada (28). Samuti rõhutavad autorid kirjakeele rolli selguse ja arusaadavuse tagamisel, mis muutub eriti oluliseks institutsionaalsetes kontekstides (29).

- (27) Kirjakeel on normitud keel, see peab vastama reeglitele. (TXT 8; 5. klass, 2004; vt ka TXT 13a)
- (28) Kirjakeel on normitud keelekuju, mida kasutatakse ametlikus suhtlemises, näiteks tööl, koolis, teaduses, ametiasutustes. (TXT 13b; 7. klass, 2023; vt ka TXT 8, 13a)
- (29) Korrastatud kirjakeelt on vaja selleks, et me ametlikus olukorras üksteisest võimalikult ühtmoodi aru saaksime. (TXT 13b, 2023; vt ka TXT 8, 13a)

Kirjakeele ja spontaanse argikeele erinevusi illustreeritakse erisuguste keelendite kaudu, markeerides keelevariantide vastandlikkust, teisalt nende igapäevast koosseksisteerimist. Võtan lähemalt vaatluse alla kaks tekstikatket: esimene pärineb kirjastuse Künnimees 7. klassi õpikust „Noor keelekasutaja I“ (Ehala & Veismann 2001, TXT 3), teine kirjastuse Avita sama klassi õpikust „Sõnadest tekstini“ (Ratassepp 2003, TXT 13a).

Mõlemad vaatluse all olevad tekstikatked (näited 30, 31) sisaldavad paralleelselt kõnekeelseid ja nende kirjakeelseid vorme (nt *kardulaid vs. kartuleid, potikaan vs. potikaas*). Kuigi näidetes kirjeldatud keeleliste vahendite kasutus varieerub vastavalt kontekstile – üks vorm seostub koduse suhtlusega, teine ametlikuma kasutusega –, vahendavad mõlemad tekstid kõnelejate isiklikus privaatsfääris toimuvat argivestlust („kodus öeldakse“, „hommikul ärgates kuuled ema hüüdmast“). Seega pole kirjeldatud suhtlusolukorras tegu kirjakeele normingute eiramisega, vaid peegeldab kõnelejate (kodu/ema, lapsed) isiklikus privaatsfääris kehtivaid teistsuguseid suhtlusnorme, kus põimuvad kõnelejate sotsiaalne taust, keeleline päritolu ja lähedusaste. Tähelepanuväärne on seegi, et tekstikatke (30) mainib samaaegselt kõnelemist ja kirjutamist, kuigi situatsioon ise kirjeldab suulist suhtlust.

- (30) Ja kui kodus öeldakse *kardulaid, *potikaan või *töödand, siis pole see vale, kui ka Sina nii räägid. Aga Sa pead teadma, et kirjakeeles on õige *kartuleid, potikaas ja töötanud*, ning vajaduse korral nii ka rääkima ja kirjutama. (TXT 3; 7. klass, 2001)
- (31) Näiteks ei ole mingi probleem, kui hommikul ärgates kuuled ema hüüdmast, et *kohvi ja pudru* on laual, kuigi õigekeelsussõnaraamatu järgi oleks õige öelda *kohv ja puder*. (TXT 13a; 7. klass, 2003; vt ka TXT 13b, 7. klass, 2023)

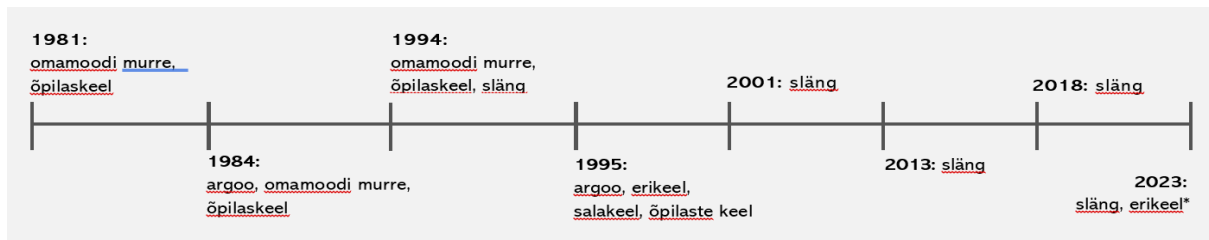
Mõlemad tekstikatked rõhutavad, et keelenormide tundmine ei ole piirang, vaid vahend, mis võimaldab keelt olukorrale vastavalt kasutada. Kodune variant ei ole „vale“, kuid kõneleja peab teadma, millised keelelised vahendid on sobilikumad ametlikumas olukorras ja kuidas end kirjakeeles väljendada.

4.5 Vahekokkuvõte: slängi tähendus õpitekstides

Sisuanalüüsi tulemustele tuginedes võib öelda, et õpitekstides käsitletakse slängi kui spontaanses suhtluses kasutatavat keelevormi ehk „erikeelt“ või leksikaalset vahendit. Selle kasutus sõltub suhtlusolukorra sotsiaalsetest ja kontekstuaalsetest tingimustest ning eeldab kõnelejalt teadlikkust keeleliste ressursside suhtlusolukorda sobivusest.

Slängi kui keelelise nähtuse käsitlemine on eri kirjastuste õpikutes ja tööraamatutes üldjoontes ühtne ja sisulisi erinevusi esineb vähe. Määratluste rõhuasetused võivad mõnevõrra erineda sõltuvalt sellest, *milliseid* nimetusi või termineid kasutatakse (nt *argoo, kõnepruuk, erikeel*), *keda* peetakse tüüpilisteks kasutajateks (nt õpilased, vargad) ning *kuidas* suhestatakse slängi selliste mõistetega nagu *argikeel* ja *kõnekeel*.

Sisuanalüüsi põhjal nähtub, et 1980. aastate emakeeleõpikutes kasutatakse eri kõnelejarühmade, sh õpilaste keelele viitamisel termineid *õpilaskeel*, *erikeel* ja *argoo*, samuti on seda kõrvutatud *omamoodi murdega*. Termin *släng* jõuab vaatluse all olevatesse õpiketekstidesse 1994. aastal. Tekstide mõistekasutuse põhjal joonistunud ajatelg (vt joonis 2) peegeldab mõistete arengut läbi aastakümnete: 1980. aastate põhiterminid nagu *argoo* ja *erikeel* taanduvad järk-järgult ning kuigi neid esineb ka hilisemates allikates, on kasutus juhuslik. Dominantseks terminiks kujuneb *släng*.

Joonis 2. Valimi õpiketekstides esinevate mõistete ja terminite kujunemine ajas

Slängi kasutajatena kujutatakse õpiketekstides tüüpiliselt õpilasi ja sotsiaalse tausta või elukorralduse poolest teistest eristuvaid rühmi – näiteks vange, vargaid, ajateenijaid, meremehi, seksuaalvähemusi, muusikuid, sportlasi jt. Hilisemad tekstid näitavad, et släng pole üksnes „õpilaste“ keel, vaid võib kuuluda kelle tahes suhtluspraktikasse – olenemata kõneleja vanusest, tegevusalast või positsioonist.

Slängi eristamine argikeelest ja/või kõnekeelest viitab arusaamale, et tegemist on spetsiifilisema keelenähtusega, millel on oma normid ja reeglid rühmasiseses suhtluses. Selle põhiline erinevus võrreldes muu keelekasutusega seisneb selles, et slängisõnavara ei pruugi olla tuntud ega tähenduslik väljaspool kasutajagruppi. Piiratud mõistetavus on ühtlasi üks olulisemaid lähtekohti slängi määratlemisel: see on midagi, mis pole kõigile arusaadav ega ligipääsetav.

Ajalises plaanis on märgata, et varasemate õpikute kordustrukkkides (nt Avita) või uute kirjastajate tööraamatutes (nt Maurus) on termin *släng* hakanud tagaplaanile jääma. Suulise argisuhtluse kirjeldamisel kasutatakse üha enam termineid *kõnekeel* või *argikeel*. Tänapäeva meediastunud ühiskonnas, kus suhtlusvormid on muutunud varasemast mitmekihilisemaks ja keelepilti rikastavad uued registrid (nt suulist keelt jäljendav kirjalik tsätikeel), ei pruugi *slängi* senine tähendusväli olla piisav, et kirjeldada uusi keelekasutusviise.

5. Slängiks nimetatud keelendid

Teises analüüsipeatükis keskendun keelenditele, mida on tekstides otsesõnu slängiks nimetatud. Neile viitamiseks kasutan tähistajat *slängikeelend*, mis kehtib ainult selle uurimuse raames. Mõistan selle all konkreetseid keelelisi üksusi, mida autorid oma tekstides slängiks nimetavad. Autorid ise viitavad neile enamasti kui *slängisõnadele*, *slängiväljenditele* või *slängisõnavarale*. Peatükis uurin, millised leksikaalsed üksused on slängikeelenditeks määratletud ning kuidas nähakse nende võimalikke tähendusi ja funktsioone suhtluses. Sellega annan vastuse teisele uurimisküsimusele: milliseid keelendeid slängiks nimetatakse ja mida kõnelejad nendega autorite vaatest suhtluses teevad.

Käesolev analüüsipeatükk põhineb sisuanalüüsi käigus tuvastatud kahel põhikategoorial: *Slängi struktuur* (PK5) ja *Slängi funktsioonid* (PK6). Kategooriad on kujunenud leksikaalsete elementide ja nende struktuuritunnuste analüüsimise põhjal. Slängikeelendeid on mainitud 14 tekstis (TXT 1a, 1b, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 13a, 13b, 15, 16, 17, 18). Analüüsipeatükk koosneb kahest alapeatükist: 5.1. Slängiks nimetatud keelendite esitlusviisid – vaatlen, kuidas slängikeelendeid tekstides esitletakse; 5.2. Slängiks nimetatud keelendite struktuur ja tähendus – uurin, millised keelendid on slängiks nimetatud ja millised struktuurijooned neid iseloomustavad.

5.1 Slängiks nimetatud keelendite esitlusviisid

Slängiks nimetatud keelendid on tekstides markeeritud eri viisil: mõned neist on adressaatidele selgemalt esitatud, teised võivad aga vajada täiendavaid selgitusi nii keelendite tähenduse kui ka nende seotuse kohta tekstis nimetatud mõistetega. Alati ei ole ka üheselt mõistetav, millisele nähtusele keelenäide viitab. Mõnel juhul on näited jäänud või jäetud terviklikult esitamata. Õpitekstid võivadki olla koostatud eri sisulistest ja metodoloogilistest kaalutlustest lähtuvalt ja isegi kui peatüki laiem kontekst (teised tekstid, ülesanded, pildiline aines jm) toetab ainesisu mõistmist, ei pruugi asjakohase illustratiivse ainese puudumine alati anda täit vastust selle kohta, miks on üks või teine keelend slängiks nimetatud. Rõhutada tuleb sedagi, et enamik näidetest on esitatud sõnaloendina, kasutuskontekstist välja nopituna, kuid iga keelendi tegelik tähendus kujuneb alati suhtlusprotsessis, eriti kõnelejarühmade ja situatsioonikesksete keelenähtuste puhul.

Illustratiivse ainese esitlusviiside põhjal eristub kolm mustrit, mida järgnevalt lähemalt vaatan.

1. Illustratiivse ainese selge esitlusviis. Slängi illustreerivad keelenäited on esitlusviisilt üheselt mõistetavalt nimetatud üheksas tekstis (TXT 4, 6, 8, 9, 11, 12, 15, 16, 18). Kuigi mitmete puhul võib autoritega vaielda just nende keelendite slängiks nimetamise kaalutluste üle (nt kõnelejarühmade üleste ja ühiskeelestunud suhtluspragmaatiliste elementide nagu *ok* või *sorry* osas) ja kuulda autorite argumentatsiooni, on nendes tekstides siiski selgelt välja toodud, milliseid keelendeid autorid slängiks peavad.

Olen näitelauseteks valinud viis keelendite selgitusviisilt eriilmelist tekstikatket (32–36); neis slängiks nimetatud elemente käsitlen lähemalt järgmises alapeatükis:

- (32) Mõned näited õpilaste slängist: *puks* – spikker, *tire* – direktor, *pausitama* – korduvalt põhjuseta puuduma. (TXT 4; 8. klass, 2002)
- (33) Näiteks narkomaanide slängis on sõnad nagu *kumaar*, *dopeist*, *noss* jt. [---] Näiteks kutsuvad IT-mehed arvuti klaviatuuri *klaveriks*, tuletõrjujate slängis öeldakse tulekahjus hukkunu kohta *kolmteist*, taksojuhtide slängis on *kiisu* dispetšer. [---] Tõenäoliselt teab enamik eestlasi selliseid sõnu nagu *kopsukas*, *prükkar* või *ülbama*. [---] Lisaks värvikale sõnavarale sisaldab släng alati ka laia valikut mitmesuguseid ütlusi, nn paroole. Ilmselt kõigile on tuttav rullnokkade *norrmaalne* ja *sae pekki*. [---] 1990ndate alguses muutus äkki popiks hüüatus *Leelo-leelo!* (TXT 6; 9. klass, 2003)
- (34) Slängisõnavara saab tihti toitu mõnest mõjukast keelest, nt praegu kasutatakse slängis palju inglise keelest laenatud sõnu: *ok*, *level*, *sorry*, *tänks*, *kreisi*, *keiss*, *kuul*, *fännama*. (TXT 9; 6. klass, 2013)
- (35) Õpilasslängi sõnad on näiteks *mata*, *esta*, *inka*, *keka* (õppeainete lühendatud nimetused). (TXT 11; 7. klass, 2003)
- (36) Näiteks õpetaja või direktoriga suheldes tuleks kasutada terviklikke lauseid ja kirjakeelseid sõnu, oma venna või õega rääkides võid olla üpris vaba: kasutada slängisõnu ja -väljendeid (*pelama*, *katus sõidab*), ingliskeelseid sõnu ja lühendeid (*level*, *main vend*, *YOLO*, *OMG*) ning lihtsamat lauseehitust (*Tuled vä?* vrd *Kas sa tuled?*). (TXT 15; 5. klass, 2018)

Autorid selgitavad slängikeelendite tähendusi mitmel moel: esitavad keelendite kirjakeelsed vasted (32, 33, 35), nimetavad laenuandjakeeli (34, 36), loetlevad kasutajarühmi (33, 35, 36) või viitavad slängi mõistmiseks vajalikule kultuuritaustale (33).

Tüüpilisim selgitusvõte on keelendite tähenduste avamine neile ühiskeele vastete esitamise kaudu: sellisel viisil selgitatakse näiteks keelendite *puks* 'spikker' ja *tire* 'direktor' (32), *klaver* 'klaviatuur'(33), *mata* 'matemaatika' ja *esta* 'eesti keel' (35) semantilist tähendust. Laensõnade puhul (nt *kreisi* 'crazy', *kuul* 'cool', *pelama* 'pelata', *tänks* 'thank you'; vt näited 34, 36) tähendusvasteid ei esitata, kuid mainitakse laenuandjakeeli (inglise ja soome), eeldades ilmselt, et sihtrühm tunneb nimetatuid võõrkeeleõppe kaudu.

Keelendite võimalikke tähendusi (kuigi need ei pruugi kontekstita avaneda) märgivad viited kõnelejaskonnale, nagu tekstikatkes 33 nimetatud päästetöötajad, taksojuhid ja mõnuainete tarvitajad: „Näiteks narkomaanide slängis [---] sõnad nagu *kumaar*, *dopeist*, *noss* jt. [---] IT-mehed (kutsuvad - KP) arvuti klaviatuuri *klaveriks*, tuletõrjajate slängis öeldakse tulekahjus hukkunu kohta *kolmteist*, taksojuhtide slängis on *kiisu* dispetšer [---]“. Eriti just see tekstikatke toob esile slängi sotsiaalse tähenduse, tutvustades lugejaskonnale spetsiifilisi ja laiemas ühiskeeles või argikeeles tundmatuid keelendeid, millega suuremal kõnelejaskonnal usutavasti kokkupuude puudub – nagu juba nimetatud *kolmteist* või mõnuainete tarvitamise tähendusvälja kuuluvad *dopeist* ja *kumaar*.

Mõnel juhul eeldatakse sihtrühmalt laiemat kultuuriteadlikkust. Sellele viitab sama tekstikatke (33), kus nullindate kultussarja „Wremja“ peategelaste Aiku ja Petsi keelelisest repertuaarist pärinevate keelendite *norrmaalne* ja *sae pekki* semantiline tähendus jääb avamata. Tõenäoliselt polegi nende tähendust võimalik üheselt määratleda, kuna eriti *norrmaalne* puhul on tegu keelendiga, millel on varieeruv tähendus- ja kasutusväli. Tekst viitab mõlema keelendi üldtuntusele („ilmselt kõigile on tuttav“), eeldades sama ka õpiku sihtrühmalt, mis, arvestades sarja populaarsust õpiku ilmumisajal (2003), pole alusetu.

Valimi tekstidest leiab teisigi elemente (nt *ok*), mille tähendus sõltub otseselt kontekstist ja mille detailne selgitamine õpikute piiratud tekstiruumis võib osutuda väljakutseks. Keelendi kasutusvariatiivsus suhtluses (vt nt Kolsar 2017) eeldaks ka sügavamat käsitusviisi kui see on õpikutes tavapärane.

2. Illustratiivse ainese ebaselge esitusviis. Viies tekstis (TXT 8, 13a, 13b, 16, 17) on keelenäited esitatud viisil, mis jätab tekstis selgitatud mõistete – *släng* ja *kõnekeel* – seotuse näidetega ebaselgeks. See tähendab, et tekstikatkeid lugedes pole üheselt võimalik aru saada, kumba mõistet näiteks toodud keelendid illustreerivad. Ühtlasi peegeldavad tekstide

käsitlusviisid 2. peatükis selgitatud keelevariantide ja keelendite määratlemise väljakutseid. Probleem avaldub just paikkondlikus ja argisuhtluses kõnelejarühmade üleselt kasutatavate keelendite puhul, mida kõige paremini võibki kirjeldada keelendite *kohvi* ja *pudru* näitel (näide 38). Ilmestan probleemi kolme tekstikatke näitel (37–39). Kuivõrd näidete puhul võib tegu olla ebaselgelt formuleeritud sõnastuse või toimetamisküsimusega, esitan alljärgnevad tekstikatked autentsuse huvides tervikuna, et jätta tõlgendusvõimalus avatuks igale lugejale.

- (37) Tänapäeval on see siiski juba kadunud nähtus, pigem võib kirjakeelde tulla sõnu kõnekeelest ja slängist, näiteks *näts* (närimiskumm). (TXT 16; 5. klass, 2019)
- (38) Kõnekeeles võib tarvitada selliseid sõnu ja väljendeid, mille tähendus on mõistetav vaid sulle ja su sõbrale, ka esineb kõnekeeles rohkesti slängi ja keelendeid, mis pole reeglitega lubatud. Näiteks ei ole mingi probleem, kui hommikul ärgates kuuled ema hüüdmata, et *kohvi* ja *pudru* on laual, kuigi õigekeelsussõnaraamatu järgi oleks õige öelda kohv ja puder. (TXT 13a; 7. klass, 2003; 13b; 7. klass, 2023)
- (39) Näiteid on teisigi: *lim[onaad]* > *limps*, *burger* > *burks*, *kombinesoon* > *kombekas* jne. Pane tähele, et lühendamise teel saadakse eelkõige kõnekeelde (sh slängi) uusi sõnu. (TXT 17; 5. klass, 2019)

Kõigi puhul jääb nimetatud keelendite (*pudru*, *kohvi*, *näts*, *limps*, *burks*, *kombekas*) puhul ebaselgeks, kas need kuuluvad 1) kõnekeelde või slängi, 2) mõlemasse või 3) on avatud erinevatele tõlgendustele. Keelendite määratlemise lähtealuseid pole autorid lähemalt selgitanud. Teisalt võivad just sellised ebaselgused pakkuda väärtuslikku lähtekohta aruteludeks õpilastega nende endi idiolektis, paikkondlikus keelepruugis või teistes keelevariantides kasutatavate keelendite üle.

Üksikjuhtudel on illustratiivne aines esitatud laiemas vestluskontekstis. Kõnekeeles ja slängi määratlemise osas esitavad need samas suurima väljakutse. Ilmestan seda õpikust „Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpetus“ (Sarapuu 2004, TXT 8) pärit näitega, mis illustreerib lause „Tsau tire, panin estas pilli tuksi, sorri, eks ma pleki!“ sobimatust suhtluses koolijuhiga (kõnekeeles sahtel olgu suletud, slängi ei sobi kasutada) (40).

- (40) Kõnekeeles sahtel jäägu direktori kabinetis suletuks, seal ei sobi slängis öelda: „Tsau tire, panin estas pilli tuksi, sorri, eks ma pleki!“ (TXT 8; 5. klass, 2004)

Kuigi autor on tekstis eelnevalt eri keelevariantide tähendusi ja funktsioone selgitanud, jääb sedastatu puhul ebaselgeks, milline on kõnekeeles ja slängi suhe lauses, milliste keeleühikute ja

miks just nende puhul on tegu slängiga (vrd *tire, esta, pill, tuksi panema, sorri, plekkima*). Samuti ei selgu, millised keelendid ja mis põhjusil suhtluses koolidirektoriga nende sobimatust markeerivad – on selleks suhtluspragmaatiliste normide rikkumine, registri mittetundmine, koolikeskkonna kokkuleppeliste suhtlusnormide või viisakusvormelite eiramine? Lisaks, kas suhtluses koolidirektoriga on sobimatu argikeel tervikuna, kõik tekstis nimetatud keelendid või mõned neist? Kui, siis millised?

Illustratiivse ainese puudumine. Selliseid juhtumeid on neli (TXT 1a, 1b, 2a, 2b, 3): neis on küll mõisted *släng* või *õpilassläng* mainitud ja määratletud, kuid illustratiivne materjal puudub. Eriti napid on näitekeelendite esitlemise osas valimi vanimad, kirjastuse Valgus tekstid. Siiski ei saa väita, et näited täiesti puuduvad – tekstides neid küll ei ole, kuid mingi ettekujutusE saab harjutustes esitatud ainese põhjal. Lõpetangi esitlusviiside ülevaate õpikust „Eesti keele õpik VIII klassile“ (Sepp & Võlli 1984: 7) pärit ülesandega („Kirjuta lühidialoog õpilasargoos. Eeskuju leiad Tõnu tööst.“).

Nagu ilmneb tekstile järgneva harjutuse töökäsust, mõistetakse siin õpilaste keelepruugi all argisuhtluse leksikaalseid vahendeid, nt fraseologisme (nt *tõmba vesi peale* 'unusta ära', *paneme lestad likku* 'lahkuma, ära minema'), argisuhtlusele omaseid lühisõnu (nt *zolu* 'zooloogia') ja tuletisi (nt *pausikas* 'põhjuseta puuduma'):

- „Kuule, paneme zolu tunnist lestad likku!“
- „Aksel oled või?! Parem tõmba vesi peale, mul oli eile isegi pausikas. Õps surub lõpuks jurakagi tunnale.“
- „Mis sa sapsid! Ega zoo-mutt pole kääkija – pisut vingub ja asi jokk.“

5.2 Slängiks nimetatud keelendite struktuur ja tähendus

Selles alapeatükis vaatlen, milliseid keelendeid on autorid tekstides slängiks nimetanud ja millised struktuurijooned neid iseloomustavad. Fookuses on slängiks nimetatud sõnade ja väljendite sõnaliigiline kuuluvus, sõnalooimeviisid, päritolu ja tähendus.

Slängikeelendid sõnaliigiti. Kuigi valimi tekstidest sügavamaks analüüsiks ainekst napib, annab keelendite sõnaliigiline jagunemine mõningaid vihjeid selle kohta, millistel keeleühikutel on slängi markeerimisel ja tähenduslike nüansside edastamisel tekstide autorite silmis suurem tähtsus kui teistel. Autorite keelelised valikud peegeldavad ka nende arusaamu slängi funktsioonidest – kas slängi nähakse isikute, objektide ja nähtuste tähistajana, protsesside ja

tegevuste kirjeldajana, keelilise väljenduse intensiivistamise ja võimestamise, kõnelejate enesemääratlemise, suhtumiste ja hoiakute väljendamise vahendina.

Järgnevalt võtan vaatluse alla eelmises alapeatükis mainitud üheksa teksti (TXT 4, 6, 8, 9, 11, 12, 15, 16, 18). Need on tekstid, kus autorid on selgesõnaliselt väljendanud, milliseid keelendeid nad slängiks peavad. Selliseid keelendeid on kokku 31. Nimetatust enamik (19) kuulub substantiivide hulka, valimitekstide põhjal kujuneb neist järgmine loetelu: *dopeist, emps, eta, esta, inka, keka, kiisu, klaver, kopsukas, kumaar, level, mata, noss, pliks, prükkar, puks, tire, õps*. Muudest sõnaliikidest esineb enim näiteid tegusõnade (kokku neli: *fännama, pausitama, pelama, ülbama*) ja mitmesuguseid pragmaatilisi funktsioone täitvate partiklite, hüüdsõnade ja hüüdsõnalaadsete keelendite kohta (nt *Leelo-Leelo, ok, norrrmaalne, sae pekki, sorry, tänks*). Esitatud on ka mõned idiomaatilised väljendid (nt *katus sõidab*). Partikliteks ja hüüdsõnadeks nimetatud elementide liigitus on tinglik, sest kasutuskontekst puudub. Muude sõnaliikide (adjektiivid, adverbid, numeraalid) puhul on näiteid toodud kord või paar (nt *kreisi* 'crazy', *kuul* 'cool', *kolmteist=13* 'tulekahjus hukkunu'), ning nendegi sõnaliigiline määratlemine on kasutuskonteksti puudumise tõttu problemaatiline.

Enamik keelenditest esineb tekstides korra. Ainsad vähemalt kahel korral esinevad keelendid on õppeainete argikeelsed nimetused nagu *e(s)ta* ja *mata*. Ilmselt ongi ootuspärane, et sihtrühmale suunatud tekstides pöörataksegi suuremat tähelepanu just õpilastega seostatavale sõnavarale.

Kõik õpitekstides nimetatud keelendid esitan tabelis (3). Nagu andmetest ilmneb, on keelendite määratlemise mõttes enamiku puhul tegu argikeeles laiemalt tuntud, põlvkondi siduva ühise kõnekeelse, mõningate puhul ilmsesti ka igapäevases kasutuses oleva sõnavaraga (nt *emps, õps, kooliainete nimetused jms*). Vaid mõned üksikud keelendid nagu *kumaar, noss, dopeist* jt võivad osutada kasutuskontekstilt ja tähenduselt spetsiifiliseks.

Tabel 3. Valimi õpitekstides slängiks nimetatud keelendid

Nimisõnad	Tegusõnad	Omadussõnad	Arvsõnad	Muutumatud sõnad (partiklid, hüüdsõnad)
<i>dopeist, emps, füssa, eta, esta, inka, keka, kiisu, klaver, kopsukas, kumaar, level, mata, noss, pliks, prükkar, puks, tire, õps</i>	<i>fännama, pausitama, pelama, ülbama</i>	<i>kreisi, kuul</i>	<i>kolmteist</i>	<i>ok, sorry, tänks, norrrmaalne, Leelo-Leelo</i>

5.2.1 Sõnalooimeviisid ja päritoluallikad

Tekstides esinevad keelendid on enamasti loodud eesti argikeelele tüüpiliste lühendamise- (vt Vare 2014) ja tuletamistehnikate abil (vt Kasik 2015). Ka näidetes esinevad substantiivide illustreerivad kõnealuseid sõnamoodustusviise. Argikeelses kasutuses on nimisõnatuletuses produktiivsed liited *-kas* ja *-ar* (Kasik 2015: 130–131, 264–265), millele tekstides viitavad tuletised *kopsukas* ja *prükkar*. Tegusõnade puhul on produktiivne *-a*-liide (*ibid.* 159–160), mida tekstides markeerivad olekuverbid *ülbama* ja *fännama*.

Lühendamise teel moodustatud substantiivide puhul on suures osas tegu keelenditega, mida nimetan lühisõnadeks (lühendite ja lühendsõnade määratlemise probleemaatikast vt Vare 2014: 352–354). Pean nende all silmas kirjakeelsete vastete lühendatud variante: need on argikeeles kasutatavad leksikaalsed variaablid, mis on säilitanud oma algse semantilise tähenduse (nt *matemaatika* → *mata*). Nimetatud elemendid on moodustatud viisil, kus algvormi lühendatud osale lisandub liitesarnane ühik või morfofonoloogilist funktsiooni täitev häälik (Vare 2014: 353; Metslang jt 2023: 289) – näiteks argikeelsete õppeainete nimetustes esinev vokaal *-a* (nt *mata*, *e(s)ta*, *inka*, *keka*) või isiku- ja asjanimetustesse lisanduv konsonant *-(p)s* (nt *emps*, *õps*). Kuna õppeainete nimetusi kasutatakse koolikeskkonnas igapäevaselt, nähtub lühendamises ökonoomsuse taotlemine. Teisalt on tegu põlvkondade üleselt tuntud keelenditega, mille kasutus on fikseeritud õpilaskeele varasemates kirjapanekutes (vt Tender 2000 ja sealseid viiteid).

Päritolu poolest esindavad keelendid omasõnu (nt *e(s)ta*, *keka*, *katus sõidab*) ja keelekontaktidest tulenevaid üksusi (nt *fännama*, *mata*, *pelama*). Viimaste seas on argikeeles ammu juurdunud laensõnu (nt *mata*) kui ka uuemaid, semantiliselt tähenduselt rohkem või vähem spetsiifilisi laene (nt *dopeist*, *kumaar*, *level*).

Keelekontaktide avaldumisvormide mõttes on enamik tekstides nimetatud laensõnavarast inglise algupära ja kuulub eesti keeles võrdlemisi hästi kohanenud laensõnade hulka (nt *fännama*, *kreisi*, *kuul*, *tänks*). Need on enamasti esitatud häälduspõhiselt, üksikjuhtudel algupärasel kujul (nt *sorry*). Uuemates õpikutes (eriti Mauruse tööraamatutes ja Avita 9. klassi õpikus) on inglise keel veelgi nähtavam, eriti harjutuste tekstides.

Uuemaid lähisugulaskeelte kontakte tähistab soome algupära *pelada* (sm *pelata* 'mängima'). Mõneti üllatuslikult pole aga tekstides esindatud ükski üldtuntud vene laensõna, kuigi mainimist väärt ja spontaanses argikeeles aktiivses kasutuses keelendeid (eeskätt pragmaatikas) leiduks sobiliku näiteainestikuna rohkesti (vt nt Loog 1991). Keelendite puhul on üldse üllatav pragmaatiliste ühikute napp esindatus tekstides.

Lisaks vormilistele tunnustele iseloomustab slängiks peetavaid keelendeid nende tähenduse kujunemine assotsiatiivsete seoste kaudu (nt Loog 1991; Tender 1994). Ka valimi tekstides (vt näide 34 eespool) esineb mitmeid keelendeid, mille tähendus on tuletatud nendel alustel, näiteks metonüümia või personifikatsiooni teel. Selle tulemusel omandab keelend konteksti- (nt *klaver* 'klaviatuur') või rühmaspetsiifilise (nt *kiisu* 'taksodispetšer') tähenduse, mis võib, kuid ei pruugi olla arusaadav ka laiemalt. Mõiste *klaver* tähenduses 'klaviatuur' seda ilmsesti on.

Slängi intertekstuaalsust markeerib popkultuurist pärit keeleaines. Tekstidest leiab selle kohta ühe näite, kirjastuse Künnamees 9. klassi õpikust „Noor keelekasutaja III“ (Aus & Ehala 2003: 130–131) pärinevad keelendid *norrmaalne* ja *sae pekki* ning fraas Ivar Vigla samanimelisest poplaulust „Leelo Leelo“ (vt näide 33 eespool). Järgnev tabel (4) võtab õpiktekstides esitatud illustratiivse ainese põhjal kokku slängikeelendite sõnalooeviisid.

Tabel 4. Valimi õpiktekstides slängiks nimetatud keelendite sõnalooeviisid

Sõnalooeviisid	Näited
argituletus	<i>fännama, pastakas, prükkar, ülbama</i>
liitesarnane sõnamoodustus	<i>emps, e(s)ta, õps</i>
laenamine võõrkeeltest	<i>dopeist, kumaar, fännama</i>
assotsiatiivsed alused	<i>kiisu, klaver</i>
intertekstuaalsus	<i>Leelo-leelo, norrrmaalne, sae pekki</i>

5.2.2 Teemavaldkonnad

Sisuanalüüsi põhjal võib järeldada, et autorid seostavad slängi eeskätt õpilaste keelepruugiga, eriti koolieluga seotud teemade väljendamisel, kuid näevad slängi ka ametialase argikeele tähistamise vahendina. Sellega markeerivad autorid slängiuringutes esitatud tüpoloogiat (vt Hennoste 2000; Viikberg 2023): esiteks, släng on keeleline ressurss, mida kasutavad positsioonilt võrdsed kõnelejad (nt õpilased koolikeskkonnas); teiseks, släng on ametikeelte argikeelne väljendusvorm. Õpiktekstide autorite lähenemine haakub ka teaduskirjanduses sedastatuga, mille kohaselt luuakse slängisõnavara kõnelejate jaoks tähenduslikes valdkondades.

Vaadeldud kooliainetekstide näitel seovad autorid slängikäsitluse hariduskontekstiga, mis on tekstide avaldamiskohast – õpikud ja tööraamatud kui õpilastele ja õpetajatele suunatud õppevara – johtuvalt ka ootuspärane. Kõige lihtsamalt öeldes selgitatakse sihtrühmale omast keelepruuki nende enda keele näitel.

Koolikeskkonna argikeelsust markeerivad tekstides õppeainete (nt *mata*, *e(s)ta*, *inka*, *keka*) ja ametinimetused (nt *õps*, *tire*) ning muud õppetööga seotud keelendid (nt *puks*, *pausitama*). Kuigi senistest slängiuuringutest on teada (eriti Loogi temaatiliselt struktureeritud slängisõnaraamat; vt ka Roosileht & Laulik 1979; Happonen 2010), et noorte släng on eriti väljendusrikas just omavaheliste suhete, hoiakute ja sotsiaalse positsioneerimise osas, peavad õpikud ja sõnaraamatud selle sõnavara esiletoomisel piiri, piirdudes slängisõnavara esitlemisel neutraalse, rühmatasandil siduva ja „turvalise“ keelevaraga, mida õppeaineid markeeriv spon-taanse argisuhtluse sõnavara kahtlemata on.

5.2.3 Funktsioonid

Funktsioonide käsitlemine suhtluses keskendub sellele, milliseid võimalusi mingi keeleline vahend kõnelejale selleks pakub. Mõtestades *funktsiooni* tähendust slängiks nimetatud keelendite kontekstis, tähendab see vastuse otsimist küsimusele, mida kõneleja slängikeelendite abil suhtluses teeb ning kuidas see suhestub konteksti, suhtlusolukorra ja eesmärkidega. Kuna keelelised valikud ei ole suhtluses juhuslikud, vaid kujunevad kõnelejate suhtlusolukorrale antud tõlgenduste alusel, võib slängikeelendite kasutus markeerida ja vahendada mitmesuguseid tähendusi – alates sotsiaalse ja keelelise identiteedi loomisest kuni kuuluvuse ja positsiooni väljendamiseni (vt Eckert 2000; Bucholz 2012, eesti uuringute näitel Meister 2008).

Paraku on tekstid slängi funktsioonide selgesõnalise väljendamise osas napid. Enamik tekste slängi funktsioone otseselt ei mainigi, kuid need on tuletatavad konteksti ja illustratiivse ainese põhjal. Kõige otsesemad viited slängi kasutamise võimalikele taotlustele peituvad kasutajaskonna nimetamises (nt õpilased, vangid, sõdurid), mis omakorda markeerivad slängi peamisi funktsioone nagu isiku- ja grupikuuluvuse väljendamine ja suhtluse ilmestamine.

Mitmete autorite käsitlustes avaldub implitsiitne eeldus, et släng on eelkõige õpilastele omane keel, mis kuulub loomuliku osana noorte igapäevasesse suhtlusesse. Seda arusaama toetavad retooriliselt kujundatud väited, mis eeldavad vaikimisi, et släng on iga noore keelelise repertuaari lahutamatu osa („Omamoodi murret – õpilaskeelt ehk -slängi – kasutad kindlasti sinagi iga päev kaaslastega kõneldes“; TXT 1a, Maanso & Rukki 1994). Õpilaste kui tüüpiliste slängikasutajate esiletõst seob slängi tihedalt koolikeskkonnaga, rõhutades ühtlasi slängi kontekstuaalset iseloomu. Noortekesksust rõhutab veelgi vastanduse loomine teiste vanuserühmadega, eriti õpilaste vanemate, vanemate inimeste ning õpetajate-koolidirektoritega.

Teisalt juhivad mitmed tekstid tähelepanu sellele, et släng võib olla mis tahes kõnelejas-konna „eripärane kõnepruuk“ või „eriomane keelekasutus“, olemata üksnes noorte pärusmaa (nt TXT 18; Varik & Männi 2019).

Suhtluse efektiivsus ja tõhusus. Slängi keskseid kommunikatiivseid taotlusi on suhtluse efektiivsus ja tõhusus. Tekstid võimaldavad seda mõtestada suuresti vaid õpilaskeele kohta toodud illustratiivse ainese näitel, mis põhiosas hõlmab argikeelset koolisõnavara. Siiski pole õppeainete argikeelsed lühivormid nagu *keka*, *mata* ja *e(s)ta* koolisuhtluses pelgalt keelelised tähistajad, vaid illustreerivad slängi kasutamise tõhusust. Koolikeskkonnas pidevalt vajaminevate õppeainete argikeelsed lühivariandid on suhtluses ökonoomsemad kui nende kirja-keelsed vasted: need on lühemad, suupärasemad, kasutuses ajatõhusamad.

Suhtumine ja hoiakud. Suhtumise avaldumist mõistetakse slängi kontekstis sageli kui väärtushinnangute ja hoiakute markeerimist keeleliste vahendite abil (vt 2. peatükis viidatud kirjandust). Kuigi tekstides suhtumist väljendaval funktsioonil pikemalt ei peatuta, on sellele üksikjuhtudel siiski viidatud. Illustreerin seda tekstikatkega kirjastuse Künnamees õpikust „Noor keelekasutaja III“ (Aus & Ehala 2003; TXT 6). Tekstis märgitakse (näide 41), et isegi „korralikud inimesed“ kasutavad aeg-ajalt slängiväljendeid, kuna „släng on värvikas ja annab edasi ka suhtumist“.

(41) Küllap ka paljud „korralikud inimesed“ on neid mõnikord kasutanud. Põhjus on selles, et släng on värvikas ja annab edasi ka suhtumist. (TXT 6; 9. klass, 2003)

5.3 Vahekokkuvõte: slängiks nimetatud keelendid

Slängikeelendeid mainiti 14 tekstis, kokku nimetati 31 keelendit. Nagu tekstides mainitud keelenditest nähtub, peetakse slängiks spontaanse argikeele sõnavara. Slängiks nimetatud keelendid kuuluvad enamikus eri sõnaloometehnikate teel moodustatud substantiivide hulka (kokku 17), teiste sõnaliikide puhul leiab enim näiteid tegusõnade (nt *pausitama*, *fännama*), partiklite, hüüdsõnade või hüüdsõnalaadsete keelendite kohta (nt *norrmaalne*, *ok*, *tänks*). Adjektiive, numeraale ja fraseologisme on nimetatud üksikjuhtudel (nt *kreisi*, *kolmteist*, *sae pekki*). Enamik keelendeid on semantiliselt läbipaistvad, kuid ilma kontekstita võib nende tähendus ja funktsioon (nt *ok* partiklina) jääda hägusaks. Paljud tekstides mainitud keelendid kuuluvad laiemasse kõnekeelde (nt *õps*, *mata*, *plika*) ega pruugi täita slängile omaseid grupispetsiifilisi tunnuseid. Mõned haruldasemad ja kitsama levikuga keelendid eeldavad

tähenduste selgitamist. Illustratiivne aines näitab ka, et slängi all peetakse silmas eri kõnelejarühmadele ja oskuskeeltele omast mitteametlikku sõnavara

Slängi funktsioonide käsitlemise osas on tekstid napid ja enamik tekste seda teemat ei käsitle. Siiski on funktsioonid tuletatavad konteksti, slängi kui nähtuse selgitamise ja illustratiivse ainese põhjal. Kõige otsesemad viited slängi funktsioonidele peituvad kasutajarühmade nimetamises (nt õpilased, vangid, sõdurid), mis kaudselt väljendavad isiku- ja grupikuuluvust. Kommunikatiivses mõttes taotleb kõneleja slängiga suhtluse ilmestamist ja tõhustamist: släng lisab eneseväljendusele ja suhtlusele värvi ning võimaldab kõnelejal olla ökonoomsem.

6. Slängi olukohasus suhtluses

Eelnevates analüüsidepeatükkides selgus, mida ja milliseid keelelisi elemente slängiks peetakse. Selles peatükis keskendun slängi olukohasusele suhtluses.

Spontaanses argisuhtluses suunavad keelevalikut sotsiaalse kasutuse kaudu kujunenud ja sageli teadvustamata tavad, kirjakeele puhul aga määrab keelekasutust normatiivne raamistik, mis tugineb institutsionaalselt kinnistatud ning ühiskondlikult aktsepteeritud keelenormidele (Metslang jt 2023: 23–24). Arvestades, et släng on normikeele taustal määratletud kui informaalsetes suhtlusolukordades kasutatav keeleline ressurss (Kerge 2000: 94–99) ja igapäevases suhtluses vähemnõudlik ja normatiivsete ootuste suhtes lödvem keelekasutusviis (Hennoste 2000: 31), on ootuspärane, et slängile pööratakse ka õppekirjanduses suuremat tähelepanu. Teema olulisus tuleneb laiematest ühiskondlikest ootustest ja hoiakutest keelekasutusele, millest kõrvale kalduvaid keelejooni kiputakse taunima (Hennoste ja Pajusalu 2013: 13; vt ka Erelt 2002; Lindström jt 2022).³

Peatükis analüüsin, kuidas käsitlevad õpitekstide autorid slängi olukohasust suhtluses. Sellega annan vastuse kolmandale uurimisküsimusele: millest kõneldakse tekstides slängi olukohase ja mittekohase kasutusega seoses? Analüüsidepeatükk põhineb sisuanalüüsil tuvasutatud kahel põhikategoorial: *Slängi vastuolulisus* (PK7) ja *Slängi olukohasus* (PK8). Põhikategooriatesse koondatud koodid pärinevad 12 õpitekstist (TXT 1b, 3, 5, 6, 8, 9, 13a, 13b, 14, 18, 20, 22), st teema on leidnud käsitlemist umbes pooltes valimi tekstides. Slängi olukohase kasutuse käsitlemine on õppekirjanduses üks läbivamaid alateemasid, mis käib slängi mõiste ja tähenduse selgitamisega kaasas ning mis on emakeeleõppe eesmärkidest tulenevalt ka ootuspärane.

Kategooriad on kujunenud analüüsis esile kerkinud teemade, sõnastusviiside ja rõhuasetuste koondamise tulemusel. Teemaatilisel jaguneb kategooriate sisuteemade käsitus kolmeks alapeatükiks: 6.1. Släng kui vastuoluline nähtus – kuidas slängi suhtluses tõlgendada; 6.2. Slängi kohane kasutus – millistes suhtlusolukordades on släng sobilik; 6.3. Slängi mittekohane kasutus – millistes suhtlusolukordades peetakse slängi ebasobivaks.

---

³ Õpilaste keelepruugi stigmatiseerimise mõttes üks markantsemaid tekste on ilmunud aastakümneid tagasi (Laugaste 1967), mis peegeldab omaaegseid hoiakuid keelenormist kõrvalekalduva keelekasutuse suhtes.

6.1 Släng kui vastuoluline nähtus

Slängi kohase ja mittekohase kasutuse taustal peatun selle vastuolulisusel. Slängi kui nähtuse või konkreetsete slängikeelendite vastuolulisus seisneb selles, et eri kõnelejarühmad hindavad neid erinevalt – mõnes kontekstis on need aktsepteeritud, teistes mitte või neid ei võeta päris tõsiselt. Seda mainivad mitmed tekstid, rõhutades, et släng ei ole kunagi üheselt mõistetav, vaid selle tajumine ja aktsepteerimine varieerub sõltuvalt kõneleja vanusest, sotsiaalsest kuuluvusest ning ajas muutuvatest keelehoiakutest.

Õpitekstidest illustreerivad slängi vastandlikkust kõige selgemalt näited 42 ja 43 (Aus & Ehala 2003, TXT 6; Varik & Männi 2019, TXT 18).

Tekstikatkes 42 („Noor keelekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik“, Aus & Ehala 2003) väljendatud vastuolulisus avaldub kahel tasandil: 1) põlvkondlikul – eri vanuses kõnelejad tõlgendavad ja hindavad slängi oma kasutajakogemuse pinnalt ning 2) sotsiaalsel – kasutuspraktikad varieeruvad kõnelejaskondade vahel.

- (42) Släng on alati vastuoluline. Osa inimesi ei salli seda silmaotsaski, teistele (eriti noorematele) meeldib väga. Küllap oled isegi mõelnud, kuidas sellesse suhtuda. Keeleteadlased igatahes peavad slängi igati normaalseks nähtuseks, kui teda kasutada õiges olukorras, st sõprade ja heade tuttavate vahel kitsas ringis. (TXT 6, 9. klass, 2003)

Tekst markeerib kõnelejate suhtumiserinevusi vastandlike verbide *sallima* („ei salli seda silmaotsaski“) ja *meeldima* („meeldib väga“) vahendusel. Vastandust võimendavad viited slängi potentsiaalsetele kasutajatele („osa inimesi“, „teised“, „eriti nooremad“), millega konstrueeritakse kahe kõnelejapositsiooni erisus: esimeses väljendub slängi suhtes negatiivne, teises positiivne suhtumine. Slängi meeldimise-mitte-meeldimise põhjustesse detailsemalt ei laskuta. Sellise vastanduse kaudu tõusevad esile põlvkondlikud hoiakulised erinevused, kus vanema generatsiooni võimalik seotus traditsioonilisemate või normatiivsemate keelehoiakutega asetatakse kontrasti noorema põlvkonna soosivama suhtumisega.

Tekstikatke puhul väärib tähelepanu seegi, kelle „hääl“ tekstis kõlada lastakse. Kui teised tekstis sõna saanud kõnelejad nagu „osad inimesed“ või „eriti nooremad“ jäävad anonüümseks, siis tekstis positsioneeritud kõnelejarühmana tuuakse sisse keeleteadlaste kui autoriteetide „hääl“, kelle arvamus slängi osas väljendab selle kui „igati normaalseks nähtuseks“ nimetatut tingimuslikku aktsepteerimist – „kui teda kasutada õiges olukorras“. Siiski seatakse tekstis

sõnastatud tingimuslikkusega kasutusele piirangud: slängi kasutamine on aktsepteeritud ainult õiges suhtlusolukorras.

Tekstikatkes 43 („Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa“, Varik & Männi 2019) paigutub slängi vastuolulisus eri põlvkondade arusaamade konteksti. Tekstis illustreeritakse seda keelendite *õps* ja *emps* näitel, mida vanema põlvkonna esindajad võivad pidada tavapärastrukslängiväljenditeks, kuid milles nooremad tajuvad „aegunud“ või vanamoodsat keelepruuki. Tekstis kirjeldatud noorte reaktsioon slängina esitatud mittekirjakeelsete substantiivide *õps* ja *emps* kohta („ajavad pigem muigama“) asetub kontrasti vanemate või vanavanemate hinnangutega ja konstrueerib põlvkondlikke arusaamu, milliseid keelendeid võiks mingi vanuserühm slängiks pidada ning kuivõrd need tunduvad eri kõnelejate kasutuskogemuses tänapäeval a(s)jakohased.

- (43) Släng muutub ajas väga kiiresti. Saad teha väikese katse: uuri oma vanematelt ja vanavanematelt, kas nad oskavad nimetada mõnda slängisõna või -väljendit. Tõenäoliselt vastab nii mõnigi ema-isa ja vanaema-vanaisa, et slängisõnad on näiteks *õps* ja *emps*. Tänapäeva noort ajavad need sõnad ja väljendid pigem muigama. (TXT 18, 5. klass, 2019)

6.2 Slängi kohane kasutus

Liikudes slängi vastuolulisuse juurest slängi olukohase kasutuse temaatikasse, kerkib tekstidest põhiküsimusena esile slängi ja kirjakeele vahendite olukohane valik eri suhtlusolukordades, registrites ja suhtes vestluspartneriga. Vaatluse all olevate tekstide autorid lähenevad keeleliste valikute olukohasuse selgitamisele peamiselt kolmest vaatenurgast: 1) suhtlusolukorra tüüp (argivestlus vs. institutsionaalne suhtlus), 2) suhtluspartnerid (sõber vs. koolidirektor) ja 3) suhtluse toimumiskoht. Muudele suhtluses relevantsetele teguritele nagu suhtluse eesmärgid ja funktsioonid jagub õpitekstides vähem tähelepanu.

Slängi olukohast kasutust käsitletakse ligikaudu pooltes tekstides. Isegi kui teema pole igas õpikus või tööraamatus põhjalikult avatud, ei jäta ükski küsimust tähelepanuta. Märkimisväärne on ka temaatiliste harjutustekstide tüpoloogiline mitmekesisus.

Slängi sobivuse käsitlemisel tuginevad tekstid argikeele ja institutsionaalse suhtluse vastandusele, mille kaudu rõhutatakse keele varieeruvust vastavalt suhtlusolukorrale. Metslang jt (2023: 1179–1181) järgi on argisuhtlus institutsionaalsest suhtlusest madalama formaalsusastmega, keeleliselt vähem kontrollitud, improvisatsiooniline, emotsionaalne ja hoiakuline; suhtluspartnerite rollid põhinevad eraelulisel lähedusel ning võimu- ja staatussuhted on vähem

reguleeritud. Nagu järgnevast analüüsist ilmneb, peetaksegi slängi sobivaks ja loomulikuks just sellistes vaba ja vahetu suhtluse vormides.

Enamikes tekstides lasub slängikäsitluste keskmes sobiva väljendusviisi küsimus, mida raamib märksõna *kontekstuaalsus*: milliste vestluspartneritega ja millistes olukordades on släng kohane. Kõigi kirjastuste õpikute ja tööraamatute põhisõnumi võib üldistavalt kokku võtta järgmiselt: keele varieerumine on keelele omane joon ja suhtluses võib kasutada mis tahes keelelisi vahendeid, küll aga tuleb kõnelejal teada, milline kasutus on olukorras „õige“. Sellesse konteksti paigutuvad ka slängi kasutamise „juhtnöörid“, mida tekstide autorid oma lugejaskonnale üksikasjalikult selgitavad.

Kõik peatükis vaadeldavad tekstid väljendavad nendes mainitud arusaama, et slängi kasutamine on kohane sotsiaalselt positsioonilt võrdsete kõnelejate nagu lähedaste sõprade (nt TXT 3, 5, 6, 8, 9, 14, 20, 22) ja tuttavate (nt TXT 6, 13a) ning oma suhtlusvõrgustike (nt TXT 6, 8) ja pereliikmete (nt TXT 8, 9, 13a, 13b) vahel. Slängi kasutuskohaks peetakse igapäevaseid, informaalset suhtlusolukordi, kus keeleline korrektsus on teisejärguline. Illustreerin tekstides sedastatut iga kirjastuse õpikust ja tööraamatust valitud näidetega (44–47).

- (44) Omamoodi murret – õpilaskeelt ehk -slängi – kasutad kindlasti sinagi iga päev kaaslastega kõneldes. (TXT 1b; 6. klass, 1994)
- (45) Slängi kasutatakse ainult kitsas ringis, oma sõpradega suheldes. (TXT 5; 9. klass, 2003)
- (46) [---] ka esineb kõnekeeles rohkesti slängi ja keelendeid, mis pole reeglitega lubatud. (TXT 13a; 7. klass, 2003)
- (47) [---] nt sõpradega võime suhelda vabalt, kasutada slängi. (TXT 20, 8. klass, 2022)

Tekstide käsitlusviisid on sisult sarnased: neis loetletakse isikuid ja kohti, kus slängi kasutamine on ootuspärane, aktsepteeritud ja sobiv. Õpilaste poole pöördumine on isiklik, andes mõista, et küllap kasutad slängi „sinagi“ või viidates autoripositsioonilt veelgi laiemale kasutusringile kui meie kõik (nt „sõpradega võime“). Erinevused ilmnevad aga rõhuasetustes, millega slängi kasutust legitimeeritakse. Mõnes käsitluses, näiteks kirjastuse Koolibri (varasemalt Valgus) õpikus „Eesti keele õpik VI klassile“ (Maanso & Rukki 1994, TXT 1b) nähakse slängi kui igapäevast osa õpilaste suhtluses – autorid eeldavad *õpilaskeele* ehk *õpilas-slängi* kasutamist igalt õpilaselt („kasutad kindlasti“). Mõni teine õpik, nt „Noor keelekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik“ (Aus & Ehala 2003, TXT 5) näeb slängi kasutusulatust kitsamalt, oma võrgustikukeskse leksikaalse ressursina („ainult kitsas ringis, oma sõpradega suheldes“).

6.3 Slängi mittekohane kasutus

Valimi tekstidest nähtub, et on släng sobimatu kirjakeelset kasutust eeldavates suhtlusolukordades. Nende all peetakse valdavalt silmas suulist institutsionaalset suhtlust, mida erinevalt argisuhtlusest markeerivad vestlejatevahelised formaalsed, asümmeetrilised võimu- ja staatusesuhted, ka ajaliselt ja ruumiliselt määratletud tingimused (lähemalt Metslang jt 2023: 1177–1178).

Kodeeringust tuletatult (mida markeerivad TXT 5, 6, 8, 10, 14, 15, 22) hõlmab institutsionaalne suhtluskoht slängi kontekstis asjaajamist ameti- ja teenindusasutustes, kooli- ja töökeskkonnas, avalikke esinemisi (TXT 6, 14) ja avalikku meediaruumi (TXT 8). Kõigis loetletuist on slängi kasutamine sobimatu. Eri registrite mõistes nähakse slängi sobimatuna suhtluses perearsti, raamatukogutöötajate, ülemuse, õpetajate ja koolidirektoriga. Loetletud suhtluskohad eeldavad normikohast suulist suhtlust. Kirjaliku tekstiloome puhul mainivad tekstid slängi (või „argikeelsete väljendite“) sobimatust normikohast väljenduslaadi eeldavate kirjallike tekstide puhul, nagu näiteks kirjandites (TXT 1B, 14). Olgu ka öeldud, et slängi mittekohasele kasutusele pööratakse õpikutes ja tööraamatutes mõnevõrra rohkem tähelepanu, mis peegeldub ka siinsete analüüside käsitlusmahus.

Vaadeldud tekstide põhjal johtub slängi sobilikkus kõneolukorda suhtluspartnerite vahelistest suhetest. Eelkõige kujutatakse slängi sobimatuna sellistes situatsioonides, kus vestlejate positsioonid on hierarhiliselt määratletud või kui üks kõneleja (nt õpetaja) omab teisest (nt II või III kooliastme õpilasest) kõrgemat sotsiaalset või institutsionaalset staatust. Sellistes asümmeetrilistes, eelnevalt selgelt määratletud rollijaotusega olukordades nähakse slängi kohatuna, kuna see ei vasta sotsiaalsetele ja kultuurilistele ootustele, mis vaikimisi eeldavad ühis- või kirjakeele kasutust.

Illustreerin eelnevalt kõneldut nelja tekstikatkega (vt näited 48–51). Kõik tekstides (Aus & Ehala 2003, TXT 6; Piits & Varul 2013: TXT 9; Varik & Männi 2018, TXT 15; Pindmaa & Naison 2022, TXT 20) nimetatud adressaadid (õpetajad, koolidirektor, ülemus, raamatukogu töötajad, perearst, võõrad inimesed, sõbra vanemad) markeerivad suhtluskohti ja rollisuhteid, kus kõnelejalt oodatakse lugupidavuse ülesnäitamist, sh keeleliste vahendite abil. Tekstid juhendavad nimetatud vestluspartneritega slängi kasutamisel piiri pidama, suunates kõnelejat kohandama keeleliste ressursside valikut vastavalt situatsiooni hierarhilistele ja institutsionaalsetele ootustele.

- (48) Kindlasti ei sobi släng avalikku esinemisse, koolitundi, tõsisesse vestlusesse vanema inimese või ülemusega – ühesõnaga sellisesse olukorda, kus on kohane end viisakalt ülal pidada. (TXT 6; 9. klass, 2003)
- (49) Kõne peab vastama olukorrale, st raamatukokku, perearstile või sõbra vanematele helistades tuleks hoiduda slängist ja kasutada kirjakeelt. (TXT 9; 6. klass, 2013)
- (50) Näiteks õpetaja või direktoriga suheldes tuleks kasutada terviklikke lauseid ja kirjakeelseid sõnu, oma venna või õega rääkides võid olla üpris vaba: kasutada slängisõnu ja -väljendeid. (TXT 15; 5. klass, 2018)
- (51) Tähtis on vastavalt suhtlusolukorrale valida, kuidas me räägime, nt sõpradega võime suhelda vabalt, kasutada slängi, aga võõrale inimesele kirjutades peaksime väljenduma viisakalt ja korrektselt. (TXT 20; 8. klass, 2022)

Tekstide sõnum on ühene: nendes suhtluskohtades slängi ei kasutata. Slängi sobimatuse väljendamisel ilmnevad aga erisused selles, kas keelelised valikud tugevdavad või pehmedavad esitatud seisukohta. Seda markeerivad näiteks rõhumäärsõnad (nt *kindlasti*, *üpris*), konditsionaal (nt *tuleks hoiduda*, *peaksime väljenduma*, *tuleks kasutada*), modaalsus-vormid (nt *peab vastama*, *võime suhelda vabalt*, *võid olla vaba*) ja eitus (nt *ei sobi*)

Siiski ei sõltu keelendite valik üksnes vestluspartnerite vahelistest suhetest või lähedusastmest (nt *tuttav vs. võõras*), vaid ka vestluse toimumiskohast. Mitmes tekstis visualiseeritakse slängi sobimatust füüsiliste ruumide nimetamise kaudu (nt *direktori kabinetis*, *perearsti juures*). Slängi sobimatus nimetatud suhtlusolukordades ei johtu niivõrd slängi keelelisest vormist kui vajadusest järgida kultuuriliselt ja institutsionaalselt kokkuleppelisi suhtlusnorme (*à la* *direktori juures tuleb käituda „korralikult“*). Vaatlen seda lähemalt tekstikatke 52 („Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpetus“, Sarapuu 2004) näitel.

- (52) Oskus õigeid sahtleid õiges kohas avada ja sulgeda on hädavajalik. Kõnekeele sahtel jäägu direktori kabinetis suletuks, seal ei sobi slängis öelda: „Tsau tire, panin estas pilli tuksi, sorri, eks ma pleki!“ Selle asemel tuleb kasutada kirjakeelt. (TXT 8; 5. klass, 2004)

Viidatud tekstikatkes ilmestab slängi kasutuspiiranguid fraas „kõnekeele sahtel jäägu direktori kabinetis suletuks“. Tekstis kujutatud suhtluskohta (koolidirektori kabinet) esitletakse selles kontekstis formaalse suhtlusruumina, kus kõnelejalt oodatakse argisuhtlusest normi-

kohasemat väljendusviisi. Tekstis esitatud direktiivne, keeleliselt jussiiviga vormistatud soovitus – „jäägu direktori kabinetis suletuks“ – slängile formaalses suhtluses kohta ei näe.

Slängi sobimatust tekstis lähemalt ei põhjendata. Küll aga konstrueeritakse tekstiga hinnang, et hierarhilistes ja ametlikes suhtlusolukordades kehtivad kõneleja väljendusviisile rangemad reeglid. Suhtlusolukorda sobimatuid keelelisi vahendeid märgivad argikeele viisakusvormelid *tsau* ja *sorri*, isikuviiide *tire* ('direktor') ning fraas *panin estas pilli tuksi* ('tegin eesti keele tunnis pilli katki'). Tekst koos illustratiivse ainesega edastab õpilastele sõnumi, et ametlikus kontekstis lasuvad keelekasutusel õpilastelt keeleteadlikkust eeldavad rangemad reeglid.

Kuigi argumentatsiooni keelelise struktuuri analüüs ei ole käesoleva töö eesmärk, tasub mõningaid keelendeid ja konstruktsioone siiski tähele panna, näiteks ebasobivust intensiivistavaid rõhumäärsõnu (nt *kindlasti*, *ainult*), hinnanguverbe (nt *sallima*, *sobima*), konditsionaali (nt *peaksime*), omadussõnu (nt *sobilik*, *kohane*), eitusvorme (*ei ole*, *ei sobi*, *ei jälgita*) jt, mis väljendavad autorite eitavat hinnangut slängi kasutusele ja edastavad õpilastele üheselt mõistetava sõnumi slängikeelendite kõneolukorda sobimatuse kohta.

Kodeeringust lähtuvalt tõusevad eriti esile tekstid TXT 6 (Aus & Ehala 2003), TXT 10 (Piits & Varul 2013), TXT 15 (Varik & Männi 2018), TXT 21 (Pindmaa & Naison 2022) ja TXT 23 (Pindmaa & Töldsepp 2023). Näiteks toon õpikust „Noor keelekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik“ (Aus & Ehala 2003; TXT 6) pärineva tekstikatke (53), mis direktiivse „kindlasti ei sobi“ vahendusel loob tugeva normatiivse raamistikku, kus slängi sobimatus pole enam tõlgendamise küsimus, vaid selge, kategooriline keeld.

- (53) Kindlasti ei sobi släng avalikku esinemisse, koolitundi, tösisesse vestlusesse vanema inimese või ülemusega – ühesõnaga sellisesse olukorda, kus on kohane end viisakalt ülal pidada. (TXT 6; 9. klass, 2003)

Mis aga juhtub, kui kõneleja kasutab slängi suhtlussituatsioonis sobimatult? Autorid rõhutavad tekstides, et iga keeleline valik loob kuulajatele kõnelejast teatud kuvandi. Olukorda mitesobivad väljendid võivad edastada vestluspartneritele erinevaid signaale, mis mõjutavad nende arvamust kõneleja isiku ning tema keelelise ja sotsiaalse pädevuse kohta. Keelendite sobimatust illustreeritakse vastanduste abil, mis näitavad, kuidas vestluspartnerid sellise sõnakasutuse korral reageerida võiksid.

Samuti kirjeldatakse potentsiaalselt ebamugavaid olukordi, mida võib keeleliselt mitteteadlik kõneleja sobimatuid keelendeid kasutades põhjustada: näiteks jätta endast mulje

kui „kogenematu keeletekasutaja“ (54), jääda „üsna naeruväärsesse olukorda“ (55) või tekitada sõnumi vastuvõtjates „hämmeldust ja piinlikkustunnet“ (56).

(54) Kõneleja väljendusviis annab aimu, kas ta on teadlik või kogenematu keeletekasutaja. (TXT 23; 9. klass, 2023)

(55) Vastasel juhul võib üsna naeruväärsesse olukorda jääda. (TXT 3; 7. klass, 2001)

(56) Täpselt samuti tekitab kuulajates-lugejates hämmeldust ja piinlikkustunnet inimene, kes kasutab kõnet pidades slängi või kelle koolilõpukirjand on nagu sõprade omavaheline lobisemine. (TXT 3; 7. klass, 2001)

Eelnevalt kirjeldatud tekstikatked illustreerisid sobimatu keeletekasutuse põhjustatavat võimalikku suhtluslikku ebakõla ja sotsiaalset ebamugavust. Kaudselt viitab sobimatuteks peetavate keelendi kasutus (eriti formaalsetes suhtluskohtades) ka keelelisele ebaviisakusele, kuna kõneleja eirab sellega kultuuriliselt ja sotsiaalselt kokku lepitud arusaamu suhtlusviisakusest ja -normidest eri suhtlustegevustes.

Üks uurimist väärt küsimus edasiseks võiks olla slängi kasutuses tajutav (eba)viisakuse väljendumine. Kuigi „viisakust“ ja „viisakas olemist“ mainiti slängi kontekstis eelnevalt kirjeldatud kolmes tekstis (vt näited 54–56), on teema piisavalt relevantne, et võtta släng vaatluse alla ka viisakusteooriate (nt Brown & Levinson 1978) või keelelise ebaviisakuse (nt Bousfield 2008) vaateveerust. Lisatagu, et suhtlusviisakuse temaatika on emakeeleõpikutes vägagi nähtav, nt kuidas helistada (sh paikkondlikke keeli kõnelevatele lähisugulastele), kirjutada e-kirja, esitada päringuid ja pretensioone, alustada ja lõpetada vestlusi, sinatada ja teietada.

Kuidas aga teada, kuidas on õige? Keelevariantide olukohasust selgitatakse õpilastele metafoorsete võrdluste toel. Üks sagedamaid selgitusvõtteid on keelevariantide kõrvutamise „õigete“ riide valikuga või metafooriga, mis kujutab keelekujusid sahtlite-karpide süsteemis ning neist keeleliselt „õige“ sisu ehk keelevariandi leidmisena. Selliseid kujundeid kasutavad Kännimehe ja Avita õpikud. Märgin siinkohal ära ka kirjastuse Maurus lähenemise (kuigi see tekst ei tegele slängiga, vaid selgitab õpilastele sõnavara tähendust laiemalt), kus sõnade valimist samastatakse „heade tööriistade“ valikuga: „Selleks, et mingit tööd hästi teha, on tarvis häid tööriistu, näiteks maja ehitades on kindlasti vaja head haamrit, naelu ja krohvi. Samamoodi on vaja häid tööriistu ehk sõnu keele kasutamisel. Keel on ka kui töövahend, mille abil saame suhelda. [---]“ („Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa“, Varik & Männi 2019: 104).

Võtan esimesena vaatluse alla tekstikatke 57 („Noor keeletekasutaja. 7. klassi eesti keele õpik“, Ehala & Veismann 2001; TXT 3). Tekst selgitab keeletekasutuse olukohasust kujundlikult paralleeliga koolilõpuballile dressides minekuga.

- (57) Võib ju ka mõelda, et mis tähtsust sel on, mis mul seljas on, peaasi et soe. Ja minna koolilõpuballile dressides. Stiilitundega inimene aga mõtleb alati läbi, kuhu mingi riietus sobib. [---] Täpselt samuti tekitab kuulajates-lugejates hämmeldust ja piinlikkustunnet inimene, kes kasutab kõnet pidades slängi [---]. (TXT 3; 7. klass, 2001)

Tekstist lähtuv illustratsioon kujutab paaritantsu tantsivat tunkedes meest ja ballikleiti kandvat naist, representeerides tunkede ja ballikleidi näol slängi ja normikeele vahendite kokkusobimatust. Eri keelevariantidest tuuakse formaalsesse suhtlusolukorda sobimatuna näiteks just släng. Fraas „täpselt samuti“ täidab rõhutavat funktsiooni, kehtestades normatiivse hinnangu, mille järgi on slängi kasutamine institutsionaalses suhtluskohas niisama sobimatu kui dressides kooliballile minek.

Võrdlust riietega näeb kõneleja keelelise isikupära selgitamisel ka näites 58 („Noor keeletekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik“, Aus & Ehala; TXT 7). Nagu tekstis öeldakse, on kõneleja keelelised valikud – just nagu riidedki – osa tema enesemääratlusest ja isikupärast; seetõttu tuleb ka suhtluses olla olukohaselt stiilne. Argikeele kasutamine ei pruugi seda ülesannet täita.

- (58) See (kõneleja idiolekti eripära – KP) on osa igapäevase imago, just nagu riietuskäsi. Ja nii nagu riietuskäsi püüame olla stiilsed, nii tasub seda olla ka keeletekasutuses. (TXT 7; 9. klass, 2003)

Kirjastuse Avita 5. ja 6. klassi õpikute autorid („Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpetus“, Sarapuu 2004; „Eesti keele õpik 6. klassile“, Piits & Varul 2013; mõlemad näites 59) piltlikustavad olukohase keelevaliku langetamist metafoorselt sahtlite ja karpide süsteemiga. Sahtlid sümboliseerivad keelevariante: kirjakeel on ametlik ja normitud, kõnekeel/argikeel (eri tekstides eri mõisted) vabam ja vähem reeglita. Sahtlite sees olevad karbid sümboliseerivad spetsiifilisemaid keelevariante. Nende hulgas näevad autorid ka slängi, mis on paigutatud murdekeele kõrvale. Mõlemad keelevariandid markeerivad selles süsteemis suulise argisuhtluse variante, mis eristuvad sellelt lähtealuselt kirjakeelest. Õige keelevariandi valikut kõrvutavad autorid õige sahtli avamisega, mille võib autorite mõttekäiku järgides kokku võtta nii: igal keelevariandil on suhtluses kindel koht, mis eeldab kõnelejalt keelelist teadlikkust õige

sahtli avamise kohta. Keelevariantide olukohane rakendamine (sh slängi kasutamine) on kõnelejale „hädavajalik“ oskus.

- (59) Üks suur keelesahtel kannab nime kirjakeel. [---] Teisele suurele keelesahtlile on kirjutatud kõnekeel, see sahtel on lahti kodus ja sõpradega suheldes. [---] Kõnekeele sahtlis on veel kaks karpi: üks murdekeele, teine slängi jaoks. [---] Oskus õigeid sahtleid õiges kohas avada ja sulgeda on hädavajalik. (TXT 8; 5. klass, 2004; TXT 9; 6. klass, 2013)

Kas ka kirjakeel on alati kohane?

Keelevariantide metafoorne liigitamine eri sahtlitesse-karpidesse või nende kokkusobimise kõrvutamise riideesemete lõikes ei tähenda, et kirjakeelt käsitletak tekstides „paremana“. Küll aga selgitatakse, miks on üks keelevariantidest standardiseeritud, st miks on ühele keelevormile loodud rangemad reeglid ja normid ning miks ja millistes suhtluskohtades- ja olukordades on normeeritud keelekuju järgimine tähtis. Samas rõhutatakse, et ka kirjakeelel on oma kasutuskontekst, ega kirjakeelgi pruugi alati kohane olla, nagu näiteks argikeelset väljendusviisi eeldatavates suhtluskohtades. Seda selgitab oskuskeelt näiteks tuues tekstikatke 5. klassi õpikust („Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpik“, Sarapuu 2004; TXT 8), mille keskne sõnum on, et kõnekeelsust eeldavates kasutusolukordades, nagu suhtluses sõpradega, on just „oskussõnavaraga liialdamine [---] teismeliste sõprade seas kohatu.“ Seega on slängi ja kõnekeele kasutamisel oma normid, teatud kontekstides on sobilik suhelda argikeeles, mitte keele norme järgides. Aga seda kõike tuleb kõnelejal suhtluses teada.

Lõpetan alapeatüki õpikust „Sõnadest tekstini. Eesti keele õpik 7. klassile“ (Rataspepp 2003; TXT 13a) pärit tekstikatkega (näide 60). Seegi tekst rõhutab kirjakeele paindlikkust ja dünaamikat, ühtlasi ka kirjakeeles peituvaid „vabadusi“. Õpilastele vahendatud sõnum on, et kirjakeelgi pole rangelt reeglipärane – vastupidi, see on leksikaalselt struktuurilt mitmekesine, mis muu hulgas saab ainest „kõnekeelest“. Argumentatsiooni ilmestatakse varasemalt mitte-standardsete, praeguseks kirjakeelseteks loetavate elementide *info* ja *aku* kasutuse näitel (vt ÜS 2025).

- (60) Ei maksa arvata, et kirjakeel koosneb vaid reeglitest, mis tuleb pähe tuupida – ka kirjakeeles on vabadusi. Paljud kõnekeelsed sõnad ja väljendid võivad aja jooksul kirjakeelseks muutuda (nt *info*, *aku*). (TXT 13a; 7. klass, 2003)

6.4 Vahekokkuvõte: slängi olukohasus suhtluses

Peatükk koondas kahte sisuanalüüsi käigus esile tõusnud põhikategooriat: *Slängi vastuolulisus* (PK7) ja *Slängi olukohasus* (PK8). Põhikategooriate alla koondatud koodid pärinevad 12 õpitekstist, st teema on leidnud käsitlemist umbes pooltes valimi tekstides.

Tekstid rõhutavad üheselt, et kõnelejal on võimalik suhtluses kasutada kogu oma keelelist repertuaari, ent ta peab teadma, milline keeleline vahend sobib konkreetsesse suhtlusolukorda.

Slängi vastuolulisus seisneb tekstide autorite hinnangul selles, et släng – nii keelenähtusena tervikuna kui ka üksikkeelenditena – võib eri kasutajate jaoks kanda eri tähendusvarjundeid ja väärtushinnanguid. Slängi kasutuskohana nähakse igapäevaseid, informaalset suhtlusolukordi, kus keeleline korrektsus on teisejärguline. Slängi kasutamine on kohane sotsiaalselt positsioonilt võrdsete kõnelejate, nt lähedaste sõprade, suhtlusvõrgustike ja pereliikmete vahel.

Slängi kasutamine on ebasobiv suhtluskohtades ja -olukordades, kus vestluspartnerite positsioonid on sotsiaalselt või hierarhiliselt määratletud, näiteks suhtluses õpetajate, koolidirektori, ülemuse, perearsti või võõraste inimestega. Sellistes asümmeetrilistes suhtlussituatsioonides peetakse slängi kasutamist kohatuks ja olukorrale mittevastavaks keeleliseks valikuks, mis ei sobitu formaalse keelekasutuse normide ega sotsiaalsete ja kultuuriliste ootustega. Kontekstikohane keel on sellistel juhtudel kõigile ühiselt mõistetav ühiskeel (või kirjakeel). Keelendite olukohase kasutuse relevantsust põhjendatakse väidetega, et kõneleja keelelised valikud mõjutavad tema enda loodavat kuvandit kui kõnelejast.

Keelekasutuse olukohasust selgitatakse mitmesuguste metafooride ja võrdluste toel. Üheks sagedasemaks selgitusvõtteks on eri keelevariantide kõrvutamine „õige“ riietuse valikuga või metafooriga, mis kujutab sobiva sahtli või karbi avamist ja sellest „õige“ sisu leidmist. Keelevariantide liigitamine võrdluste abil eri „sahtlitesse“ või „riideesemetesse“ ei tähenda, et kirjakeelt käsitletak tekstides „parema“ keelevariandina, pigem selgitatakse, miks on üks keelevariantidest (nagu kirjakeel) standardiseeritud ning milliseid ülesandeid see keeles täidab. Samas rõhutatakse, et ka kirjakeelel on oma kasutuskontekst ning kirjakeelgi ei pruugi olla igas olukorras kohane, näiteks sõpradevahelises suhtluses.

Arutelu

Kuna magistritöö vaatenurgast pole eesti keeleteaduses slängiks peetavat nähtust varasemalt käsitletud, puuduvad uurimused, millega suhestuda ja kooliainetekstide kontekstis slängi üle arutleda. Sestap astun tulemusi avades ja nende üle mõtiskledes diskussiooni eesti slängiuuringutes öelduga. Uurimuse põhitulemused olen kokku võtnud igale analüüsipeatükile järgnevas vahekokkuvõttes ja uurimust lõpetavas kokkuvõttes. Arutelus käsitlen relevantsemaid tulemusi, seostades need uurimuse teoreetilises peatükis sedastatuga.

Esimene uurimisküsimus: slängi tähendus õpitekstides

Släng kui mõiste ja termin jõuab vaatluse all olevatesse õpikutesse 1994. aastal ning on sellest ajast kuni tänaseni õpilaskeele dominantseim tähistaja kooliainetekstides. 1980ndate emakeeleõpikutes täitsid seda rolli mõisted *õpilaskeel*, *erikeel* ja *argoo*. Emakeeleõpikute tekstide näitel mõistetakse slängi all eri kõnelejarühmade toimimisspetsiifikast lähtuvat suulise argisuhtluse leksikaalset vormi, mida tekstides nimetatakse autoriti *erikeeleks*, *argooks* või *kõnepruugiks*. Need mõisted täitsid sarnast tähistamisfunktsiooni, mida hilisemates õpikutes kannab mõiste *släng*. Määratlustes lähenetakse slängile kui „keelele“, sisult peetakse selle all aga silmas argisuhtluse leksikaalseid erinevusi kirjakeelest, st mittekirjakeelseid variaableid. Enamasti on slängikeelenditeks nimetatute näol tegu põlvkondade üleses argisuhtluses levinud ja üldtuntud suulise kõne keeleliste elementidega.

Slängi mõiste jõudmine õppekirjandusse annab märku laiemast suunamuutusest 1980. aastate eesti keeleteaduses, mida mõjutas kasvav huvi sotsiolingvistika ja suulise kõne uurimise vastu. Need arengud, paljuski ühiskondlike muutuste tuules, tõstavad varasemast suuremasse valgusesse ka eri kõnelejarühmade (üliõpilased, õpilased, ajateenijad jt) argisuhtluse leksikaalsed omadused ja tüpologia (vt ülevaade Tender 1994; Hennoste 2000; Praakli 2022, 2025; Metslang jt 2023). Slängi akadeemilise ja ühiskondliku nähtavuse osas mängivad suurimat rolli Emakeele Seltsi ning Keele ja Kirjanduse Instituudi korraldatud sõnavara-võistlused (vt Sirp 1989), samuti Mai Loogi palju tähelepanu pälvinud „Esimese Eesti slängisõnaraamatu“ (1991) ilmumine (lähemalt Praakli 2025). Samaaegselt hakkas ka emakeeleõpetus pöörama üha rohkem tähelepanu keele funktsionaalsuse ja mitmekesisuse käsitlemisele (vt Ehala 2011), mis lõi ka eelduse suulise argisuhtluse nähtuste (*släng*, *argikeel*, *kõnekeel*, *registrid*, *stiilid* jne) kaasamiseks õppekirjandusse.

Õpikute slängikäsitlused esitlevad slängi sageli kui mõne kõnelejarühma (nt õpilaste, vangide, seksuaalvähemuste jt) spetsiifilist, rühmapõhiseid suhtlusfunktsioone täitvat erikeelt või kõnepruuki. Selline määratlus lähtub eeldusest, et slängil on omaette keelesüsteem. Sisuanalüüsil ilmneb siiski, et sisuliselt peetakse slängi all silmas spontaanset argikeele sõnavara – leksikaalseid elemente, mis kuuluvad rühmasisese keelekasutuse repertuaari ning erinevad ühiskeelest leksikaalsete tunnuste või suhtlusfunktsioonide poolest.

Õpikutes viidatakse slängile kui *erikeelele*, ent käsitlus piirdub valdavalt leksikaalse tasandiga, kirjeldades mõiste kaudu suulise argisuhtluse kirjakeelest eristuvaid elemente. Keeleteaduslikus käsitluses, mida toetavad ka empiirilised uuringud, määratletakse slängi leksikaalse nähtusena, mil puudub iseseisev foneetiline, morfoloogiline või süntaktiline struktuur (Hennoste 2000: 12–13, 2003: 27–28; Praakli 2022). Võrdlusena võib esile tuua paikkondlikud keeled, mille puhul on võimalik eristada süsteemseid jooni mitmel keeletasandil (vt Pajusalu jt 2002). Slängil selline mitmetasandiline ülesehitus puudub, samuti ei toimu keelekasutus kunagi üksnes slängis. Seetõttu on põhjendatud käsitleda slängi pigem kui leksikaalset kategooriat.

Samas tuleb arvestada, et mõisted nagu *erikeel* või *argoo* ongi eesti keeleteaduses pika kasutustraditsiooniga (vrd Saareste 1926; Rätsep 1976). Kuigi mõistestik on fikseeritud tänapäevastes sõnaraamatutes (millest õpikute definitsioonid näikse mõnel juhul ka tõukuvat), ei tähenda see, et tegu oleks kaasaegse keeleteaduse seisukohalt aktiivselt kasutatava mõistes- tikuga. Sageli pärinevad need varasemast keeleteaduslikust raamistikust ega pruugi haakuda tänapäeva arusaamade ja kasutuspõhiste teadusuuringute tulemustega sellest, millised on II ja III kooliastme teismeliste suhtluspraktikad tegelikult, mida neist esile tuua ja kuidas neist kõnelda.

Teatavatel juhtudel võib märgata ka autorite isiklike eelistusi terminikasutuses: osa mõisteid (nt *koodikopeerimine*) võivad olla ajast ees ega pruugi olla sihtrühmale kognitiivselt haaratavad, teised jällegi peegeldavad autorile harjumuspärast varasemat ajastuspetsiifilist mõistestikku (nt *erikeel*, *argoo*), mis jällegi ei ühti tänase keeleteaduse arusaamadega.

Slängi määratlemise suurim väljakutse seisneb selle positsioneerimises argikeele ja/või kõnekeele suhtes (Lappalainen 2004: 135–136; Androutsopoulos 2000). Sama dilemma ees seisavad ka autorid: mille poolest ikkagi eristub ja erineb släng argikeelest ja/või kõnekeelest ja millised kriteeriumid on nende eristamisel relevantsemad. Slängi eristamine muudest spontaanselt argisuhtluse keeelistest nähtustest ja mõistetest (*kõnekeel*, *argikeel*, *registrid*) osutub keerukaks paljude ühiste tunnuste ja funktsioonide tõttu: kõik need on valdavalt suulised, ent üha enam ka kirjalikult vahendatud (nt tšätikeeles), loovad kontrasti kirjakeelega,

on tihedalt seotud konteksti, grupikuuluvuse ja selle dünaamikaga. Sestap on slängi piiritlemine keeruline, vaieldav ja probleemne nii metodoloogilisest kui ka keelelise ja sotsiaalse tähendusloome seisukohalt.

Ka eesti keeleteaduses on slängi määratlemise probleemid korduvalt esile kerkinud (vt diskussioone Hennoste 2000: 12–14; Kerge 2000; Viikberg 2023). Ja nagu on uuringutes tõdetud, on slängiga viidatud enam-vähem kõigele, mis pole kas kirjakeel või on slängile püütud seada rangeid piirjooni, eristamaks seda teistest suulise argikeele nähtustest (Tender 1994: 295; Viikberg 2023: 361–364). Siinses uurimuses peatükis 5 loetletud slängikeelendite puhul tõstatub siinkirjutaja hinnangul mitmete puhul küsimus, millistest kriteeriumeist lähtuvalt neid slängikeelenditeks pidada. Paljuski ongi see subjektiivne ning vajaks lisauuringuid, millisena tajutavad näiteks eri vanuserühmadesse kuuluvad eesti keele kõnelejad kas või keelendite *õps*, *mata* või *näts* konnotatsioone ja keelelist kuuluvust teljel *släng-argikeel-ühiskeel*.

Pöördun korraks tagasi ka õpikute slängidefinitatsioonide juurde. Sõnastike mõistekirjete puhul torkab silma, et ühegi vaadeldud õpiku sõnastikus polnud kordagi nimetatud mõisteid *argikeel* ja *kõnekeel*. Seda võib tõlgendada mitmeti: ühelt poolt võib see viidata autorite teadlikule otsusele suunata fookus slängile kui sotsiolingvistiliselt ja tähenduslikult kompleksemale leksikaalsele nähtusele, mille käsitlemine eeldab nende hinnangul põhjalikumat selgitust. Teine võimalik seletus on, et argikeelt ja kõnekeelt nii mõiste kui nähtusena peetakse õpilastele intuiitiivselt mõistetavamaks, mistõttu ei nähta vajadust neid mõisteid täiendavalt määratleda

Oma varasemas artiklis (Praagli 2022: 1018) olen slängi ja kõnekeele vahele piiri tõmbamist kõrvutanud liivale joone vedamisega. Pean sellega silmas piiritlemise problemaatilisust, keeleliste ja funktsionaalsete piiride ähmasust ning kokkusulandumist. Samal seisukohal olen praegugi, toetudes samas ka paljudele tekstides slängiks nimetatud keelenditele nagu *ok* ja *näts* või keelendid, mille puhul tekstide sõnastus lubaks slängi alla lugeda ka *burksi*, *limpsi* või isegi *kohvi* ja *pudru*.

Ajalises plaanis on märgata, et varasemate õpikute kordustrukkkides või uute kirjastajate tööraamatutes on mõiste *släng* hakanud tagaplaanile jääma ning suulise kõne kirjeldamisel räägitakse kõnekeelest või argikeelest üldisemalt. Seda võib pidada loomulikuks arenguks: noorte suhtluspraktikad on varasemast mitmekesisemad, sest ühiskondlik kontekst on sedavõrd muutunud (vt Praagli & Koreinik 2020). Meediastumise mõjul kujunenud uued suhtluskohad, -vormid ja registrid (suhtlusrakendused, suulisest kõnest mõjutatud kirjaliku jäljega tsäti-register jt) ja mitmekeelsed suhtluspraktikad (nt koodivahetus, koodivaheldumine) on rikas-

tanud teismeliste argisuhtlust uute tähendusnüansside ja leksikaalsete ressurssidega, mis avalduvad nii suulises kui kirjalikus keelekasutuses. Eriti hästi peegeldavadki seda viimastel aastatel TeKE („Teismeliste keel Eestis“) uurimisprojekti raames kogutud andmed (vt Vihman jt 2024).

Nendest uurimisandmetest tõukuvalt väidan, et noorte suhtluspraktikate slängiks nimetamine ähmastab slängi enda (ajaloolist) tähendusvälja, teisalt surub noorte väljendusviiside mitmekesisuse kitsastesse raamidesse. Ka oma hiljutises artiklis lõpetan noorte keelepruugi mõistestiku, metodoloogia, uurimisseisu ja põhitulemuste ülevaate tõdemusega, et kirjakeelest eristuv argikeelne sõnavara – just see, mida uuringuis slängiks nimetatakse – ei peegelda kaugeltki noorte suhtlusviiside mitmekesisust. Lõpetan ülevaate tõdemusega, mida pean relevantseks korrata siingi (Praakli 2022: 1019): „Ja ehk tasuks „spunki“ (= slängi) järjepidevaist otsinguist loobuda ja/või selle kõrval noorte muid ajakohaseid keelenähtusi ning mitmekeelseid suhtluspraktikaid rohkem märgata.”

Teine uurimisküsimus: slängiks nimetatud keelendid ja nende funktsioonid

Määratluste ja mõistete käsitlemise taustal liigun edasi järgmise uurimisküsimuse juurde: milliseid üksiksõnu ja väljendeid ehk slängikeelendeid õpitekstides kasutatakse ning millised funktsioonid neile omistatakse? Vaadeldud tekstides mõistetakse slängi all suulise, spontaanselt kasutatava argikeele sõnavara. See käsitlus vastab ka eesti slängiuuringute üldisele arusaamale (nt Tender 1994; Hennoste 2000; Viikberg 2023).

Siit aga kerkib küsimus: milline on slängikeelendite tähendus ja kasutus tegelikus suhtluses? Nagu magistritöös korduvalt osutatud, on suurem osa keelenäiteid esitatud ilma kontekstita. Sellega jäetakse tähelepanuta, et slängikeelendid – nagu kõik keeleüksused – omandavad oma tähenduse alati konkreetsetes suhtlusolukorras.

Kuigi slängi käsitletakse õpikutes ja harjutusmaterjalides mitmesugustes kontekstides, käsitletakse selle funktsionaalset mitmekesisust harva. Enamasti esitatakse slängi kui suhtlusolukorrast sõltuvat keelevarianti, ent selle tähenduslikke ja suhtluses tekkivaid funktsioone (nagu grupikuuluvuse loomine, normikeelest distantseerumine jt) konkreetsete keelendite toel ei avata. Tõsi, siin on õpikustidele abiks harjutused ja ülesanded, mis uuemate õpikute puhul toetuvad korpusandmetele või peegeldavad autentseid algupäraseid sotsiaalmeedia- (nt blogid, e-kirjad, sisuloome) ja ilukirjandustekste, keeleteemalisi arvamuseartikleid ja keeleteemade käsitlusi telesaadetes (nt Prillitoos, Pealtnägija). Autentses kontekstis esitatuna toetavad need käsitletava nähtuse paremat mõistmist. Sisuanalüüsil nähtub siiski, et slängi-käsitlused keskenduvad olukohasusele ja sotsiaalsele sobivusele või sobimatusele, jättes

avamata keelevariantide sotsiolingvistilise ja pragmaatilise mõõtme. Samuti jääb varju slängi kultuuriline mõõde, mis võiks samuti emakeeleõpikutes rohkem nähtaval olla.

Teaduskirjanduse toel seostatakse slängi kasutamist eeskätt noortega (Androutsopoulos 2000 jt). Samuti on keele varieerumist mõjutavate kõnelejaga seotud sotsiaalsetest tunnustest suurim roll kõneleja vanusel, sool ja sotsiaalsel taustal (Lappalainen 2004). Ka tekstide autorid suhestavad slängi kasutamist eeskätt kõneleja vanuse (õpilased) ja sotsiaalse taustaga (nt tegevusvaldkonnad, ametid, elukutsed). Õpilaste kui tüüpiliste slängikasutajate esiletõst seob slängi tihedalt koolikeskkonnaga. Noortekesksust rõhutab vastanduse loomine teiste ühiskonnarühmadega, keda kujutatakse slängi mittekasutajatena.

Küllap toetab õpilaste esiletoomine slängi kui noortele omase ja teistest kõnelejarühmadest eristuva keelekasutuse kuvandit. Samas, arvestades, et tekstid pärinevad emakeeleõpikute, on selline fookus ootuspärane: viide õpilaste keelepruugile loob vahetu seose käsitletava teemaga ning aitab keele varieerumist käsitleda viisil, mis suhestub noorte isikliku keelekogemusega. Tõenäoliselt täidab selline käsitus ka emakeeleõpikule omast normeerivat funktsiooni: kui slängi määratletakse „õpilaste keelekasutusena“, saab seda kergemini vastandada kirjakeelele või ühiskeelele, suunates õpilasi keelekasutuse eripärasid teadvustama.

Õpilaste slängilembust tekstides lähemalt siiski ei selgitata – johtub see siis teismeealise iseseisvumispüüdlustest, isiklike sõprussuhete, harrastuste esiletõusust jm. Eesti keeleteaduses napib selle kohta ka uurimisandmeid. Mõningase ülevaate noorte enda hinnangutest slängi kasutamise põhjustele annab kooliõpilaste seas läbi viidud küsitlusuuring (Meister 2008: 29–30). Uuringu tulemuste põhjal seostavad noored slängi kasutamist keelendite lihtsuse, tabavuse ja trendikusega, slängiga taotletakse humoorikust ja ägedust, uudsusetaotlust ja eristumissoovi, tähtis roll on ka suhtlusringkonnas autoriteetsetel isikutel, kelle keelt jäljendatakse.

Noorte keelekasutuse tegelikke vahendeid ja nende suhtlusfunktsioone avavad „Teismeliste keel Eestis“ (TeKE) projekti raames läbi viidud uuringud. Näiteks Triin Aasa töö intensiivistajate kasutusest või inglise keele osakaalu käsitus eesti teismeliste suhtluses (Vihman jt 2022) pakuvad sisukat materjali, mida võiks arvestada ka kooliainetekstide koostamisel.

Tõsi, õpikute koostamine ja kirjastamine on ajamahukas protsess, mistõttu võib värskemate keeleandmete kasutamine olla keeruline. Samas on oluline teadvustada, et noorte keelekasutus, eriti leksikaalsed vahendid, muutuvad väga kiiresti. Selle tulemusel võivad mitmed keelendite tähendusvarjundid või atraktiivsus olla juba kadunud hetkeks, mil need koolitextidesse jõuavad, vähendades seeläbi ka õpilaste võimalust nendega isiklikult suhestuda.

Kolmas uurimisküsimus: slängi olukohasus

Kolmandas peatükis analüüsitud tulemuste – slängi olukohane kasutus – suhestamine varasema teaduskirjandusega osutus kõige keerulisemaks. Käesoleva uurimuse raames ei ole magistritöö autorile teada ühtegi empiirilist uuringut, mis käsitleks eesti keeleruumi näitel slängi kas rahvalingvistika, keelehoiakute või keeleideoloogiate võtmes. Samas on just see vaatenurk oluline: nii slängi kui ka teiste suulise argisuhtluse keelevariantide (nt paikkondlikud keeled, registrid) kasutusviisid ja neisse suhtumine kujunevad ja kujundatakse keelekogukonna väärtuste, normide, hoiakute ja arusaamade pinnalt.

Slängi kujutatakse tüüpiliselt normikeelest lahkneva keelevariandina: seda peetakse vähem sobilikuks, seostatakse mingite esile tõstetud rühmade või subkultuuridega, samuti lahatakse slängist kõnelemise kaudu „õige“ keelekasutuse küsimusi ja määratletakse „õige“ keel (Agha 2015). Ka eesti keeleteaduses pole slängi suhtumine olnud alati soosiv (Viikberg 2023: 362), samuti on tehtud etteheiteid noorte keeleliste valikutele (Mandel jt 2022).

Ajaloolist tausta pakuvad üksikud varasemad käsitlused, näiteks Gerda Laugaste (1967) omaaegne kirjutis, kus õpilaste suulist argisuhtlust, täpsemalt „erisõnavara ehk argood“ iseloomustatakse tugevalt normatiivses ja hukkamõistvas võtmes. Laugaste (1967: 139–140) kirjeldab õpilasargood kui „keele elus ainult kahjulikku nähtust“, mis ei viita üksnes keelelisele hinnangule, vaid ka laiemale moraalsele ja ideoloogilisele raamistikule: „Enamik argoolisi väljendeid on ainult inetud [---] ja räägivad ebanõukogulikust suhtumisest kõigisse elunähtustesse, oma kaaslastesse ja iseenesesse.“ Laugaste tekst peegeldab ajastule iseloomulikke normatiivseid keelehoiakuid ja seda tuleb vaadelda oma aja ideoloogilises ja ajaloolises kontekstis.

Õpitekstides need arusaamad siiski ei kajastu, slängikeelendeid ei sildistata üheski tekstis ning kellelegi näpuga ei viibutata. Samas viitab normikohase keele rõhutamine õpikutes siiski sellele, et emakeelel on lisaks kommunikatiivsele („keel on suhtlusvahend“) ka laiem keeleideoloogiline tähendus. Eesti keelt on ajalooliselt käsitletud kui rahvusliku identiteedi kandjat ja kultuurilise järjepidevuse sümbolit. Ka emakeeleõpetuse keskne eesmärk on olnud kirjakeele õppimine ja oskamine, kirjakeele normi valdamine ja normatiivsete allikate (nt õigekeelsussõnaraamatute) kasutamise oskus (Õunapuu 1992: 14). Selgesti nähtub see ka alapeatükis 2.4 vaadeldud õppekavades. Tänapäevaste arusaamade valguses rõhutab Merilin Aruvee (2022), et emakeeleõpe peab pakkuma enam kui üksnes keeleteadmiste edastamist: toetama kriitilist ja teadlikku keelekasutust ning arendama õpilaste võimet orienteeruda erinevates suhtlusolukordades.

Sestap pole ka slängi käsitlemise viisid õppekirjanduses pelgalt keeleline küsimus, vaid on osa laiemast väärtusruumist, mis sel viisil jõuab õpikute peamise lugejaskonnani: õpilaste ja õpetajateni. (Mõlema rollid ja eesmärgid on õpikute ja tööraamatutega töötamisel küll erinevad.) Keeleküsimuste käsitusviisid tekstides, argumentatsioon ja illustratiivne aines kujundavad õpilaste arusaamu keelest, selle mitmekesisusest ja sotsiaalsetest normidest, kuid sellestki, kuidas mingitest keelevariantidest või keelevormidest kõneldakse, mis on „õige“ ja mis on „vale“ keel, keda ja mida nähakse, mida ei nähta.

Teoreetilise osa lõpus peatusin keele varieerumise kontekstis riiklikel õppekavadel. Sotsiolingvisti vaatenurgast pean keele- ja kirjandusõpetuse valdkonnas rõõmustavaks arenguks keeleteadlikkuse kujundamist. Vaadeldes keeleteadlikkuse mõistet sotsiolingvistika arusaamade kaudu, mõistan selle alla keeleteadlikkuse võimet keelt suhtluses teadvustada ja teha suhtluses (st suulises ja kirjalikus tekstiloomes) tähenduslikke keelelisi valikuid ja oskust neid valikuid väljendada ja põhjendada. Toetun Line Krogareri Anderseni ja Marja Ruohotie-Lyhty (2019) lähenemisele, kes eristavad keeleteadlikkuse kujundamisel koolikeskkonnas viit dimensiooni: keele märkamine, keeleline loovus, metakeeleline teadlikkus, metakeeleline arutelu ja hoiakud keelte ja keelekogukondade suhtes. Sellesse raami asetub ka küsimus, kuidas kujundada keeleteadlikkust kooliruumis slängist kõnelemise kaudu (ja üldse noorte keeleliste ressursside põhjal laiemalt).

Eelnevalt loetletud tasandid on relevantssed ka slängikäsitluse puhul, pakkudes õpilastele neile nende igapäevase keelekogemuse põhjal tähenduslikke vahendeid keele ja keele varieerumise üle arutlemiseks. „Keeleteadlik slängikäsitlus“ võiks olla sisukas täiendus emakeeletundidesse: see aitab kujundada arusaama keele mitmekesisusest, ühiskondlikust ja kultuurilisest tähenduslikkusest ja toetab ka keelelise refleksiooni oskust.

Magistritöö sissejuhatavas peatükis mainisin inspiratsiooniallikana Kadri Tüüri ökosemiootilisest vaatenurgast lähtuvat murdeaabitsate sisuanalüüsi. Kuigi Tüüri uurimus näikse esmapilgul slängist vägagi kaugel seisvat, pole õppekirjanduse käsitlemise relevantssuses keeruline ühisosa näha. Tüür (2022: 827) tõdeb murdeaabitsate üle arutledes järgmist: „Murdeaabitsad aitavad niisamuti pöörata tähelepanu oma lähema koduümbruse maastikule ja maamärkidele ning eripärastele keelelistele joontele, mis seda kõige täpsemalt väljendada aitavad“. Mõte on üle kantav eesti keele õpikutelegi: slängikäsitluste kaudu on ka eesti keele õpikud ja tööraamatud vahendid, millega esile tuua miskit noortele omast ja tähenduslikku, nende agentsust ja asjatundlikkust keeleküsimuste üle arutledes.

Lõpetuseks

Selle aasta märtsikuus viisin emakeelepäeva raames Tartu põhikooli 6. klassi õpilastele läbi kaks noortekeele tundi. Algatuseks tutvusime õpikuga (Koolibri) ja kõnelesime sellest, mis võiks kuuendike arvates nende keelekasutust just sõpradega suheldes kõige paremini iseloomustada. Õhinal vastuseks kõlanud „Need on slängid!“ seadis klassis tekkinud elava arutelu seekord teise valgusesse. On ilmne, et kõigist keeleküsimumustest on just „släng“ noortele miskit päriselt „enda oma“. Seda ei osata tingimata lähemalt selgitada, kuigi endid selle „miski“ kasutajatena nähakse. Igal juhul peegeldub noorte vastustest metateadlikkus enda keelekasutusest ja keeleline asjatundlikkusest selles. Mõttekäik haakub ka antropoloog Asif Agha sedastatuga, et släng toimib ideoloogilise raamistikuna, mille kaudu keelest mõelda ja sellest kõnelda.

Kokkuvõte

Magistritöö keskendub slängiks nimetatava keelenähtuse käsitlemisele eesti õppekeelega üldhariduskoolide II (5.–6. klass) ja III kooliastme (7.–9. klass) õpilastele suunatud eesti keele õpikute õpitekstides. Uurimismaterjali moodustab 23 õpikteksti, mis on valitud nelja kirjastaja (Valgus, Künnimees, Avita ja Maurus) õpikutest ja tööraamatutest (kokku 16). Tekstid on valitud põhimõttel, et need esindaksid iga slängi käsitleva teksti puhul selle esimest ja vanimat varianti. Valimi vanim õpik pärineb 1981. aastast, praeguseks uusim 2023. aastast. Enamasti käsitletakse slängi 5., 6. ja 7. klassis; hilisemate klasside õppekirjanduses leiab släng mainimist (v.a Künnimehe sari) harjutuste töökäskudes. Slängikäsitlustelt (sisult, mahult, rõhuasetustelt) on tekstid variatiivsed, kuid kõik need ütlevad „midagi“ slängiks peetava nähtuse kohta: markeerivad slängi mõiste kujunemist, selgitavad mõiste ja nähtuse tähendust, enamik ka kasutajaskonda ja kasutust.

Uurimismeetodina rakendasin kvalitatiivset sisuanalüüsi. Selle protseduurika hõlmas järgmisi tööetappe: tekstikorjet ja tekstide koondamist tekstikorpuseks, tekstide süvalugemist, kodeerimist, alam- ja põhikategoriate loomist, analüüsimist, tulemuste esitamist ja selgitamist. Sisuanalüüsil tõusis esile kaheksa põhikategoriat: 1) slängi mõiste ja määratlemine, 2) slängi kasutaja, 3) slängi kasutamine, 4) slängi suhe teiste keelevariantidega, 5) slängi struktuur, 6) slängi funktsioonid, 7) slängi vastuolulisus, 8) slängi olukohasus suhtluses. Põhikategoriad jagasin temaatiliselt kolme analüüsipeatükki: Slängi tähendus; 5. Slängiks nimetatud keelendid ja nende funktsioonid suhtluses; 6. Slängi olukohasus suhtluses.

Lähenemisviis on induktiivne: kõik koodid, alam- ja põhikategoriad tuletasin vaatluse all olnud kooliainetekstidest. See tähendab, et kodeering ja nende sidumine alam- ja põhikategoriateks on loenditena unikaalsed, loodud konkreetselt selle uurimuse tarbeks, kasutamata eeskujuna ühtki koodipuud või alam- ja põhikategoriate loetelu. Sisuanalüüsil välja joonistunud põhikategoriad on vaadeldud õpikute näitel eesti õppekirjanduse slängikäsitluste kesksete teemadena ja peegeldavad sellisena slängiks peetava nähtuse õpilastele vahendamise viise. Sestap osutus tekstide lähi- ja süvalugemine, tekstide kodeerimine ja koodide koondamine temakategoriatesse tõhusaks vahendiks mõistmaks, mida slängi all õpitekstides silmas peetakse.

Kvalitatiivne sisuanalüüs osutus sobivaks ja tulemuslikuks lähenemiseks varasemalt sellest vaatenurgast käsitlemata teema esmasel uurimisel. Ehkki meetodil on oma piirangud (ala- ja ületõlgendamise oht), oli sisuanalüüs tõhus tööriist, et täita autori peamine eesmärk ja isiklik

huviküsimus – mida slängi all eesti keele õpikutes ikkagi mõistetakse? Eelkõige on sisuanalüüsil saadud tulemused tarvilik vundament edasisteks uuringuteks.

Kodeerimisel kasutasin töövahenditena vabavaralist kodeerimistarkvara Taguette (<https://app.taguette.org/>), hilisemas tööfaasis MS Exceli vahendeid. Põhi- ja alamkategoriate loetelu leiab uurimuse lisast; kodeerimisnäide on lausung „Omamoodi murret – õpilaskeelt ehk -slängi – kasutad kindlasti sinagi kaaslastega suheldes“ näitel 3. peatükist.

Slängikäsitlused järgivad üldjoontes sarnast struktuuri: tüüpiliselt selgitatakse slängi mõiste tähendust („släng on“, „slängiks nimetatakse“), püütakse positsioneerida teiste spontaanset argisuhtlust tähistavate mõistete suhtes (argisuhtlus, argikeel, kõnekeel), esitatakse illustratiivne aines, kirjeldatakse slängi kasutajaskonda, põgusalt kasutusfunktsioone, lahatakse slängi olukohast kasutust ning jagatakse juhtnööre slängi (teadlikumaks) kasutuseks eri suhtlusolukordades. Slängi käsitletakse suulise spontaanse argikeele sõnavarana, rühmassetsiifilise keelelise ressursina, mille kasutus sõltub suhtlusolukorra sotsiaalsetest ja kontekstuaalsetest tingimustest ning eeldab kõnelejalt teadlikkust keeleliste ressurside sobivusest erinevates olukordades. Slängi kasutuskohana nähakse igapäevaseid, informaalset suhtlusolukordi, kus keeleline korrektsus on teisejärguline. Uurimuse tulemuste üle diskuteerin detailsemalt arutelupeatükis.

Uurimuse eesmärk polnud kirjastusi ja õpikuid omavahel võrrelda. Siiski võib öelda, et slängi kui keelelise nähtuse käsitlemine on eri kirjastuste õpikutes ja tööraamatutes üldjoontes ühtne – sisulisi erinevusi esineb vähe. Määratluste rõhuasetused võivad mõnevõrra erineda sõltuvalt sellest, milliseid nimetusi või termineid kasutatakse (nt argoo, kõnepruuk, erikeel), keda peetakse tüüpilisteks kasutajateks (nt õpilased, vargad) ning kuidas suhestatakse slängi selliste mõistetega nagu argikeel ja kõnekeel. Samuti tuleb iga kirjastuse õppevara vaadata oma ajastu kontekstis. Üldistavalt võib siiski öelda, et õpikute ilmumisajal ja kirjastustel erinevusi slängi olukohasuse käsitlustes ei ilmnenu. Kõik õpikud peavad silmas emakeeleõpetuse keskseid sihte lähtuvalt riiklikes õppekavades sedastatust, mille üks sihte on kujundada õpilastes keeleteadlikkust, suunates neid mõistma keelekasutuse mitmekesisust, aga ka kultuuris välja kujunenud keelekasutus- ja suhtlustavasid.

Magistritöö tulemused ja tähelepanekud avavad mitmeid võimalusi teema edasiseks analüüsiks. Järgmine loogiline samm võiks olla andmestiku lähivaatlus kriitilise diskursusanalüüsi vahendite toel. Materjal on rikkalik ja mitmekesine – seda võib analüüsida nii kooliainetekstide žanriküsimuste, õpiketekstide lingvistiliste tunnuste kui ka mitmete ühiskondlike teemade (nt sugude ja keeleliste vähemuste kujutamine) vaatenurgast.

Keeleküsimuste käsitlemine pole üksnes eesti keele õpikute pärusmaa: lähtuvalt ainevaldkondade spetsiifikast ja eesmärkidest tõstatuvad argi- ja kirjakeele küsimused ainesisu mõistmisel ka teiste õppeainete kooliaineteksides. Seega pakub õppekirjandus laiemalt viljakat pinnast aineteüleseks, lõimitud ja interdistsiplinaarseks käsitluseks.

Kirjandus

Aasa, Triin. 2022. *Intensiivistajad eesti noortekeeles*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Bakalaureusetöö. <http://hdl.handle.net/10062/82601>. (Vaadatud 21.05.2025).

Aavik, Kadri. 2010. *Sugu ühiskonnaõpetuses: kolme ühiskonnaõpetuse õpiku analüüs soolisest perspektiivist*. Tallinn. Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus.

https://enut.ee/files/SV_ühiskonnaõpetuses_analyys.pdf. (Vaadatud 21.05.2025).

Agha, Asif. 2007. *Language and social relations* (Studies in the Social and Cultural Foundations of Language 24). Cambridge: Cambridge University Press. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511618284>.

Agha, Asif. 2015. Tropes of Slang. *Signs and Society* 3 (2). 306–330. <https://doi.org/10.1086/683179>. (Vaadatud 21.05.2025).

Aigro, Mari & Virve-Anneli Vihman. 2023. *Täitsa lambist*: Evidence of ongoing case grammaticalisation from teenagers' and adults' spoken language. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 14 (2). 297–320. <https://doi.org/10.12697/jeful.2023.14.2.12>. (Vaadatud 21.05.2025).

Allik, Clarissa. 1928. Tallinna keskkooliõpilaste erikeelest. *Eesti Keel* 7 (1–2). 3–11.

Andersen, Line Krogarér & Marja Ruohotie-Lyhty. 2019. Mitä on kielitietoisuus ja miten se näkyy koulussa? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 10(2). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/mita-on-kielitietoisuus-ja-miten-se-nakyy-koulussa>. (Vaadatud 21.05.2025).

Androutsopoulos, Jannis K. 2000. Extending the concept of the (socio)linguistic variable to slang. Tamás Kis (toim), *Mi a szleng?*, 109–140. Debrecen: Kossuth Lajos University Press.

Androutsopoulos, Jannis K. 2005. Research on Youth-Language. Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier & Peter Trudgill (toim), *An International Handbook of the Science of Language and Society* Vol 2, 1496–1505. Berlin, New York: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110171488.2.8.1496>. (Vaadatud 21.05.2025).

Androutsopoulos, Jannis K. & Alexandra Georgakopoulou. 2003. *Discourse Constructions of Youth Identities* (Pragmatics & Beyond Series 110). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. <https://doi.org/10.1111/j.1360-6441.2005.00293d.x>. (Vaadatud 21.05.2025).

Anton, Elis-Marii. 2022. *Lühendite kasutus noorte netikeeles*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Bakalaureusetöö. <http://hdl.handle.net/10062/82628>. (Vaadatud 21.05.2025).

Ariste, Paul. 1980. Mõtteid üht sõnaraamatut lugedes. *Sirp ja Vasar*, 13.6. <https://bit.ly/400alAK>. (Vaadatud 21.05.2025).

Aruvee, Merilin. 2022. Emakeeleõpetus, keeleteadlikkus ja keeleallikad. *Sirp*, 9.12. <https://www.sirp.ee/emakeeleopetus-keeteadlikkus-ja-keeleallikad/>. (Vaadatud 21.05.2025).

Aruvee, Merilin. 2023. *Tekstikeskne aine- ja keeleõpetus: teoreetiline raamistik ja praktilised soovitused* (Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid 75). Tallinn: Tallinna Ülikool.

Aus, Astrid & Martin Ehala. 2003. *Noor keelekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik*. Tallinn: Kännimees.

Bijvoet, Ellen & Kari Fraurud. 2011. Language variation and varieties in contemporary multilingual Stockholm: an exploratory pilot study of young people's perceptions. Roger Kallström & Inger Lindberg (toim), *Young Urban Swedish. Variation and change in multilingual settings* (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 14), 1–34. Gothenburg: University of Gothenburg.

Bingham, Andrea J. 2023. From Data Management to Actionable Findings: A Five-Phase Process of Qualitative Data Analysis. *International Journal of Qualitative Methods* 22. <https://doi.org/10.1177/16094069231183620>. (Vaadatud 21.05.2025).

Bousfield, Derek. 2008. *Impoliteness in Interaction*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Brown, Penelope & Stephen C. Levinson. 1978. *Politeness. Some universals in language use* (Studies in interactional Sociolinguistics 4). Cambridge: Cambridge University Press.

Bucholtz, Mary. 2009. From stance to style: Gender, interaction, and indexicality in Mexican immigrant youth slang. Alexandra Jaffe (toim), *Stance: Sociolinguistic Perspectives* (Oxford Studies in Sociolinguistics), 146–170. New York: Oxford University Press.

Bucholtz, Mary. 2012. Word Up: Social Meanings of Slang in California Youth Culture. Leila Monaghan, Jane E. Goodman & Jennifer Meta Robinson (toim), *Interpersonal Communication: An Ethnographic Approach. Essential Readings*. Second Edition, 274–297, Wiley-Blackwell.

Bucholtz, Mary & Kira Hall. 2005. Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* 7(4–5). 585–614.

<https://doi.org/10.1177/1461445605054407>. (Vaadatud 21.05.2025).

Coupland, Nikolas. 2007. *Style. Language Variation and Identity*. (Key Topics in Sociolinguistics). Cambridge: Cambridge University Press.

Dalzell, Tom & Terry Victor (toim). 2012. *The New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English*. Second Edition. Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9781315672229>. (Vaadatud 21.05.2025).

Damirjian, Alice. 2025. The social significance of slang. *Mind & Language* 40(2). 138–156. <https://doi.org/10.1111/mila.12530156>. (Vaadatud 21.05.2025).

Dent, Jonathan. 2025. The rise and rise of slang. *Oxford English Dictionary*. <https://www.oed.com/?tl=true>. (Vaadatud 21.05.2025).

Eble, Connie. 1996. *Slang and Sociability. In-group Language Among College Students*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Eckert, Penelope. 1997. Why ethnography? Ulla-Britt Kotsinas, Anna-Brita Stenström & Anna-Malin Karlsson (toim), *Ungdomsspråk i Norden: föredrag från ett forskarsymposium* (Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet 43), 52–62. Stockholm: Stockholms universitet.

Eckert, Penelope. 2000. *Linguistic variation as social practice: The linguistic construction of identity in Belten High* (Language in Society 27). Wiley-Blackwell.

Eckert, Penelope. 2012. *Three waves of variation study: The emergence of meaning in the study of sociolinguistic variation*. *Annual Review of Anthropology* 41(1). 87–100. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev-anthro-092611-145828>. (Vaadatud 21.05.2025).

Eesti Algkoolide õppekavad. 1917. Tallinna Eesti Kooliõpetajate Seltsi korraldatud. Eestimaa Kooliõpetajate Wastast. abiandm. Seltsi Kirjastus.

Eesti NSV Haridusministeerium. 1946. *Alg- ja keskkooli programmid. Eesti keel*. Tallinn: Pedagoogiline Kirjandus.

Eesti NSV Haridusministeerium. 1949. *Alg- ja keskkoolide programmid. Eesti keel*. Tallinn: Pedagoogiline Kirjandus.

Eesti NSV haridusministeerium. 1953. *Seitsmeklassiliste koolide ja keskkoolide programmid. Eesti keel*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Eesti NSV Haridusministeerium. 1963. *Kaheksaklassilise kooli ja keskkooli programmid. 1963/64. õppeaastaks. Eesti keel. Kirjandus*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Eesti NSV Haridusministeerium. 1971. *Üldharidusliku keskkooli programmid. Eesti keel IV–XI klass*. Tallinn: Valgus.

Eesti NSV Haridusministeerium. 1979. *Kaheksaklassilise kooli ja keskkooli programmid. Eesti keel. IV–XI KLASS*. Tallinn: Valgus.

Eesti NSV Haridusministeerium. 1982. *Kaheksaklassilise kooli ja keskkooli programmid. Eesti keel IV–XI klassile*. Tallinn: Valgus.

Eesti NSV Haridusministeerium. 1984. *Kaheksaklassilise kooli ja keskkooli programmid. Eesti keel IV–XI klassile*. Tallinn: Valgus.

Eesti NSV Haridusministeerium. 1986. *Üldhariduskooli programmid. Eesti keel IV–XI klassile*. Tallinn: Valgus.

Eesti NSV Haridusministeerium. 1988. *Üldhariduskooli programm. Eesti keel IX–XI klassile*. Tallinn: Valgus.

Eesti terminitöö 2025. Mis on mõiste ja mis on termin. <https://terminoloogia.ee/ufoqs/mis-on-moiste-ja-mis-on-termin/>. (Vaadatud 21.05.2025).

Ehala, Martin & Tiina Veismann. 2001. *Noor keelekasutaja. 7. klassi eesti keele õpik*. Tallinn: Künnimees.

Ehala, Martin & Aili Kiin. 2002. *Noor keelekasutaja II. 8. klassi eesti keele õpik*. Tallinn: Künnimees.

Ehala, Martin. 2011. Emakeeleõpetuse paradigmad. Eduard Väari ja tema „Eesti keele õpik keskkoolile“. Reet Väari & Krista Kerge (toim), *Keeleteadlane Eduard Väari. Artikleid ja bibliograafia*. (EÕIK toimetised 6), 29–49. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Ehala, Martin, Külli Habicht, Petar Kehayov & Anastassia Zabrodskaja. 2012. *Keel ja ühiskond*. Tallinn: Künnimees.

EKSS 2009 = *Eesti keele seletav sõnaraamat*. <https://arhiiv.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>. (Vaadatud 21.05.2025).

Erelt, Tiiu. 2002. *Eesti keelekorraldus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

EÕS 1937 = *Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat. Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu II täiendatud ja parandatud trükk*. (Toim) Johannes Voldemar Veski. Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Ferguson, Charles A. 1994. Dialect, register, and genre: Working assumptions about conventionalization. Douglas Biber & Edward Finegan (toim), *Sociolinguistic Perspective on Registers* (Oxford Studies in Sociolinguistics), 15–30. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195083644.003.0002>. (Vaadatud 21.05.2025).

GRÕK = Gümnaasiumi riiklik õppekava. 2011. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011002>. (Vaadatud 20.05.2025).

Green, Jonathon. 2016. *Slang: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Gumperz, John J. 1964. Linguistic and social interaction in two communities. *American Anthropologist* 66 (6/2). 137–153. https://doi.org/10.1525/aa.1964.66.suppl_3.02a00100. (Vaadatud 21.05.2025).

Gumperz, John J. 1982. *Discourse strategies* (Studies in Interactional Sociolinguistics 1). Cambridge: Cambridge University Press.

Haridusministeerium 1928 = *Algkooli õppekavad*. Haridusministeeriumi väljaanne Tallinnas.

Haridusministeerium 1937 = *Algkooli õppekavad*. Tallinn: Haridusministeeriumi väljaanne.

Happonen, Natali. 2010. *Tähendusülekanded kui sõnavara täiendamise viis eesti, soome ja vene koolinoorte kõnekeeles ja slängis – inimkesksed metafoorid*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Magistritöö. <http://hdl.handle.net/10062/15209>. (Vaadatud 21.05.2025).

Hennoste, Tiit 1997. Eesti keele sotsioperioodid. Üldpilt. Mati Ereht, Meeli Sedrik & Ellen Uuspõld. *Pühendusteos Huno Rätsepale* (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 7), 45–66. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hennoste, Tiit. 2000. Allkeeled. Tiit Hennoste (toim), *Eesti keele allkeeled* (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16), 9–56. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hennoste, Tiit. 2009. Allkeeled. Revised. Jaan Lahe & Tiit Pädam (toim), *Minu Issand ja minu Jumal! Pühendusteos Dr. theol. Toomas Pauli 70. Sünnipäevaks* (EELK Usuteaduse Instituudi toimetised 2), 234–243. Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut.

Hennoste, Tiit. 2013. *Grammatiliste vormide seoseid suhtlustegevustega eestikeelses suulises vestluses* (Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis 32). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hennoste, Tiit & Karl Pajusalu. 2013. *Eesti keele allkeeled. Õpik gümnaasiumile*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Ilm, Uno & Tender, Tõnu. 2003. *Trellide ja luku taga. Sissevaade eesti kinnipeetavate 20. sajandi slängi*. Tartu: Atlex.

Jaffe, Alexandra. 2016. Indexicality, stance and fields in sociolinguistics. Nikolas Coupland (toim), *Sociolinguistics Theoretical Debates*, 86–112. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107449787>. (Vaadatud 21.05.2025).

Johnstone, Barbara. 2016. Enregisterment: How linguistic items become linked with ways of speaking. *Language and Linguistics Compass* 10 (11). 632–643. <https://doi.org/10.1111/lnc3.12210>. (Vaadatud 21.05.2025).

Jokinen, Arja, Kirsti Juhila & Eero Suoninen. 2024. *Diskurssianalüüsi. Teoritat, peruskäsitteet, käyttö*. Tampere: Vastapaino.

Kalamees-Ruubel, Katrin. 2014. *Eesti keele ja kirjandusõpetuse roll eesti õppekeelega üldhariduskooli õppekavas 1917–2014. Ajaloolis-analüütiline käsitus* (Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduste dissertatsioonid 80). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Kallström, Roger & Inger Lindberg (toim). 2011. *Young Urban Swedish. Variation and change in multilingual settings*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 14). Gothenburg: University of Gothenburg.

Kalmus, Veronika. 1999. Väärtused Eesti aabitsais käesoleval sajandil. Jaan Mikk (toim), *Väärtuskasvatus õppekirjanduses*. 23–37. Tartu: Tartu Ülikooli pedagoogika osakonna väljaanne nr 8.

Kalmus, Veronika. 2000. Õpidiskursus muutuvus ühiskonnas. Viive-Riina Ruus (toim), *Kõnelev ja kõneldav inimene. Eesti erinevate eluvaldkondade diskursus*. 205–218. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Kalmus, Veronika. 2024. *Kvalitatiivne sisuanalüüs. Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*. <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/kvalitatiivne-sisuanaluus/>.

(Vaadatud 21.05.2025).

Kalmus, Veronika, Anu Masso & Merle Linno. 2015. *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Kadri Rootalu, Veronika Kalmus, Anu Masso & Triin Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalüüs/>. (Vaadatud 21.05.2025).

Karlsson, Fred. 2004. *Yleinen kielitiede*. Helsinki: Yliopistopaino.

Kasik, Reet. 2007. *Sissejuhatus tekstiõpetusse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kasik, Reet. 2015. *Sõnamoodustus* (Eesti keele varamu I). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kerge, Krista. 2000. Kirjakeel ja igapäevakeel. Tiit Hennoste (toim), *Eesti keele allkeeled* (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16), 75–110. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kikerpill, Tiina. 2017. Lugemisstrateegiate kasutus akadeemilises õppes. *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 27. 98–119. <https://doi.org/10.5128/LV27.04>.

Kitsnik, Mare. 2019. Eesti keele kui teise keele õppimine – kas raske töö või kerge lõbu? *Keel ja Kirjandus* 62(1–2). 39–56. <https://doi.org/10.54013/kk735a4>. (Vaadatud 21.05.2025).

Kolsar, Kaidi. 2017. *Partikkel okei suulises argisuhtluses*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Bakalaureusetöö. <http://hdl.handle.net/10062/56668>. (Vaadatud 21.05.2025).

Koppel, Kristina. 2019. Eesti keele kui teise keele õpikute lausete analüüs ja selle rakendamine eri keeleoskustasemetel sõnastike näitelauseste automaatsel valikul. *Eesti Rakendus-*

lingvistika Ühingu aastaraamat 15. 99–119. <https://doi.org/10.5128/ERYa15.06>. (Vaadatud 21.05.2025).

Krippendorff, Karl. 2004. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Labov, Teresa. 1992. Social and language boundaries among adolescents. *American Speech* 67 (4). 339–366. <https://doi.org/10.2307/455845>. (Vaadatud 21.05.2025).

Labov, William. 1972. *Sociolinguistic Patterns* (Conduct and Communication 4). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Labov, William. 2001. *Principles of linguistic change. Volume 2: Social factors* (Language in Society 29). Malden, MA: Blackwell.

Laugaste, Gerda. 1967. Õpilaste keelekultuurist. Inge Unt (koost) *Kodusest kasvatuses*. Tallinn: Valgus. 134–145.

Lappalainen, Hanna. 2004. *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 964). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lehtonen, Heini & Heikki Paunonen. 2022. Finland: Old Helsinki Slang. Paul Kerswill & Heike Wiese (toim), *Urban contact dialects and language change: Insights from the global North and South* (Routledge Studies in Language Change), 125–142. Routledge.

Lepajõe, Kersti, Kärt Talsi & Liisa Tepp. 2013. Loodusteaduste õpikute keelest. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 58. 126–147. <http://doi.org/10.3176/esa58.06>. (Vaadatud 21.05.2025).

Lighter, Jonathan E. 2001. The Cambridge History of the English Language. John Algeo (toim), *English in North America*. Vol 6. 219–252. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521264792>. (Vaadatud 21.05.2025).

Lindström, Liina, Lydia Risberg & Helen Plado. 2023. Language ideologies and beliefs about language in Estonia and Estonian language planning. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 14(1). 7–48. <http://dx.doi.org/10.12697/jeful.2023.14.1.01>. (Vaadatud 21.05.2025).

Loog, Mai. 1991. *Esimene eesti slängi sõnaraamat*. Oma kulu ja kirjadega. Tallinn.

Lääne, Kadi 2020. *4. klassi eesti keele õpikutekstide analüüs lähtuvalt Püha Johannese Kooli väärtustest*. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut. Magistritöö. <http://hdl.handle.net/10062/68036>. (Vaadatud 21.05.2025).

Maanso, Viivi & Viivi Rukki. 1981. *Eesti keele õpik V klassile*. Tallinn: Valgus.

Mandel, Aive, Kristiina Praakli, Virve-Anneli Vihman & Kadri Koreinik. 2022. Rahvateadusega noortekeelt kogumas. *Oma Keel* 2. 16–21.

Meister, Hendrik. 2008. Slängi seos 12–19aastaste noorte tundmustega. *Oma Keel* 2. 28–38.

Mets, Mari & Kristiina Praakli. 2017. Suhtlusvõrgustikud võrukeste keelelise käitumise tõlgendajaina. *Keel ja Kirjandus* (50)10. 799–817.

Metslang, Helle, Mati Erelt, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Reet Kasik, Pire Teras, Annika Viht, Eva Liina Asu, Liina Lindström, Pärtel Lippus, Renate Pajusalu, Helen Plado, Andriela Rääbis & Ann Veismann. 2023. *Eesti grammatika*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Mikk, Jaan. 1999. Väärtuskasvatus õppekirjanduses. Tartu Ülikooli pedagoogika osakonna väljaanne nr 8. OÜ Vali Press trükikoda.

Milroy, Lesley. 1982. *Language and Social Network*. Second Edition (Language in Society 2). Basil Blackwell.

Naber, Lauri. 2015. Rootsi aeg Eesti ajalooõpikuis: historiograafiline diskursuse analüüs. Tartu Ülikool, ajaloo ja arheoloogia instituut. Magistritöö. <http://hdl.handle.net/10062/4>. (Vaadatud 21.05.2025).

Niitra, Mari. 2006. Tegelaste nimed laste- ja aabitsakirjanduses lapse kognitiivset arengut toetavate elementidena. *Acta Semiotica Estica* 3. 127–137.

Opiq. 2025. *Opiq varamu*. <https://www.opiq.ee/>. (Vaadatud 21.05.2025).

Pajusalu, Karl, Tiit Hennoste, Ellen Niit, Peeter Päll & Jüri Viikberg. 2002. *Eesti murded ja kohanimed*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Palmeos, Paula. 1935. Tartu üliõpilaste erikeelest. *Üliõpilasteleht* 12. 506–514.

Papp, Ülle-Marike. 2019. *Soolisuse representeerimine põhikooli esimese astme ja 4. klassi digiõpikute illustratsioonides*. Tallinn: Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus. <chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglcfindmkaj/https://enut.ee/files/Soolisuse-representeerimine-p%C3%B5hikooli-digi%C3%B5pikutes.pdf>. (Vaadatud 21.05.2025).

Piits, Liisi & Terje Varul. 2013. *Eesti keele õpik 6. klassile*. Tallinn: Avita.

Pilvik, Maarja-Liisa, Helen Plado & Liina Lindström. 2021. Murded, varieerumine, korpusandmed. Eitussõna paiknemine võru ja seto eituslausetes. *Keel ja Kirjandus* 64(8–9). 771–796. <http://dx.doi.org/10.54013/kk764a7>. (Vaadatud 21.05.2025).

Pindmaa, Merle & Eerika Naison. 2022. *Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 8. klassile. I osa*. (Toim) Esta Hainsalu. Tallinn: Maurus.

Pindmaa, Merle & Eerika Tõldsepp. 2023. *Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 9. klassile. I osa*. (Toim) Esta Hainsalu. Tallinn: Maurus.

Praakli, Kristiina. 2022. Sissevaade noortekeele uurimisse Eestis. Üldist ja üksikasjalikku. *Keel ja Kirjandus* 65(11). 1014–1039. <https://doi.org/10.54013/kk779a3>. (Vaadatud 21.05.2025).

Praakli, Kristiina. 2025. Noortekeele andmekorje ja kogud: Emakeele Seltsi ja Eesti Keele Instituudi keelevara. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 70 (2024). 78–87.

Praakli, Kristiina & Aive Mandel. 2025. „Mulle oli isegi tšau võõras“: vene õppekeelelega põhikoolist eestikeelsesse gümnaasiumi. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 21 (2024). 263–277. <https://doi.org/10.5128/ERYa21.14>. (Vaadatud 21.05.2025).

Praakli, Kristiina, Aive Mandel, Mari-Liis Korkus, Elisabeth Kaukonen, Triin Aasa, Annika Pant, Kristel Algvere, Getri Tomson, Helen Eriksoo, Marion Mägi & Liina Lindström. 2022. „Mis keeles ma räägin, I don’t know“. Eesti sisuloojate inglise keele kasutusest YouTube’is. Anna Verschik (toim), *Uurimusi laste ja noorte mitmekeelsusest* (Philologia Estonica Tallinnensis 7), 263–291. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus. <https://doi.org/10.22601/PET.2022.07.10>. (Vaadatud 21.05.2025).

Praakli, Kristiina & Kadri Koreinik 2020. Keelemuutus vs. sotsiolingvistiline muutus. Eesti keele sotsioperioodid *re-revisited*. *Keel ja Kirjandus* 63(11). 915–934. <https://doi.org/10.54013/kk756a1>. (Vaadatud 21.05.2025).

Praakli, Kristiina & Pire Teras. 2023. Sissevaade noore kuressaarlase keelekasutusse: õ häälde lühivaatlus. Karl Pajusalu & Jüri Viikberg (toim), *Saarte keeled. Ellen Niidi juubeliraamat* (Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised 83), 80–93. Tallinn: Emakeele Selts.

PRG = Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. 2024. Riigi Teataja.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv>. (Vaadatud 21.05.2025).

PRÕK 2002 = Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. 2002. Riigi Teataja.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/12888846>. (Vaadatud 21.05.2025).

PRÕK 2011 = Põhikooli riiklik õppekava. 2011. Riigi Teataja.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001>. (Vaadatud 21.05.2025).

PRÕK 2023 = Põhikooli riiklik õppekava. 2024. Riigi Teataja.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv>. (Vaadatud 21.05.2025).

Puik, Katrin & Ratassep, Priit. 2013, 2015. *Eesti keele õpik 9. klassile*. Tallinn: Avita.

Puksand, Helin. 2005. Terminoloogia õpikutes. Reet Kasik (toim), *Tekstid ja taustad IV. Tekstiliigivaatlusi* (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 29), 68–81. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Puksand, Helin & Krista Kerge. 2011. Õpikuteksti analüüs kirjaoskuse omandamise kontekstis. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 57(2011). 162–217. <http://dx.doi.org/10.3176/esa57.09>. (Vaadatud 21.05.2025).

Pöldvee, Aivar. 2022. Uudiseid vanimatest aabitsatest. *Keel ja Kirjandus* 65(4). 309–326. <https://doi.org/10.54013/kk772a2>. (Vaadatud 21.05.2025).

Ratassepp, Priit. 2003. *Sõnadest tekstini. Eesti keele õpik 7. klassile*. Tallinn: Avita.

Ratassepp, Priit & Terje Varul. 2023. *Eesti keele õpik 7. klassile. Sõnadest tekstini. I osa*. Tallinn: Avita.

Raudla, Heiki. 2025. Kas õpikuvabadus avardab võimalusi või süvendab hariduslikku ebavõrdsust? *Õpetajate Leht*, 1.4.2025.

<https://opleht.ee/2025/04/kas-opikuvabadus-avardab-voimalusi-voi-suwendab-hariduslikku-ebavordsust/>. (Vaadatud 21.05.2025).

Riigi Teataja 2016 = Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduse retsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miinimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129032016001>. (Vaadatud 14.06.2025).

Risberg, Lydia. 2024. *Sõnatähendused ja sõnaraamat. Kasutuspõhine sisend eesti keelekorraldusele* (Dissertationes philologiae estonicae Universitatis Tartuensis 52). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Roosileht, Allan & Aimar Laulik. 1979. *Keskkooliõpilaste kõnepruuk*. Tallinna Pedagoogilise Instituudi diplomitöö. Käsikiri Eesti Keele Instituudi eesti murrete ja soomeugri keelte arhiivis.

Roth-Gordon, Jennifer. 2007. Youth, Slang, and Pragmatic Expressions: Examples from Brazilian Portuguese. *Journal of Sociolinguistics* 11 (3). 322–345. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9841.2007.00326.x>. (Vaadatud 21.05.2025).

Roth-Gordon, Jennifer. 2009. The language that came down the hill: Slang, crime, and citizenship in Rio de Janeiro. *American Anthropologist* 111(1). 57–68. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1433.2009.01077.x>. (Vaadatud 21.05.2025).

Roth-Gordon, Jennifer. 2020. Language and Creativity: Slang. James Stanlaw (toim), *The International Encyclopedia of Linguistic Anthropology*. New York: John Wiley & Sons. <http://dx.doi.org/10.1002/9781118786093.iela0192>. (Vaadatud 21.05.2025).

RÕK 1996 = Eesti põhi- ja keskhariduse riiklik õppekava. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/29725>. (Vaadatud 21.05.2025).

- Rätsep, Huno. 1976. Lindu tuntakse laulust, inimest keelest. Mart Mäger (koost) *Keel, mida me harime*. 116–120. Tallinn: Valgus.
- Saareste, Andrus. 1926. Vooludest ja liikumistest praeguses keeleteaduses. *Eesti Keel* 5 (1–2). 1–12.
- Sarapuu, Kaja. 2004. *Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpetus*. Tallinn: Avita.
- Sepp, Ene & Kaja Võlli. 1982. *VIII klassi emakeeleõpetajale*. Eesti NSV haridusministeerium. Tallinn.
- Sepp, Ene & Kaja Võlli. 1984. *Eesti keele õpik VIII klassile*. Tallinn: Valgus.
- Sepp, Ene & Kaja Võlli. 1995. *Eesti keele õpik IX klassile*. 4., parandatud trükk. Tallinn: Koolibri.
- Silverstein, Michael. 2003. Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language and communication* 23 (3–4). 193–229. [https://doi.org/10.1016/S0271-5309\(03\)00013-2](https://doi.org/10.1016/S0271-5309(03)00013-2). (Vaadatud 21.05.2025).
- Slotta, James. 2016. Slang and the Semantic Sense of Identity. *Texas Linguistics Forum* 59. 119–128. <http://hdl.handle.net/2152/62384>. (Vaadatud 21.05.2025).
- Stenström, Anna-Brita. 2003. It's not that I really care about him personally you know: The construction of gender identity in London teenage talk. Jannis K. Androutsopoulos & Alexandra Georgakopoulou (toim), *Discourse constructions of youth identities* (Pragmatics & Beyond New Series 110), 93–117. Amsterdam: John Benjamins.
- Sirp ja Vasar. 1989. Kogume eesti slängi. – *Sirp ja Vasar*, 3.3. <https://bit.ly/447bSr7>. (Vaadatud 10.6.2025).
- Tagliamonte, Sali A. 2016. *Teen talk: The language of adolescents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taguette. 2025. *Qualitative research software*. <https://www.taguette.org/>. (Vaadatud 21.05.2025).
- TeKE = *Teismeliste keel Eestis*. <https://sisu.ut.ee/teke/>. (Vaadatud 28.05.2025).
- Teras, Pire & Kristiina Praakli. 2024. Variation of vowel /ɤ/ in the speech of teenagers in Saaremaa: A case study. *Proceedings of the 5th International Symposium on Applied Phonetics (ISAPh 2024): 5th International Symposium on Applied Phonetics (ISAPh 2024)*. 100–104. ISCA Archive. 10.21437/ISAPh.2024-19. (Vaadatud 25.05.2025).
- Tender, Tõnu. 1994. Eesti släng: olemus ja uurimislugu. *Keel ja Kirjandus* 37(5). 291–297.
- Tender, Tõnu. 2000. Eesti õpilasslängi muutumisest ajas. Vahekokkuvõte. Tiit Hennoste (toim), *Eesti keele allkeeled* (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16), 138–147. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Tender, Tõnu. 2018. Mõnest kriminaalse taustaga (slängi)sõnast eesti (kirja)keeles. *ment ja parask. Keel ja Kirjandus* 61(10). 781–794. <https://doi.org/10.54013/kk731a4>. (Vaadatud 21.05.2025).

Tõldsep, P. 1928. Õpilaste erikeelest. Sõnu Tartu keskkoolidest. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Tüür, Kadri. 2022. Eesti murdeaabitsad. Elu idüllil kronotoobis. *Keel ja Kirjandus* 65(8–9). 812–834. <https://doi.org/10.54013/kk776a11>. (Vaadatud 21.05.2025).

Vaigla, A. 1928. Mõningaid jooni üliõpilaskeelest. *Üliõpilasleht* 7. 94–97. <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:74469>. (Vaadatud 28.5.2025).

Vare, Silvi. 2014. Lühendamise ja lühendsõnade fenomenist eesti keeles. *Keel ja Kirjandus* 57(5). 348–371. <https://doi.org/10.54013/kk678a2>.

Varik, Reet & Kaja Männi. 2018. *Eesti keele tööraamat 5. klassile. I osa*. (Toim) Lydia Raadik. Tallinn: Maurus.

Varik, Reet & Kaja Männi. 2019. *Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa*. (Toim) Maarja Valk. Tallinn: Maurus.

Vihman, Virve-Anneli, Kristiina Praakli, Maarja-Liisa Pilvik & Mari-Liis Korkus. 2022. Kas noored on inglise keelega *obsessed*? Millest räägivad korpusandmed? Anna Verschik (toim), *Uurimusi laste ja noorte mitmekeelsusest*. (Philologia Estonica Tallinnensis 7). 292–322. doi.org/10.22601/PET.2022.07.11. (Vaadatud 21.05.2025).

Vihman, Virve-Anneli, Maarja-Liisa Pilvik, Aive Mandel, Annika Kängsepp, Mari Aigro, Kadri Koreinik, Kristiina Praakli & Liina Lindström. 2024. *Estonian Teen Language Corpus*. DOI: 10.23673/re-455. (Vaadatud 25.05.2025).

Viikberg, Jüri. 1997. Eesti slängiuurimise tänane seis. (T. Tender, Eesti släng: olemus, uurimislugu, sissevaade vanglaslängi. Magistritöö. Tartu, 1996.) *Keel ja Kirjandus* 40 (10). 705–710.

Viikberg, Jüri. 2023. Eesti slängiuurimise tänane seis. Jüri Viikberg (koost), *Sõna sekka. Valik kirjutisi 1997–2023* (Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised 81), 361–369. Tallinn: Emakeele Selts.

Voorman, Ed. 1934. Tartu õpilaste erikeelest. *Iloli. Tartu kommertsgümnaasiumi ja kaubanduskooli õpilaskonna ajakiri* 4(2). 68–70.

Õunapuu, Toom. 1992. *Eesti keele õpetamise metoodika. Käsiraamat emakeeleõpetajatele ja eesti filoloogia üliõpilastele*. Tallinn: Koolibri.

ÜS = Ühendsõnastik 2025. <https://sonaveeb.ee/search/unif>. (Vaadatud 25.05.2025).

Presentation of Slang in Estonian Language Textbooks. Summary in English

The aim of this study was to analyse how slang as a linguistic variety is presented in Estonian language textbooks. The empirical material consisted of 23 texts selected from 16 textbooks published by four major Estonian Publishers (Valgus, Kännimees, Avita, and Maurus).

The main research question was how slang is represented and understood in Estonian language textbooks. The three analytical chapters focused on the following questions:

1. How is the concept of slang defined in the learning materials?
2. Which words are referred to as *slang* in these texts?
3. How is the usage of slang explained in the textbooks?

The study employed qualitative content analysis, based on an inductive approach. Eight thematic categories were identified in the data, reflecting how slang is conceptualised in the textbooks: definition, users, usage, relationship to other language varieties, structure, functions, controversy, and situational appropriateness. Coding was performed using the open-source software Taguette and later organised in Microsoft Excel.

The findings indicate a shift in terminology and conceptualisation over time. In the 1980s, the terms *erikeel* ("special language"), *argoo* ("argot"), and *õpilaskel* ("student language") were used in textbooks. The term *släng* ("slang") began to appear in textbooks in the 1990s and gradually replaced earlier concepts.

Across publishers and textbooks, definitions of slang are generally consistent, with no major conceptual variation. A common understanding emerges that slang is characterised as an informal "special language" (*erikeel*) or lexical resource used in everyday communication within social groups or networks. Its use depends on the social and situational context and presupposes the speaker's awareness of linguistic appropriateness. Slang is frequently compared in the textbooks to colloquial or spoken language but presented as a more specific phenomenon. The criteria for distinguishing slang, however, are not always clearly defined. The main distinguishing factor appears to be lexical: slang refers to group-specific vocabulary created for internal use, often unfamiliar to outsiders. In the textbooks, typical slang users are described as students and social groups such as prisoners, thieves, sexual minorities, musicians, athletes, and others.

Textbooks describe slang mainly as vocabulary characteristic of informal, spontaneous speech. All examples focus on the lexical level. The illustrative material suggests that slang includes both everyday informal expressions associated with specific speaker communities (e.g., students) and domain-specific items related to various registers. This reflects the core function of slang: marking group identity and positioning the speaker. From a communicative perspective, slang enhances expressiveness and enables greater stylistic flexibility.

The textbooks present slang as primarily appropriate in communication between socially equal participants – among friends, peers, or family members. In contrast, slang is portrayed as inappropriate in formal or hierarchically structured situations, such as interactions with teachers, principals, employers, doctors, or strangers. In these contexts, slang is characterised as an inappropriate register that conflicts with social and cultural expectations of formal communication.

However, the representation of slang in school textbooks is not solely a matter of addressing correct language norms. Discussions around the topic of slang can offer a valuable opportunity to develop students' language awareness. Discussing slang in the classroom provides opportunities for reflection on linguistic variation and its social and cultural meanings.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristiina Praakli

1) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „õps, emps ja enivei. Slängi käsitlemine II ja III kooliastme eesti keele õpikutes ja tööraamatutes“, mille juhendajad on Birute Klaas-Lang ja Virve-Anneli Vihman, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2) annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3) olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristiina Praakli

16.06.2025

Lisa 1. Õpikute ja tööraamatute loetelu

Nr	Pealkiri	Ilmumis- aasta	Autor	Kirjastus
1	Eesti keele õpik V klassile.	1981	Viivi Maanso, Viivi Rukki	Tallinn: Valgus
2	Eesti keele õpik VI klassile. 4., parand. tr.	1994	Viivi Maanso, Viivi Rukki	Tallinn: Koolibri
3	Eesti keele õpik VIII klassile.	1984	Ene Sepp, Kai Võlli	Tallinn: Valgus
4	Eesti keele õpik IX klassile. 4., parand. tr.	1995	Ene Sepp, Kai Võlli	Tallinn: Koolibri
5	Noor keelekasutaja. 7. klassi eesti keele õpik.	2001	Martin Ehala, Tiina Veismann	Tallinn: Künnamees
6	Noor keelekasutaja II. 8. klassi eesti keele õpik.	2002	Martin Ehala, Aili Kiin	Tallinn: Künnamees
7	Noor keelekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik.	2003	Astrid Aus, Martin Ehala	Tallinn: Künnamees
8	Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpetus.	2004	Kaja Sarapuu	Tallinn: Avita
9	Eesti keele õpik 6. klassile.	2013	Liisi Piits, Terje Varul	Tallinn: Avita
10	Sõnadest tekstini. Eesti keele õpik 7. klassile.	2003	Priit Ratassep	Tallinn: Avita
11	Eesti keele õpik 7. klassile. Sõnadest tekstini. I osa.	2023	Priit Ratassep, Terje Varul	Tallinn: Avita
12	Eesti keele õpik 9. klassile	2013, 2015	Katrin Puik, Priit Ratassep	Tallinn: Avita
13	Eesti keele tööraamat 5. klassile. I osa.	2018	Reet Varik, Kaja Männi	Tallinn: Maurus
14	Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa.	2019	Reet Varik, Kaja Männi	Tallinn: Maurus
15	Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 8. klassile. I osa.	2022	Merle Pindmaa, Eerika Naison	Tallinn: Maurus
16	Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 9. klassile. I osa.	2023	Merle Pindmaa, Eerika Naison	Tallinn: Maurus

Lisa 2. Õpitekstide loetelu

Kood (TXT 1a–23)	Sõnade arv tekstis	Õpiteksti pealkiri	Õpiku/tööraamatu pealkiri
TXT 1a	71	„Omamoodi murret – õpilaskeelt“ (Maanso & Rukki 1981: 97, har 277)	Maanso, Viivi & Viivi Rukki. 1981. <i>Eesti keele õpik V klassile</i> . Tallinn: Valgus.
TXT 1b	61	„Omamoodi murret – õpilaskeelt ehk – slängi“ (Maanso & Rukki 1994: 75)	Maanso, Viivi & Viivi Rukki. 1994. <i>Eesti keele õpik VI klassile</i> . 4., parandatud trükk. Tallinn: Koolibri.
TXT 2a	56	„Vahemaa ja muud suhtlemist takistavad tegurid“ (Sepp & Völli 1984: 6)	Sepp, Ene & Kai Völli. 1984. <i>Eesti keele õpik VIII klassile</i> . Tallinn: Valgus.
TXT 2b	60	„Vahemaa ja muud suhtlemist takistavad asjaolud“ (Sepp & Völli 1995: 6–7)	Sepp, Ene & Kai Völli. 1995. <i>Eesti keele õpik IX klassile</i> . 4., parandatud trükk. Tallinn: Koolibri.
TXT 3	245	„Kui tahad, et teised Sinust alati õigesti aru saavad“ (Ehala & Veismann 2001: 10–11)	Ehala, Martin & Tiina Veismann. 2001. <i>Noor keeletekasutaja. 7. klassi eesti keele õpik</i> . Tallinn: Künnimees.
TXT 4	101	„Täheldasime, et aeg võib sõnavaras muutusi esile tuua“ (Ehala & Kiin 2002: 33–34)	Ehala, Martin & Aili Kiin. 2002. <i>Noor keeletekasutaja II. 8. klassi eesti keele õpik</i> . Tallinn: Künnimees.
TXT 5	113	„Argistiili eraldi õppida ei ole vaja“ (Aus & Ehala 2003: 88)	Aus, Astrid & Martin Ehala. 2003. <i>Noor keeletekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik</i> . Tallinn: Künnimees.
TXT 6	278	„Kõige selgemalt eristuvad kirjakeelest murded ja släng“ (Aus & Ehala 2003: 130–131)	Aus, Astrid & Martin Ehala. 2003. <i>Noor keeletekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik</i> . Tallinn: Künnimees.
TXT 7	161	„Kõnekeeleks nimetatakse igapäevast kõnepruuki, mis on korrektsem kui släng“ (Aus & Ehala 2003: 131)	Aus, Astrid & Martin Ehala. 2003. <i>Noor keeletekasutaja III. 9. klassi eesti keele õpik</i> . Tallinn: Künnimees.
TXT 8	279	„Võib-olla oled märganud, et koolis räägid veidi erinevalt kui kodus“ (Sarapuu 2004: 51–52)	Sarapuu, Kaja. 2004. <i>Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpetus</i> . Tallinn: Avita.
TXT 9	261	„Iga inimese keel ja kõnepruuk on eriline“ (Piits & Varul 2013: 6–7)	Piits, Liisi & Terje Varul. 2013. <i>Eesti keele õpik 6. klassile</i> . Tallinn: Avita.
TXT 10	145	„Telefonikõnet tehes tuleb arvestada, et kuulaja ei näe sind“ (Piits & Varul 2013: 10)	Piits, Liisi & Terje Varul. 2013. <i>Eesti keele õpik 6. klassile</i> . Tallinn: Avita.
TXT 11	124	„Kui palju on ühes keeles sõnu?“ (Ratassepp 2003: 13)	Ratassepp, Priit. 2003. <i>Sõnadest tekstini. Eesti keele õpik 7. klassile</i> . Tallinn: Avita.
TXT 12	81	„Keeles on terve hulk sõnu“ (Ratassepp & Varul 2023: 14)	Ratassepp, Priit & Terje Varul. 2023. <i>Eesti keele õpik 7. klassile. Sõnadest tekstini. I osa</i> . Tallinn: Avita.

TXT 13a	293	„See, kuidas me räägime, sõltub paljuski olukorrast ja sellest, kellega me räägime“ (Ratassepp 2003: 22–23)	Ratassepp, Priit. 2003. <i>Sõnadest tekstini. Eesti keele õpik 7. klassile</i> . Tallinn: Avita.
TXT 13b	229	„See, kuidas me end väljendame, milliseid sõnu kasutame“ (Ratassepp & Varul 2023: 30–31)	Ratassepp, Priit & Terje Varul. 2023. <i>Eesti keele õpik 7. klassile. Sõnadest tekstini. I osa</i> . Tallinn: Avita.
TXT 14	228	„Heal keelekasutajal on rikas sõnavara, aga ainult sellest on vähe“ (Puik & Ratassepp 2013, 2015: 72–73)	Puik, Katrin & Ratassepp, Priit. 2013, 2015. <i>Eesti keele õpik 9. klassile</i> . Tallinn: Avita.
TXT 15	52	„Eri suhtlusolukordades kasutatakse eri stiili keelekasutust“ (Varik & Männi 2018: 41)	Varik, Reet & Kaja Männi. 2018. <i>Eesti keele tööraamat 5. klassile. I osa</i> . Tallinn: Maurus.
TXT 16	206	„Sõnu võib saada ka teistest keeltest“ (Varik & Männi 2019: 107)	Varik, Reet & Kaja Männi. 2019. <i>Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa</i> . Tallinn: Maurus.
TXT 17	93	„Üks tehissõnade loomise viis on lühendamine“ (Varik & Männi 2019: 111)	Varik, Reet & Kaja Männi. 2019. <i>Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa</i> . Tallinn: Maurus.
TXT 18	89	„Noored on ilmselt hästi tuttavad slängi ja selle kasutamisega“ (Varik & Männi 2019: 127)	Varik, Reet & Kaja Männi. 2019. <i>Eesti keele tööraamat 5. klassile. II osa</i> . Tallinn: Maurus.
TXT 19	84	„Suuline suhtlus erineb kirjalikust olulisel määral“ (Pindmaa & Naison 2022: 150)	Pindmaa, Merle & Eerika Naison. 2022. <i>Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 8. klassile. I osa</i> . Tallinn: Maurus.
TXT 20	77	„Iga päev satume paljudesse erinevatesse suhtlusolukordadesse“ (Pindmaa & Naison 2022: 144)	Pindmaa, Merle & Eerika Naison. 2022. <i>Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 8. klassile. I osa</i> . Tallinn: Maurus.
TXT 21	45	„Iga päev satume erinevatesse suhtlusolukordadesse“ (Pindmaa & Naison 2022: 154)	Pindmaa, Merle & Eerika Naison. 2022. <i>Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 8. klassile. I osa</i> . Tallinn: Maurus.
TXT 22	73	„Tänapäeval suheldakse palju internetis“ (Pindmaa & Naison 2022: 159)	Pindmaa, Merle & Eerika Naison. 2022. <i>Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 8. klassile. I osa</i> . Tallinn: Maurus.
TXT 23	74	„Sõnavara ja stiil on omavahel tihedalt seotud“ (Pindmaa & Töldsepp 2023: 126)	Pindmaa, Merle & Eerika Töldsepp. 2023. <i>Maagiline keelemaailm. Eesti keele tööraamat 9. klassile. I osa</i> . Tallinn: Maurus.

Lisa 3. Definitsioonide loetelu

Kood (DEF 1-6)	Definitsioon	Õpiku ja tööraamatu pealkiri
DEF 1	släng: erikeel, mingi rühma oma kõnepruuk. Nt: <i>õpilaste släng</i>	Ehala, Martin & Tiina Veismann. 2001. <i>Noor keelekasutaja. 7. klassi eesti keele õpik</i> . Tallinn: Künnimees. (lk 136)
DEF 2	släng ehk argoo – mõne ühiskonnarühma (nt koolilaste, varaste) kõnepruuk, erikeel	Sarapuu, Kaja. 2004. <i>Eesti keele õpik 5. klassile. Keeleõpetus</i> . Tallinn: Avita. (lk 89)
DEF 3	släng – mingile rühmale iseloomulik keelekuju	Piits, Liisi & Terje Varul. 2013. <i>Eesti keele õpik 6. klassile</i> . Tallinn: Avita. (lk 143)
DEF 4	släng – mingi ühiskonnagrupi (nt õpilased) erikeel	Ratassepp, Priit. 2003. <i>Sõnadest tekstini. Eesti keele õpik 7. klassile</i> . Tallinn: Avita. (lk 172)
DEF 5	släng – mingi ühiskonnagrupi (nt õpilased) erikeel	Ratassepp, Priit & Terje Varul. 2023. <i>Eesti keele õpik 7. klassile. Sõnadest tekstini. I osa</i> . (lk 155)
DEF 6	släng – mingi ühiskonnarühma kõnepruuk	Varik, Reet & Kaja Männi. 2018. <i>Eesti keele tööraamat 5. klassile. I osa</i> . Tallinn: Maurus. (lk 175)

Lisa 4. Õpitekstide paiknemine õpikutes ja tööraamatutes

Õpitekstide loetelu	Õpiteksti peatüki pealkiri õpikus/tööraamatus	Õpitekstile eelneva peatüki pealkiri õpikus/tööraamatus	Õpitekstile järgneva peatüki pealkiri õpikus/tööraamatus
TXT 1a = „Omamoodi murret – õpilaskeelt“ (Maanso & Rukki 1981: 97, har 277)	Sõnastuse ilmestamiseks	Igäühel oma nimi	Teistest keeltest tulnud sõnad
TXT 1b = „Omamoodi murret – õpilaskeelt ehk – slängi“ (Maanso & Rukki 1994: 75)	Sõnastuse ilmestamine	Igäühel oma nimi	Teistest keeltest tulnud
TXT 2a = „Vahemaa ja muud suhtlemist takistavad tegurid“ (Sepp & Võlli 1984: 6)	Keeleõpetus. Keel meie elus	---	Keele süsteem. Kirjakeele normingud ja nende tähtsus
TXT 2b = „Vahemaa ja muud suhtlemist takistavad asjaolud“ (Sepp & Võlli 1995: 6–7)	Keeleõpetus. Keel meie elus	---	Keele süsteem. Kirjakeele normingud ja nende tähtsus
TXT 3 = „Kui tahad, et teised Sinust alati õigesti aru saavad“ (Ehala & Veismann 2001: 10–11)	Suuline ja kirjalik eneseväljendus	Alustuseks	Õigekiri
TXT 4 = „Täheldasime, et aeg võib sõnavaras muutusi esile tuua“ (Ehala & Kiin 2002: 33–34)	Sõnavara – teksti ehituskivid	Teksti kompositsioon	Võõrsõnad ja nende õigekiri
TXT 5 = „Argistiili eraldi õppida ei ole vaja“ (Aus & Ehala 2003: 88)	Stiil	Sõnajärg	Suur ja väike algustäht. Lühendamine
TXT 6 = „Kõige selgemalt eristuvad kirjakeelest murded ja släng“ (Aus & Ehala 2003: 130–131)	Kirjakeele norm ja keele muutumine	Eesti murded	Lisa I: Teksti arvutitöötlus
TXT 7 = „Kõnekeeleks nimetatakse igapäevast kõnepruuki, mis on korrektsem kui släng“ (Aus & Ehala 2003: 131)	Kirjakeele norm ja keele muutumine	Eesti murded	Lisa I: Teksti arvutitöötlus
TXT 8 = „Võib-olla oled märganud, et koolis räägid veidi erinevalt kui kodus“ (Sarapuu 2004: 51–52)	19. Kirjakeel ja kõnekeel	18. Olevik ja minevik	20. Sõnavara rikastamine
TXT 9 = „Iga inimese keel ja kõnepruuk on erinev“ (Piits & Varul 2013: 6–7)	I Keelesahtlid avanevad. Kirjakeel ja argikeel	—	I Keelesahtlid avanevad. Kõlla moblaga või helista telefoniga
TXT 10 = „Telefonikõnet tehes tuleb arvestada, et kuulaja ei näe sind“ (Piits & Varul 2013: 10)	I Keelesahtlid avanevad. Kõlla moblaga või helista telefoniga	I Keelesahtlid avanevad. Kirjakeel ja argikeel	I Keelesahtlid avanevad. Murdekeel
TXT 11 = „Kui palju on ühes keeles sõnu?“ (Ratassepp 2003: 13)	I Sõnavara. 2. Sõna ja tähendus.	I Sõnavara. 1. Suhelda saab ka sõnadeta	I Sõnavara. 3. Keeles on palju murdeid
TXT 12 = „Keeles on terve hulk sõnu“ (Ratassepp & Varul 2023: 14)	2. Sõnad keeles	1. Sõnadeta sõnumid	3. Värvikad murdesõnad
TXT 13a = „See, kuidas me räägime, sõltub paljuski olukorrast ja sellest, kellega me räägime“ (Ratassepp 2003: 22)	I Sõnavara. 5. Kõnekeel ja kirjakeel	I Sõnavara. 4. Sünonüümid on keele rikkus	II Kiri ja kuulutus
TXT 13b = „See, kuidas me end väljendame, milliseid sõnu kasutame, sõltub paljuski olukorrast ja inimestest, kellega räägime“ (Ratassepp & Varul 2023: 30–31)	I Sõnadega ja sõnadeta. 5. Sõnastus sõltub olukorrast	I Sõnadega ja sõnadeta. 4. Ilusad ja kaunid sünonüümid	I Sõnadega ja sõnadeta. 6. Kirja kirjutamine
TXT 14 = „Heal keelekasutajal on rikas sõnavara, aga ainult sellest on vähe“ (Puik & Ratassepp 2013, 2015: 72–73)	V Teksti stiil ja sõnastus. 20. Sõnade stiilivärving	IV Teksti ülesehitus ja sidusus. 19. Tekstisidusus	V Teksti stiil ja sõnastus. 21. Kujundlikkus
TXT 15 = „Eri suhtlusolukordades kasutatakse eri stiili keelekasutust“ (Varik & Männi 2018: 41)	1.4 Muutuv eesti keel	1.3 Eesti keel ja tema sugulased	Tekstiõpetus ja tekst. 2. Häälikuõpetus ja õigekiri

TXT 16 = „Sõnu võib saada ka teistest keeltest“ (Varik & Männi 2019: 107)	3. Sõnavaraõpetus. 3.1 Sõnasaamisviisid. Laenamine	Tekstiõpetus. Jutustav kirjand	3. Sõnavaraõpetus. 3.2. Sünonüümid, antonüümid ja homonüümid
TXT 17 = „Üks tehissõnade loomise viis on lühendamine“ (Varik & Männi 2019: 111)	3. Sõnavaraõpetus. 3.1 Sõnasaamisviisid. Lühendamine	3. Sõnavaraõpetus. 3.1 Sõnasaamisviisid. Tehislik loomine	3. Sõnavaraõpetus. 3.1 Sõnasaamisviisid. Sõnavõistlused
TXT 18 = „Noored on ilmselt hästi tuttavad slängi ja selle kasutamisega“ (Varik & Männi 2019: 127)	3.3. Sõnavaraõpetus. 3.2. Sünonüümid, antonüümid ja homonüümid	3.3. Sõnavaraõpetus. Isikupärane kõnepruuk	3.3. Tsitaatsõna ja võõrsõna. Võõrnimi
TXT 19 = „Suuline suhtlus erineb kirjalikust olulisel määral“ (Pindmaa & Naison 2022: 150)	3. Tekstiõpetus. Suuline ja kirjalik suhtlus. 3.1 Suuline suhtlus	3. Tekstiõpetus. Suuline ja kirjalik suhtlus.	3.2 Suhtlusolukorrad ja suhtlusetikett
TXT 20 = „Iga päev satume paljudesse erinevatesse suhtlusolukordadesse“ (Pindmaa & Naison 2022: 144)	3. Tekstiõpetus. Suuline ja kirjalik suhtlus.	2.2.4. Lauselühend	3.1. Suuline suhtlus
TXT 21 = „Iga päev satume erinevatesse suhtlusolukordadesse“ (Pindmaa & Naison 2022: 154)	3. Tekstiõpetus. Suuline ja kirjalik suhtlus. 3.2 Suhtlusolukorrad ja suhtlusetikett	3. Tekstiõpetus. Suuline ja kirjalik suhtlus. 3.1 Suuline suhtlus	3. Tekstiõpetus. Suuline ja kirjalik suhtlus. 3.3 Kõnekeelne kirjalik suhtlus
TXT 22 = „Tänapäeval suheldakse palju internetis“ (Pindmaa & Naison 2022: 159)	3. Tekstiõpetus. Suuline ja kirjalik suhtlus. 3.3 Kõnekeelne kirjalik suhtlus	3. Tekstiõpetus. Suuline ja kirjalik suhtlus. 3.2 Suhtlusolukorrad ja suhtlusetikett	3. Tekstiõpetus. Suuline ja kirjalik suhtlus. 3.4 Kirjutamine
TXT 23 = „Sõnavara ja stiil on omavahel tihedalt seotud“ (Pindmaa & Töldsepp 2023: 126)	2. Tekstiõpetus. 2.1 Sõnastus ja stiil	1. Ortograafia	2. Tekstiõpetus. 2.2 Tarbetekstid